Avol Kommunnosi.

1933-Gil № 1 2.

№ 1, 2-3,

Çer çyzinin purьltarьjatь, birigiŋder!

avьl kəmənesi

Qazaƣ. ɵlkelik partьja kəmijtetiniŋ partьja—kɵpcilik çornalь

Ajьnda eki ret cьƣadь. 1—çьl cьƣuvь

Партийно-массовый журнал Казакского крайкома ВКП(б) „АУЛЬНЫЙ КОММУНИСТ"

№ 1 (8) ƣьjnuvar 1933-çьl № 1 (8)

Ɵlkelik partьja kəmijtetiniŋ V-pilenymi qandaj derektipter ʙerdi?

„Ɵlkelik partьja kəmijtetiniŋ pilenymi ʙarlьq partьja ujьmdarьnьŋ, kəsipciler odaqtarьnьŋ, keŋesterdiŋ, qalqozdardьŋ aldьna 1933-çьldьŋ egisine dajьndaluv, onь çaqsь çyrgizyv eŋ aldьŋƣь qatardaƣь sajasьj mindet-tap kyresiniŋ mindeti-dep qojadь"(V-pilenym qavlьsьnan).

I

Keŋester Odaƣь satsьjaldьq çolƣa nьq ʙekindi. Iri yndistirije ɵrkendevi arqasьnda Odaqta qara caruvanьŋ 80-85% qalqozdastь. Soƣьstan ʙurьnƣь men salьstьrƣananda, egis kɵlemi 30 mylijen gektir ɵsti. Avьl-caruvasь 150 mьŋ tьraktьr aldь. Qazaƣьstan avьl caruvacьlьƣь ʙasьm iri ɵnerli kəsipti el ʙoldь. Endigi mindet-qalqozdasqan, məcijne teqnijke men quraldanƣan avьl caruvasьnьŋ sapasьn kɵteryv, egin cьƣьmdьlьƣьn arttьruv. Sapqoz, qalqoz egisiniŋ cьƣьmьn kɵteryv-satsьjaldьq mal caruvasьnьŋ azьq qorьn nьƣajtuv. Bul mindetterdi orьndav ycin sapqoz, qalqozdardь, permilerdi nьƣajtuv qaçet. Egisti çospar men, ʙelgili purƣьram men çyrgizip, çumьstь ʙəlceʙekce ʙasqarьp ɵtken çьlƣь qatelerdi qajtalamav kerek.

II

Egisti kytyv, onьŋ sapasьn arttьruv, agьranomdьq caralardь çyzege asьruv ycin kyres yzdiksiz çyrip otьrmadь. Kej ʙir avdandarda egis çumьsьnьŋ ʙosaŋdavьna 31—çьl qalqozdarda taʙьstь durьs ʙɵlmevcilik, „Gijgant" qalqoz quruvcьlьq, tuqьm dajьndap ylgirmegendik, kɵlikti kytpevcilik, avdan ʙascьlьƣь ər ʙir qalqozdьŋ çajьn çeke ʙilip, olardьŋ ɵndiris çumьstarьna qolma-qol ʙascьlьq çasaj almaƣandьq seʙep ʙoldь. Negizgi kemcilik-qalqoz, M.T.S. sapqozdardьŋ egin saluvdan ʙastap, onь çьjnap alƣanƣa cejingi ʙarlьq çumьstarьn avdandьq ujьmdar, çer, qalqoz, mekemeleri durьstap ʙasqara almaƣanь; avьl—caruvacьlьq çumьsьn-ʙir tyjindi çumьs etip ʙasqara almaƣanь. Əlde nece qalqozdarda, ʙytin avdanda partьja çolьn ʙurmalavcьlьq ʙoldь. Salьnƣan eginniŋ kɵlemin, cacьlƣan tuqьm normasьn ɵsirip kɵrsetip, salьnʙaƣan egisti salьndь dep, cacьlmaƣan tuqьmdь cacьldь dep esepke aldь. Bul paktiler naqьz kɵz ʙojavcьlьq, ʙul ykimet çosparьna qarsь ʙaj-qulaq kyresiniŋ ədisi. Bular kec ʙilinip acьldь.

III

Ɵtken çьlƣь egistiŋ osь təçirijʙelerin saʙaq qьlьp 33-çьlь egis cьƣьmьn kɵʙejtyv ycin ʙəlceʙekce kyresyv kerek. Bul negizgi mindetterimizdiŋ ʙiri.

Egistiŋ kɵleminiŋ teŋ çartьsь qazaq qalqozcьlarьniki. Olar çer kəsiʙiniŋ teqnijkesin əli tolьq meŋgerip çetken çoq. Egiske kɵʙi aq çaŋadan ajnalьsqan. Sondьqtan, olar ycin egis cьƣьmdьlьƣьn kɵʙejtyv asa kyrdeli məsele ʙolьp sanaladь.

Bul məseleni durьs cecyv ycin eŋ aldь men agьroteqnijkeni tolьq tyrde pajdalanuv kerek. Qandaj egiske ʙolsa da ər qalqozdьŋ caruvacьlьq, çer-suv ьŋƣajьna,

ave, kyn rajьna qaraj çerdi çьrtqannan ʙastap egindi çьjnap alƣanƣa cejin agьranomdьq ʙilim-teqnijke men yzdiksiz pajdalana ʙaruv kerek. Atap ajtqanda: seʙoaʙarot çyrgizyv, egisti kytyv, aram cɵpterden tazalav, tuqьmdь dərilep, tazalap seʙyv, zьjandь çəndik pen kyresyv, çer suvlandьruv, arьq tazalav, qar toqtatuv, taƣь osьndajlar. Agьranomdьq—ʙilim—teqnijkeni qoldanʙaj eginniꞑ tysimin kɵʙejtemin dep ojlavƣa ʙolmajdь. Sondьqtan agьranomdьq-ʙilim-teqnijkeni qalьꞑ kɵpke yjretyvge ʙar kycti saluv kerek. Bul çumьs uja, səʙet, kəmsamol qalqoz ʙascьlarьnьꞑ çurtcьlьƣьnьꞑ mindeti.

Çospardь avdan icinde ər-ʙir qalqozdarƣa, olardьꞑ ɵndiris kyci men sanasьp qandaj agьro-teqnijkeni meꞑgerip iske asьra alatьndьƣь men eseptesip, ʙɵlip ʙerip çyrgizyv kerek.

Qalqozƣa ʙerilgen çospar onьꞑ ər ʙir ɵndiris ʙirigədisindegi çumьs taravlarьn kɵrsetip ʙerilse ƣana durьs çospar ʙoladь. Ol çospardь ʙirigədi adamdarь surьptalsa, ʙirigədi yvcəskege ʙekilse, ʙirigədi icinde çumьs çavapkerligi durьs ujьmdastьrьlsa, çumьs normasь çasalsa, yvcəske çaqdajьna qaraj seʙooʙorot agьro-teqnijke caralarь kɵrsetilse, mədenij-aƣartuv çumьsьnьꞑ çosparь çasalsa, isteletin çumьslьꞑ kesimdi vaqьtь çasalsa, eꞑʙektiꞑ satsьjaldьq ədisteri tolьq qoldanьlsa ƣana orьndap cьƣuv mymkin.

Bьjьlƣь çьlь ykimet tarapьnan ec ʙir tuqьm ʙerilmejdi. Astьq dajьndav çosparьn orьndasь men aq ʙarlьq partьja, keꞑes, kəmsamol, qalqoz orьndarь, çer mekemeleri tezinen çosparda kɵrsetilgen egisine tuqьm dajьndasьn. Qalqozdarda tuqьmdь ʙirinci peʙiralƣa dejin çьjnap ʙitiryv, çьjnalƣan tuqьmdь çaqsь saqtav kerek. Egiske kerekti məcijne-sajman, oƣan kerekti zapas tetikteri, majь, kɵlik, onьꞑ çemi-azьƣь, tuqьm-saqtьq qorь, çer ьꞑƣajlav, tuqьm tazalav, arьq tazalav, taƣь osь sekildi dajьndьq osь kezden qolƣa alьnsьn.

IV

Egis taqdirin qalqoz qurьlьsь cecedi. Pilenym ʙarlьq qalqozdarda eꞑʙek eseʙi çəji tekserilsin dep tapsьrdь. Egerde qalqozdьꞑ əkimcilik çumьsьnda, ʙasqa çaʙajь çumьsьnda çyrgenderge eꞑʙek kyni artьq çazьlьp qojьlƣan ʙolsa, olar sьzьlьp tastalsьn. Munьꞑ ystine qalqoz ɵndiris çumьsьnda qol çumьs istep çyrgenderdiꞑ taʙьsь kɵterilsin. Syjtip qalqozdьꞑ eseʙin tərtipke keltirip taʙьs ʙɵlisi ʙirinci peʙiraldan qaldьrmaj ʙitirilsin-dedi pilenym.

Qalqoz qurьlьsьnьꞑ kyrdelisi-qalqozdьꞑ çumьs yvcəskesinde ʙɵlek qural—sajman, ʙɵlek tuqьm çaʙdьqtarь men qamtamasьz etip, Ortalьq partьja kɵmijtetiniꞑ 32-çьlƣь 4/II-cьƣarƣana qavlьsna səjkestep ʙirigədi quruv. Birigədi ʙьjьlƣь çьlь çumьs çasaƣan yvcəskesinde alda da istemek.

Qalqoz ɵndirisin ujьmdastьruv, qalqoz çurtcьlьƣьnьꞑ nazarьn egis cьƣьmdьlьƣьn kɵteryv, agьranomdьq ʙilim-teqnijkelerin çyrgizyv məselesine avdarьp, ʙaj-qulaqtarƣa qarsь kyreste ʙascьlьq çasav məcijne-tьraktьr ьstansalarьna çykteledi. M. T-S-tar egistiꞑ 35-40 pursentin saladь, sondьqtan egiske tuqьm, kɵlik dajьndap, əsirese tьraktьrlardь tyzep, çumьs keziꞑde çumьsqa tьraktьr kyci men kɵlik kycin pajdalanuvdь çalƣastьruvь kerek: usaq çumьsqa tьraktьr pajdalanuvdь toqtatuv kerek. M. T. S-qaravьndaƣь qalqozdardьꞑ egis çumьsьna M. T. S-ʙascьlьƣь asa kycejsin.

V

Satsьjaldьq sektirdiꞑ egisi-98% ʙolsada çeke caruvalardьnda egis çosparьnьꞑ orьndaluvьna partьja, keꞑes orьndarь kɵꞑil salsьn. Olardьꞑ egis kɵlemi 415 mьꞑ gektir.

Kɵcpeli, cala kɵcpeli avdandardьꞑ egisi ʙasqa avdandardan az ʙolsada, ol avdanadardьꞑ ɵzderine az emes. Kɵcpeli, cala kɵcpeli eldiꞑ taƣdirin cecetin mal caruvasьnьꞑ ɵrkendevine qor ʙolatьn osь egis. Birinci rette—ol avdandarda Ortalьq partьja kəmijtetiniꞑ 17—sentəʙirdegi qavlьsьn çyzege asьruv çenindegi çumьstar tezinen orьndalsьn. Ekinci-tuqьm dajьndav qamtamasьz etilsin, ykimetten otьrьqcьlanatьn elge ʙerilgen tuqьm tolьq, durьs, pajdalanьlsьn. Ycinci-egiske kerekti çer kesilip ʙerilsin, egerde çaramdь çer avdanda ʙolmasa kɵrci avdannan ʙolsada kesilip ʙe-

rilsin. Tɵrtinci-ʙul avdandarƣa qalqozdьꞑ ьꞑƣajlь tyri-ʙirlesip egin saluv, cɵp caʙuv seriktigin /TOZ/ ɵrkendetip, ɵsiryv-partьja ujьmь, keꞑes, qalqoz orьndarьnьꞑ negizgi mindeti.

Sapqozdar aldьnda iri mindetter tur. Agьranomdьq ʙilim-teqnijkelerin pajdalanьp seʙo-oʙorot engizyv, kɵlik-məcijne-sajmandar qorьn pajdalanьp, qьzmet kycin çumьs taravlarьna ʙɵlip, egistegi çumьsta naqьz ɵnegeli çumьs çasav sapqozdardьꞑ mindeti. Osьlajca çumьs ujьmdastьrƣanda ƣana sapqoz partьja ujьmdarь, çumьscь çurtcьlьqь egis sapasьn kɵterip, egis cьƣьmьn arttьrmaq. Bul mindetter tek ʙolƣanь egin sapqozdarь ƣana emes, mal sapqozdarьnьꞑ, mədenij-ɵsimdik sapqozdarьnьꞑ da mindeti.

Avьl-caruva kadьrь əli kemis; caruvanьꞑ damuvь men qalqoz qurьlьsьnьꞑ tetigine çetimsiz. Sondьqtan, eꞑ aldь men çer-suv, eꞑʙek kemeserijetteri, Oʙlьs atqaruv kəmijtetteri ʙarlьq avdandardь agьranom-zooteqnijk kadьrlarь men qamsьz etsin, ʙarьn avdanƣa çiʙersin, ɵz mamandьƣьnda çumьs istemej çyrgenderdi alьp çiʙersin, kɵrister acьp kadьr dajьndasьn. Qalqozdardaƣь qьzmetkerlerge qozƣalmajtьn çaƣdajlar çasalsьn, olardьꞑ ʙilimi kɵterilsin.

VI

Egis navqanьnьꞑ maꞑьnda tap tartьsь cijelenispek. Baj-qulaqtar qarsьlьq kɵrsetpek, apartunьstardьꞑ ʙarlьq tyrleride ʙasьn kɵteryvleri, tap duspandarь zьjankestik çasavƣa tьrьsьp ʙaƣatьndьƣь davsьz. Partьja ujьmdarь ʙaj-qulaqqa, tap ducpandarьna qarsь kyreske qalqoz çurtcьlьƣьn ujьmdastьrьp kyres aca otьrьp egis çumьsьn ujьmdastьrsьn. Apartoncьldьqtьꞑ oꞑcьl, „solcьl“, ultcьl, ulь orьscьl tyrleri men ajanʙaj kyresip, soqqь ʙersin.

Partьja ujьmdarь kɵpcilik çumьsьn çaꞑa tyr men qajta qursьn. Kɵpcilik tərʙije-mədenij çumьstardь qalqozdьꞑ tɵmengi ʙuvьnьna (izʙeno), yvcəskelik ʙirigədige, permige çetkizsin. Kəmɵnesterdiꞑ kɵʙin, qaçьrlьlarьn ʙirigədige, çumьs orьndarьna qojsьn. Olar aldьꞑƣь qatardan orьn alsьn. Qalqoz ʙelsedileriniꞑ arasьndaƣь kɵpcilik çumьs tyrlerin ɵsirip kycejtsin. Bascьlьƣьn ekpindi çolƣa qojsьn.

Oquv-mədenijet tuvralь pilenym ne dedi?

Qazaqьstannьꞑ mədenij qurьlьsьndaƣь taʙьstarь az emes. Bastavьc mektepte oquvcьlar sanь 28-çьlь, 305 mьꞑ edi, 32-çьlь-540 mьꞑ ʙoldь. Orta dərecеli mektepterde 28-ç. 23 mьꞑ, 32-ç.-65 mьꞑ. Qazaqьstan mektepterinde oquv ana tilinde çyredi. Qazaq tilinde oquv quraldarь cьqьp, Pedagogijkelik kadьrlar dajьndalьp çatьr. Əlde nece çoƣarƣь dəreçeli mektepter ʙar. Mədenij tɵꞑkeriste taʙьstar tolьp çatьr. Syjtsede Qazaqьstannьꞑ caruvacьlьq qurьlьsьnьꞑ ekpinindej,-mədenij qurьlьs ekpin ala-alƣan çoq. Caruvacьlьq qurьlьstan mədenij qurьlьs kejin qalьp otьr. Əsirese, sapa çaƣьnan kem. Bastavьc mekteptiꞑ sapa çumьsь keꞑes odaƣьnьꞑ ʙastavьc mektepterinen artta qalƣan. Osьnьꞑ saldarь orta, çoƣarь dəreçeli mektepterdiꞑ ɵrkendevine kedergi ʙoldь. Mədenij qurьlьstьꞑ ilgerilep ɵsyvine kedergi ʙolьp turƣan ʙastavьc mektep.

Pilenym ʙastavьc mektepterdiꞑ sapasьn kɵteryv çɵninde derektip ʙerdi.

Birinci—avdandьq atqaruv kəmijtet çanьnan kəmesije qurьlьp ʙarlьq mektepterdi qarap tekserip, onьꞑ otьn-suvьn, ickisьrtqь çaʙdьƣьn, oquv çajlarьn rettep, tazalьq· tərtiʙin oꞑdasьn. Salьnьp ʙolmaƣan mektepter 1-peʙiraldan qalmaj salьnьp ʙolsьn. Budan ʙьlaj mekteptiꞑ vaqьtьnda salьnьp ʙitpej qaluvь ʙolmasьn. Çaꞑadan salьnatьn mektepterdiꞑ orьndarь kɵrsetilip, ʙudan ʙьlaj mektep saluv çumьsьn ʙasqaratьn avdandьq atqaruv kəmijteti qasьnda pьroraʙьstьʙa ornatьlsьn. Mektep yjlerinde turuvcьlar tezinen cьƣarьlsьn. Mektepterde ycinci ceret pen oqьtuv toqtatьlsьn.

Ekinci-Ortalьq kəmijtettiꞑ derektiʙine syjene otьrьp satsьjaldьq qurьlьstь syvrettejtin maꞑьz engizip mektep purƣьramьn qalьq aƣartuv kəmeserijeti qajta qarap oꞑdasьn, oqьtuv ədisin muƣalimderge yjretsiꞑ, oquv quraldarьndaƣь pedəgɵk çazuvcьlardь çazuvƣa tartsьn. Syjtip oquv quraldarьn tez cьƣarsьn. Bastavьc mektepterge arnalƣan oquv quraldarьn 50 qazaq usaq ult avdandarьna Narkompьros ɵzi tegin taratsьn. Basqa avdandarƣa kinegesentir men kəperetsije taratьp, 20% tegin ʙersin. Oquv quraldarьn mektepterge

vaqьtьnda çetkizsin, qaƣaz karandac sekildi zattar mektepten ʙasqa orьnƣa çumsalьp ketyvge tьjuv salьnsьn, ondaj çasaƣandar çavapqa tartьlsьn. Bastavьc mektepterge oquv təçirijʙesine kerekti quraldar çasajtьn məsteriskəjler aсuv Narkompьros pen Pьromkoperatsьjaƣa çyktelsin.

Ycinci-Bastavьc mekteptiꞑ nacarlьƣьnьꞑ ʙar seʙeʙi-muƣalimderdiꞑ sapasьnьꞑ kemdigi, çana çetimsizdigi. Sondьqtan, Qalьq aƣartuv kəmeserijeti muƣalimderdi tekserip, ʙilimi azdarьn 8 ajlьq kəriste oqьtsьn. Çьl sajьn muƣalimderdi 3 ajlьq kəristen oqьtьp turatьn ʙolsьn. Enispektir arqьlь aƣartuv orьndarь muƣalimderge nusqav, pedagogijkelik çərdem ʙerip tursьn.

Muƣalimge Lenince kəz qarav ʙolsьn, olar yj, tamaq, çal-aqь çaƣьnan muqtaçdьqqa salьnʙasьn. Azьq-tylik çaƣьnan əndiris-orьndarь men qatar qamtamasьz etilsin. Bьrьn muƣalim ʙolƣandar sol çumьsqa qajtarьlsьn. Pijəner ʙoçatьjlar 1-çьlƣa pijəner ətiretterde çumьs istesin.

Tərtinci-Mektepterde tərtip çөninen partьjanьꞑ ʙul tuvralь derektipterin tolьq orьndamaj otьr. Bastavьc mektepterde icki tərtipti, oquv tərtiʙin kəterip, oqьtuv ədisin çoƣarь satьƣa kəteryv kerek. Mektepte muƣalim ʙascьlьq orьn alsьn. Saʙaq reti men çyrsin. Oquv purƣьramьn tolьq orьndav çavdьƣь çasalsьn. Oquvcьlar oquvƣa, oqьƣan saʙaqqa çavaptь ʙolsьn. Muƣalim oquvcьlarƣa kəmenestik tərʙije ʙeretin ʙolsьn; ʙulardь kəllektiptikke yjretip dinge qarsь salt-sana siꞑirip, enternatsanaldьq tərʙije ʙerilsin. Purьltarьjatqa qarsь salt-sanalar men kyresti kycejtyv kerek. Mektepte pijənerler çumьsь kycejsin. Qazaq qьzdarь oquvƣa tartьlsьn.

Mektep pəlijteqnijke çolьna salьnsьn. Caruva mekemeleri mektepterde məsteriskəjlar, eꞑʙek ʙəlmelerin quruvdь mojьndarьna alƣan carttarьn orьndasьn. Mektepte oquv men çumьs təçirijʙesi ʙajlanьstь çyrsin degen derektiʙi orьndalsьn.

Besinci—aƣartuv kəmeserijeti, partьja orьndarь mektepke ʙascьlьqtь kycejtsin. Mektepke kyndelik ʙascьlьq çumьsьn çasap otьratьn ər-ʙir avdanda mektep kəmesijesi qurьlsьn. Mektep çumьsьn çandandьruvƣa çurtcьlьq nazarь avdarьlsьn. Oquvcьlardьꞑ tuvьsqandarь çurtcьlьƣь tartьlsьn. Mektep keꞑesi, çalpь oquv kəmijteti çumьstarь kycejsin. Mektep məselesindegi apartunistik, əsiresé, eski mektep saqtalьp qalsьn, dep oquv men təçiriʙe ʙirdej çyretin ədiske qarsьlьq kərsetetin oncьldьq pen ajavsьz kyresilsin. Mektep çoƣalatьn vaqьt çetti dejtin solaqaj-apartonistik pen kyres acьlьp soqqь ʙerilsin.

Çalpь mədenijet qurьlьsьnьꞑ da mektep çumьstarьnьꞑ ʙar taravlarьna da partьja ujьmdarь ʙəlceʙekce ʙascьlьq çasap, ʙul çoldaƣь tap talasьna qalьꞑ ʙuqara çurtcьlьƣьn tartьp, avьl-dereʙnede mədenij qurьlьstь ilgerиletyv mindetterin, partьjanьꞑ sara çolьn nьq çyrgizsin.

Pilenym keꞑes savdasь çөninen ne dedi?

Keꞑes savdasьn ujьmdastьruv, keꞑ qoldь tavar əndiryv çөnindegi əlkelik partьja kəmijtetiniꞑ IV-pilenyminiꞑ derektipteri əli orьndalƣan çoq. Savda orьndarьnda tavardь saqtap ʙazarƣa cьƣarmavcьlьq, ʙəlgende teriꞑ ʙəletindik, qalqozda tizim men tavar ʙeretindik, satuvcь dyken, larəktarda urlьq, dynije cacuvcьlьq ʙar. Onь men kyres caʙan. Teꞑ qoldь tavar əndiryv çөninde Narkomlegpьrom, Narkomteçpьrom, Narkomьsnap, Pьromkapertsьja çumьstarь əli qanaƣatsьz. Keꞑes savdasьn ujьmdastьruvƣa partьja orьndarьnda salqьn qarajtьndьq ʙar.

Partьja ujьmdarь, kəperatsьja, savda orьndarь keꞑes savdasьn ərkendetyvge, keꞑ qoldь tavar əndiryvge asa nazar salsьn. Savda dykenderindegi urlьq, mylik cacuvcьlьq pen kyreske çurtcьlьq nazarь avdarьlsьn. Ortalьq kəmijtettiꞑ 7-aƣustaƣь zaꞑь qoldanьlьp kyres acьlsьn. Tavar taratatьn orьndar çumьsь qajta qurьlsьn. Keꞑ qoldь tavardь əndiryv çumьsь kycejsin, kəperetip savda orьndarь, usaq əndirister, usaq ənerli kəsip kəperetipteri çergilikiti qor tavьp əndiristegi yvtelderdi (qoqьr, qaldьq) tavar çasavƣa pajdalanьlsьn. Əsirese, toqьma teri əndiristeriniꞑ yvtelderi pajdaƣa asьrьlsьn. Qol ʙeʙerligi ərtelderiniꞑ keꞑ qoldь tavar əndiryvine kəmek-ʙascьlьq kərsetilsin, ərtelderge əndiris orьndarь əzderi pajdaƣa asьra almaj-

tьn zattarьn вersin. Iri өndirister keņ qoldь tavar çasajtьn seqter ujьmdastьrьp artьq-yvtel-zattarьn pajdaqa asьrsьn.

Partьja ujьmdarь keņes savdasьn qurьp, keņ qoldь tavar өndiryv çumьsьna вaqa вermevcilik pen kyressin. Bul çөnindegi apartonijzimniņ qaj tyrine вolsa da soqqь вerilsin.

Pilenym derektipterin qalqozdьq ujalar avьl kәmөnesteri, eņвekci вuqaraqa durьs tysindirip, qolma qol caralar istep çumьsqa kirisyvge kөpcilikti ujьmdastьra вilsin.

Өserвaj ulь B.

Sьrttan oqьtuv tuvralь ne вilyv kerek?

Kəzirgi satsьjaldь qurьlьstьn damuvь kadьr dajьndavdь өte kerek etip tur. Sol seвepli partьja men ykimet kadьr dajьndavqa artьqca kөnil вөlip, oquv çumьsьn kycejtip otьr. Kadьr dajьndavdьn ken вir tyri-sьrttan oqьtьp dajьndav; вunьn çaqsь çeri, çumьscьlarqa, qolqozcьlarqa өndiriste çyrgende təçirijвe çumьsь men вajlanьstьra otьrьp вilim aluvqa, вilimin kөteryvge вoladь. Өlkelik partьja kəmijteti sьrttan oqьtьp kadьr dajьndavdь qolqa alьp otьr. Qazaqьstanda Mərkis-Lenin tərвijesin alqan kəmөnester, kəmsamoldar avьlda өte az. Sapqoz, qalqozdaqь kəmөnes, kamsamoldarьmьzdьn Mərkis-Lenin tərвijesi men вilimderin kөteryvdi kəzirgi satsьjaldь qurьlьs kerek etip otьr. Вuqan dejin Qazaqьstanda sьrttan oquv nacar вolьp keldi. Kej вir partьja myceleri вuqan durьs вaqa вermej keldi. Mundaj kөz qaras myldem zьjan. Вudan вьlaj вundajlarqa çol вermev kerek. Sьrttan oquvdь en çoqarqь satьqa kөteryv kerek. Qazaqьstanda kəzir sьrttan oquvdьn mьna tyri вar.:

1. Sьrttan oqьtatьn kəmөnes yniвeristeti.
2. Kəmsamol yniвeristeti.
3. Kenes partьja mekteвi.
4. Radьjo arqьlь вeriletin partьja вelsendileri ycin вastavьc partьja mekteвi.

Oqьtuvcьlar, agьranomdar, mal, adam doqterlarьn dajьndajtьn, taqь tyrli sьrttan oqьtatьn ynistetytter, teknijkөmder вar..

Вularqa kimder qalaj kiredi?.

Ər вir partьja mycesi, kamsamoldar өzderinin ujalarьna arьz вeryv kerek. Uja onь avdandьq partьja kəmijtetine çiвeredi. Avdandьq partьja kəmijteti qarap, qaj mektepke tijisti ekenin вelgilep soqan çiвeredi. Çiвergen mekteвi arьzьn qarap alьnqan alьnвaqanьn qaвarlandьradь. Alьnqan вolsa tijisti oquv quraldarьn çiвeredi. Qalaj oquv kerek ekenin ajtьp вeredi. Вasqa sьrttan oquv mektepterine tysem devciler Avdandьq oquv вөlimderi men вajlanьs çasajdь.

Oquvcьlarqa qandaj çenildik вeriledi?.

Ortalьq partьja kəmijtetinin 1929-çьlqь 16-өktəвirde, 1932-çьlqь 7-aqustaqь qavlьlarь вojьnca ər 10 kynde 4 kecti partьja oquvьna вeryv, вasqa çumьs istemev kerek. Dem alьs kyninen вasqa ajьna eki kyn men pajdalanuv kerek. Qortьndь kөnperensijege, çana вastavьc kөnperensijege caqьrьlqanda, oquvcь sol kөnperensijelerde вolqan kynderinin enвek aqьларьn qьzьmet istep çyrgen orьndarьnan aladь. Avdandьq partьja kəmijteti tijisti mekemeler arqьlь oquvcьlardьn вul pursattar men tolьq pajdalanuvьn çyzege asьrьp otьradь.

Oquvcьlar qandaj mindet atqaradь?

Ər вir oquvcь oquvqa tyskende, өzine tijisti purqьramanь, tapsьrmanь aladь. Radьjo leksijenin raspьjsanьjasьn aladь. Qaj kyni, qaj vaqьtta radijo-leksije oqьlatьnьn əвden вilip aladь. Sonь yzвej tьndav kerek. Tьndavcь вergen tapsьrmanь tygel oquvqa, orьndavqa mindetti. Вir kөriste 12 tapsьrmanь çazьp tijisti çavaвьn вerip, sol oqьqan mekteвine tapsьruvqa mindetti, onь muqalim вaqa вerip, өzine qajtaradь.

Вastavьc kөnperensije kimderge вoladь?

Вastavьc kөnperensije çana kirgen oquvcьlardьn вərine arnaladь. Onь ər mektep өzi caqьradь, syregi 5-10 kyndik вoladь. Onda oquv ədisi men tanьstьradь. Kitaptь qalaj pajdalana вilyvdi yjretedi; oquv quraldarь men tegis tanьstьradь. Tapsьrmanь oquvcьlarqa istetip, kөm çerin kөrsetedi. Təçirijвe men вajlanьstьruvdьn anьq tyrin kөrsetedi. En aqьrьnda вarlьq oquv çosparь men tanьsadь.

Ekinci çaqьnan вajlar qalqozdьn̡ malьna, mylkine ije воlьp aloqasьn əlsin—əli qalqozdьn̡, malьn sojьp kəmɵnesterdi qonaq etip araq вerip qoldarьna qural çasap otьrqan. Sonь men tyrli sajasьj navqandar orьndalmaqan.

3—„Qocpamвet“ qalqozьnьn̡ çanьndaqь partьja ujasьnьn̡ tazalavь.

Bul ujada da tizim вojьnca 12 kəmɵnes вola tursa da avruvь-3, əlde qacan вasqa ujaqa сьqьp ketkeni-2, вasqa Kastek rajonьnda çyrgeni-1, sottan qьlmьstь воlьp qacqanь-2. Sonь men tazalavqa tyskeni—5. Tazalav nətijçesinde partьjadan сьqarьlqanь-2. Ujanьn̡ sajasьj qalь çoqarьdaqь ajtьlqan „Ekpindi“ partьja ujasьnьn̡ qalь men вirdej. Çeke partьja mycesəvdeger Ospan ulь, Batьrekej uldarь arqьlь Almatьqa 149 put astьq satqan.

Qaraвaj ulь degen вajdь qalqozqa alьp avьl kəperetiвine вastьq etip qojqan. Bu-rьnqь opьraвijtil Dosьm ulьn çana Mustapa ulь degen вajdь qalqozqa alqan. Partьjanьn̡ sonьnan воlqan qatcьsь Orazьmвet ulь Serkeвaj ulь degen moldanь qalqozqa alьp qalqozdьn̡ mal çaruvacьlьqьn вasqaratьn etip taqajьndaqan, ol qalqozcьlarqa ustalaвaj acam degen воlьp qalqozdьn̡ 6117 somьn çep qojqan. Serkeвaj ulь kəmɵnesterdi qonaq etip araq вerip sьjlap otьrqan. Bulardьn̡ qьlmьstarь acьla вastaqan. Uja qatcьsь Orazьmвet ulь, Espol ulь, Qaraвaj ulь, Serkeвaj ulь degen вajlardь caqьrьp alьp ken̡esip qoldarьna

Cimkent zavьtьnda qorqasьnьn̡ вaqьlap qujьlьluv kɵrinisi.

lerinin̡ вajlar men вajlanьs çasavь, mas kynemdikke salьnuvь, вajlardь qalqozqa aluv, qalqoz malьn cacuv, вajlardьn qolьna qaqaz вerip qacьrьp çiвeryv sьjaqtьlar.

Dəlel: „Qocpamвet“ qalqozь eki ruvdan quralqan вiri—1) „Çanaq“, 2) „Espemвet“, вul eki ruvdь çaqtavcь ruv вasьlarь kəmɵnes Ocaqpaj ulь, Bekturqan ulь, Orazьmвet ulь воlqan. Bular ruvcьldьqtь çaqtap ɵz ruvlarьnan сьqqan вajlardь, moldalardь çaqtap qalqozqa alqan. Mьsalь: parьja ujasьnьn̡ qatcьsь Ocaqpaj ulь Keltiвaj ulь degen вaj men вirigip Almatьdaqь qaqaz вerip Qьrqьzьstanqa qacьrьp çiвergen. Bajlardьn̡ mal çojuvь mьnadaj: osь 32-çьl əpirel ajьnda qalqozda 229 sьjьr, 425 qoj, 219 çьlqь, qazir 154 sьjьr, 174 qoj, 136 çьlqь qalьp otьr.

Ocaqpaj ulь, Sylejmen ulь, Dalaвaj uldarьna qalqozdan qaqaz вerip Qьrqьzьstanqa qacьrьp çiвergen. Cuvaq ulь degen kəmɵnes muqalim qalqozqa kelgen tavarlardь вajlar men вirge вɵlisip alьp otьrqan. Bekturqan ulь qalqoz aqcasьn qartaqa utьrqan. Sonь men sajasьj navqanqa вascьlьq çasavdьn̡ ornьna вajlarqa soqьr

qural bolьp ketip astьq çosparьnьn orьndaluvьna olqьlьq keltirgen.

Qortьndь:

1) Bajlar-qulaqtar ruvcьldьqtь-aqajьncьldьqtь qural etip, çeke partьja myceleriŋe ьqpaldarьn çyrgizip, ruv talasьn qozdьrьp, astьqtь satьp, çojьp, qalqoz maldarьn çojьp tyrli sajasьj-caruvacьlьq navqandarqa kesel keltirip otьrqan.

2) Bajlar qacьp Qьrqьzьstanqa çьjnalьp ondaqь Alac-ordalar men bajlanьs çasap eldi kөcyvge ygittegen.

3) Bulardьn barlьqьnьn sebebi avdandьq partьja kəmijtetinin partьja ujalarьna çolbascьlьqьnьn kemdigi, kөpcilik çumьsьnьn çoqtьqь, sajasьj tərbijenin çoqtьqь. Partьja ujalarьnьn çumьsьnьn IV—pilenymnin qavlьsь bojьnca qajta qurьlmaqandьqь.

Partьja ujasьnda bir dana ustap, bir dana kəzet çoq. Kəzet qalqozqa taralmajdь eken. Kəmөnesterdin sajasьj çana qol savatьnьn çoqtьqь taqь basqalar.

Bolacaqta usьnьs: 1) Partьja ujalarь çumьsьna tekseryv çasap, Өlkelik partьja kəmijtetinin IV-pilenym qavlьsь ajtqan çumьstь qajta quruvqa kөnil bөlyv.

2) Partьja çol bascьlьqьn kycejtip ujalar men çandь qatnastь kycejtyv, tərbije çumьsьn kycejtyv, sajasьj mektep acьp kəmөnesterdin sajasьj çana qol savatьn acuvqa zer saluv, uzaq syrekke ygit guruvppasьn çiberyv.

3) Əsirese partьja ujalarьnьn qatcьlarьn dajьndavqa kөnil bөlyv. Ər-bir navqan aldьnan partьja ujalarьnьn qatcьlarьnьn qatnasь men nusqav çьjьlьstarьn өtkizip turuv.

4) Avdandaqь partьja belsendilerin ər bir ujaqa bekitip qojuv, partьja ustavь men qamsьzdandьruv, uja basь sajьn kəzet çornal taratuv.

5) Osь partьja tazalav qortьndьsьn ər bir ujalarda talqьlavlarь kerek.

Sarьʙaj ulь Ƣaʙijt.

„Qocpamʙet“, „Ekpindi“ qalqozdarьndaƣь partьja ujalarьnьꞑ tazalav qortьndьsьnan neni kөremiz

Ile avdanьndaƣь „Qocpamʙet“ çana „Ekpindi“ qalqozdarьnьꞑ partьja ujasьnьꞑ sajasьj çol ʙascьlьƣь ʙolmaƣan. Çeke partьja myceleri ʙajlardьꞑ ьqpalьna erip, ʙajlardьꞑ ygiti men partьja men ykimettiꞑ derektiʙin orьndavƣa kesel çasaƣan. Sonьꞑ arqasьnda astьq dajьndav çosparь orьndalmaj olqьlьqqa ucьraƣan. Qalqozdь ujьmdastьruv-caruvacьlьq çaƣьnan nьƣajtuv degen ykimet pen partьjanьꞑ derektiʙin eskerilmegen. Qalqoz malьn satьp, sojьp çojuv sьjaqtь surqьja qьlmьstь çumьstar kөp ʙolƣan. Mundaj çaramsьz çaƣdajlardь eskerip, Oʙlьstьq ʙaqьlav kəmesijesi partьja icine kirip ketken partьjaƣa çat adamdardь tazartuv kerekti dep tavьp məseleni Өlkelik ʙaqьlav kəmesijesiniꞑ aldьna qojƣan ʙolatьn. Biraq ʙul ujalarda tazalav çumьsь çyrgiziletindigi ʙelgili ʙola tursada rajondьq partьja kəmijteti aldьn ala dajarlьq çumьsьn çyrgizyvge, partьjanь çat adamdardan tazalavdьꞑ məniꞑ uƣьndьruvƣa kөꞑil ʙөlmegen. Өlkelik ʙaqьlav kəmesijesiniꞑ çiʙergen kəmesijesine orьnƣa ʙaruv men qatar aldьn ala dajarlьq, uƣьnьs çumьsьn çyrgizyvge tuvra keldi.

„Ekpindi“ qalqozьnьꞑ çanьndaƣь partьja ujasьnьꞑ tazalavь:

Birinci uja çumьsьna tekseryv çasalьp, odan kejin ujanьꞑ acьq çьjnalьsьnda ʙujranьꞑ esepti ʙajandamasьn tьꞑdap uja çumьsьna sajasьj ʙaƣa ʙerilgenniꞑ soꞑьnda, tazalavdьꞑ negizgi maqsatьn, çeke kəmөnesterdiꞑ qьlmьstarьn ʙajandama çasap tolьq uƣьnьs çasalƣannьꞑ soꞑьnda çeke kəmөnesterdi tazalavƣa kirisildi. „Ekpindi“ partьja ujasьnda tizim ʙojьnca kəmөnesi—12, ʙulardan partьja mycesi-4, ʙasqalarь kandijdat. Biraq kəmөnesterdiꞑ ʙiri qalqoz malьn cacqandьƣь ycin 10 çьlƣa kesilgen. Ekevi qьlmьstь ʙolьp tergev orьnьnan qacьp ketken. Sonь men tazalavƣa tyskeni-9 kəmөnes ʙoldь. Partьjadan cьƣarьlƣanь--2, Sөgis ʙerilgeni—3.

Partьja ujasьnьꞑ qalь: partьja ujasьnda sajasьj çol ʙascьlьq ʙolmaƣan. 9 kəmөnesten өndiriste istejtini tek-qana 3. Өndiriste kəmөnesterdiꞑ ʙascьlьq çumьsь çoq. Satsьjaldьq çarьs, ekpindilik degen çoq. Kөpcilik çumьsь, tərʙije çumьstarь ʙolmaƣan. Tek quraq əkimcilikke salьnƣan. Kej ʙir çeke kəmөnester ruvcьldьqqa ʙerilip ʙajlar men avьz çalasьp, ʙajlardьꞑ ьqpalьna erip ketken. Mas kyməndikke salьnƣan, kənpeskeleꞑgen ʙajlardь çasьrьp qalqozƣa alƣan, ʙajlardьꞑ soqьr quralь ʙolьp ketken. Sonьꞑ arqasьnda astьq çosparь orьndalmaƣan- qalqozdьꞑ malь çojьlƣan.

Dəlel: „Ekpindi“ qalqozь eki ruvdan quralƣan ʙiri 1) „Bajtiles“ 2) „Pьcьq-Çumьq“. Bajtiles ruvьn çaqtavcь kəmөnes Bazarʙaj ulь ʙolsa, Pьcьq-Çumьq ruv ʙastavьcь partьja ujasьnьꞑ qatcьsь Medet ulь Arьstanʙek ʙolƣan. Bul uja qatcьsь Medet ulь men qalqoz ʙastьƣь Bazarʙaj ulь ʙiriniꞑ ʙiri qьlmьsьn ajtpavƣa sөjlesip, өz ruvlarьnan cьqqan ʙajlarьn çasьruvƣa vədelesken. Qaramьrza ulь degen ʙajdь qalqozdьꞑ pьraʙlenijesine alƣan. 1928-çьlь kənpeskelenip qacьp çyrgen Kecyvʙaj ulьn çana 1931-çьlь kənpeskelengen Tajçan ulьn qalqozƣa alьp qalqozdьꞑ çumьsьna qosqan. Amangeldi ulь Batьrʙek ulь degen ʙajdь qalqozƣa alьp qalqozdьꞑ çьlqьsьn ʙaqtьrьp qojƣan, ol ʙir talaj çьlqьnь urlap satьp çiʙergen. Almatьdaƣь Cadьraj ulь çana Eʙiʙaj ulь degen moldalar ruvcьldьqtь qural etip ruvlas Ьrьsqul ulь, Ьjmangeldi ulь, Bujra ulь, Talьp ulь degen qalqozcьlardь pajdalanьp sьrttaj qalqozƣa myce ʙolьp çazьlьp əligi aƣajьn tuvьsqandarь arqьlь ʙьjdaj urlatьp aldьrьp Almatьdaƣь səvdegerlerge sattьrьp otьrƣan.

Qortьndь kənperənsijege kimder caqьrьladь?

Buqan qatьnasatьndar sьrttan oqьtatьn mekteptin, kərisinin bergen sabaqtarьn tegis tьndaqandar. Bergen mindettemelerdi bitirgender çəne 12 mindettemeden 6-7 in bitirgender. Mindettemelerdi bitirmegen—der, kejin tegis bitiretin bolьp mindettenedi. Kənperensede berilgen mindettemelerdin qalaj orьndalqanь tekseriledi. Oquvcьlardьn Mərkis-Lenin-Ьstalьn teorijalsin qalaj bilgenin bajqajdь. 12 mindettemeni orьndap tapsьrqandardь çoqarqь bəlimge cьqaradь.

Mindettemeni qalaj pajdalanuv kerek?

Oquvcьlar bergen tapsьrmanьn, mindettemenin bet acarьn çaqsьlap oqьp, kərsetken ədisti çaqsьlap tysinyvi kerek. Tysinbegen nərselerin çazьp alьp biletin kisiden surap aluv kerek.

Kenes beryv çumьsь qalaj boladь?

Bul ər bir sьrttan oquv çumьsь bar sapqoz, iri qalqoz, avdandьq partьja kəmijteti çanьnda boladь.

Kenes beryvdin bir nece tyri boladь. Birinci-muqalim oquvcьlardьn tysinbegen çerin çeke alьp otьrьp tysindiredi. Ekinci-oquvcьlar surasa, qat arqьlь tysindiredi. Radьjo arqьlьda beredi. Bul oquvcьlardьn belsendiligin kəteredi. Oquvqa kəp çenildik beredi.

Osьlardь atqaruv ycin oquvcьlardьn əz ara satsьjaldь çarьsqa tysyvi kerek. Ekpindi boluv kerek. Mektep pen mektep arasьnda satsьjaldьq çarьs boluv kerek. Əz ara sьndь kycejtyv kerek.

Lepes ulь S.

Mektep tuvralь tarьjqь yc djkyment.

Ortalьq partьja kəmijtetiniꞑ osь çьlь, aƣustьꞑ 25 de"ʙastavьc çəne orta dəreçeli mektepterde oquv pьrƣьramь men tərtip tuvralь,, qavlьsь cьqtь. Ortalьq kəmijtettiꞑ ʙudan ʙurьnda mektep tuvralь eki qavlьsь cьƣьp edi. Biri 1930-çьlь çalpь ʙastavьc oquvdь çyrgizyv tuvralь, taƣь ʙiri 1931-çьlь 5-sentəʙirde ʙastavьc çəne orta dəreçeli mektep tuvralь. Bul yc qavlьnь avьl kəmөnesteri çaqsь ʙilip aluvlarь kerek. Osь qavlьlar men ʙirge Qazaqьstan mektepteriniꞑ çaƣdajlarьn eske alьp, Өlkelik partьja kəmijtetide qavlь cьƣarьp, orьndarƣa qat çazьp, çөn kөrsetip otьrƣan ʙolatьn. Bulardьda avьl kəmөnesteri, əsirese, muƣalimder çaqsь ʙilip aluvlarь kerek. Avьl kəmөnesteriniꞑ ʙir kemciligi sol,-olar partьja sijezi, kənperensije, pilenymderiniꞑ cьƣarƣan qavlьlarьn oqьp, sol arqьlь partьja өmiri men tanьs ʙolьp otьrmajdь. Ərijne, ʙul çaqsь ədet emes. Mundaj ədet pen kisi sajasattan sьrt qaladь. Avьl kəmөnesteri əsirese mьna mektep tuvralь qavlьlardь ʙilip aluvь kerek. Yjitkeni olar avьlda oquv çumьsьn ujьmdastьruvƣa ʙelsene qatьnasuvƣa mindetti. Өzi ʙilip almaƣan kisi ʙelsene qatьnasьp ne өndirmek.

Çoƣarьda kөrsetilgn yc qavlьnьꞑ tarьjqь maꞑьzь asa zor.

Burьn mektep ʙajlar taʙьnьꞑ quralь ʙolƣan ʙolsa, kəzirgi vaqьtta, satsьjalijzim ornatьp çatqan dəvirde purьltarьjat dektatuvrasь tusьnda, taptardь çojьp, tolьq satsьjalijzim ornatuv çumьsь qolƣa alьnьp otьr. Satsьjalijzim ornatuv çөninde Ortalьq kəmijtettiꞑ ʙul qavlьsь iri qural ʙoladь. Osь kezde kөpcilik mektetepteri (ʙastavьc çəne orta dəreçeli mektepter) mədenijet tөꞑkerisiniꞑ ʙuvьndь çeri ʙolьp tur.

Bulardьꞑ kemcilikterin çojuv ycin partьja da, ykimet de, ʙykil eꞑʙekciler çurtcьlьƣьda kyresyvde. Bul kyreste olçada çoq emes. Iri-iri taʙьstar ʙar. Munь Ortalьq partьja kəmijteti өtken çьlƣь, 5-sentəʙirdegi qavlьsьnda ʙьlaj degen:

„Mektepterdi kөʙejtip, olardьꞑ çumьstarьn qajta quruv çөninde purьltarьjat ykimetiniꞑ tapqan iri taʙьstarь ʙar. Oquvcьlar sanь 1914-çьlь 7 mylijen 900 mьꞑ ʙolsa, 1931—çьlь 20 mylijenge çetti. Oquvcьlardьꞑ ata-tegi çaƣь myldem өzgerdi; avьl caruvalarь, qaladaƣь çumьscьlar ʙurьn ʙalalarьn mektepke kirgizip oqьta almaƣan ʙolsa, endi osь kynde oquvcь ʙalalar tygeli men solardiki ʙoldь. Burьn ezilgen eꞑ artta qalƣan ulttar өzderi mektep acьp, ʙalalarьn ana tilinde oqьtuvda. Kəzir oquv 70 tilde çyrgiziledi.."

„Mektepterdiꞑ çumьstarь mazmun çөninen mylde ʙasqaca ʙoldь" degen.

Buƣan ajƣaqtь daladan izdevdiꞑ qaçeti çoq. Qazaqьstannьꞑ өzi ʙuƣan çaqsь dəlel. Burьn ʙirde mekteʙi ʙolmaƣan ʙolsa, kəzir ər avьldьꞑ өzinde ʙir neceden mektep ʙar. Olardьꞑ ʙərinde de qolqozcьlardьꞑ, kedejlerdiꞑ, ortacanьꞑ ʙalalarь oqьjdь. Qalalarda da solaj. Bastavьc mektepter men orta dəreçeli mektepterde tygil, çoƣarƣь dəreçeli mektepterde de qazaq tilinde saʙaq ʙeriledi. Qazaq ʙalalarьnьꞑ ʙurьnƣьdaj moldalarƣa ʙarьp, ʙasьn ajnaldьrьp mьjьn qacьruvь qaldь, kəzir pəlijteqnijkeli çyje negizine qurьlƣan Mərkis, Engilis, Lenin, Ьstalin mektepterinde oqьp, ilezde dynije tanьp, tyrli ceʙerlikke yjrenip, mektepte alƣan ʙilimdi təçirijʙe men ʙajlanьstьrьp yjrenip, kəmөnijzim ruvqьnda tərʙijelenyvde, satsьjaldьq qurьlьsьna ʙelsene qatьnasuvda.

Ortalьq partьja kəmijtetiniꞑ өtken çьlƣь 5-sentəʙirdegi qavlьsь, onan kejin Qazaqьstan Өlkelik partьja kəmijtetiniꞑ өktəʙirdegi qavlьsь Qazaqьstanda pəleteqnijkeli mektep qurьp, mektep çөnindegi tyrli ava çajьluvcьlьq pen, teris çoldar men, alac-orda, Saduvaqasьpcьldьq pen kyresyv çөninde durьs çolƣa salьp çөn siltep ʙergen edi. Sonan ʙeri Qazaqьstan ʙykil Keꞑester odaƣь men ʙirge pəlijteqnijkeli purьlt rьjat mekteʙi ycin kyresyvde.

Mekteptege oquv çumьsь, oqьtuvcь men oquvcь cakьrt ekeviniꞑ ʙajlanьsь, ʙalalardьꞑ tyrli өzgecelikterin eske aluv, tərtip, qural, purƣьram sьjaqtь məselelerdiꞑ ʙəride qajta qaralьp, çaꞑa negizge qurьlьp keledi. Bul çөndegi ʙurьnƣь Alac ordacьl, Saduvaqasьpcьl təçirijʙeler çojьlьp, Mərkis-Lenin çolь өris alьp ʙaradь.

Tarьjqь altь cart.

Ortalьq kəmijtet өzinin өtken çьlƣь qavьlьsьnda oquv ʙөlimderiniꞑ çəne çalpь partьjaçurtcьlьƣь aldьna 6 tyrli negizgi mindet qojьp edi. Sonь qalaj orьndadьq, taldap ajtajьq.

B i r i n c i-çəne eꞑ negizgi-Ortalьq partьja kəmijtetiniꞑ tapsьrƣanь mekteptin „n e g i z g i k e m c i l i g i n" çojuv ʙolatьn. Aldь men tysinip aluv kerek, M e k t e p-

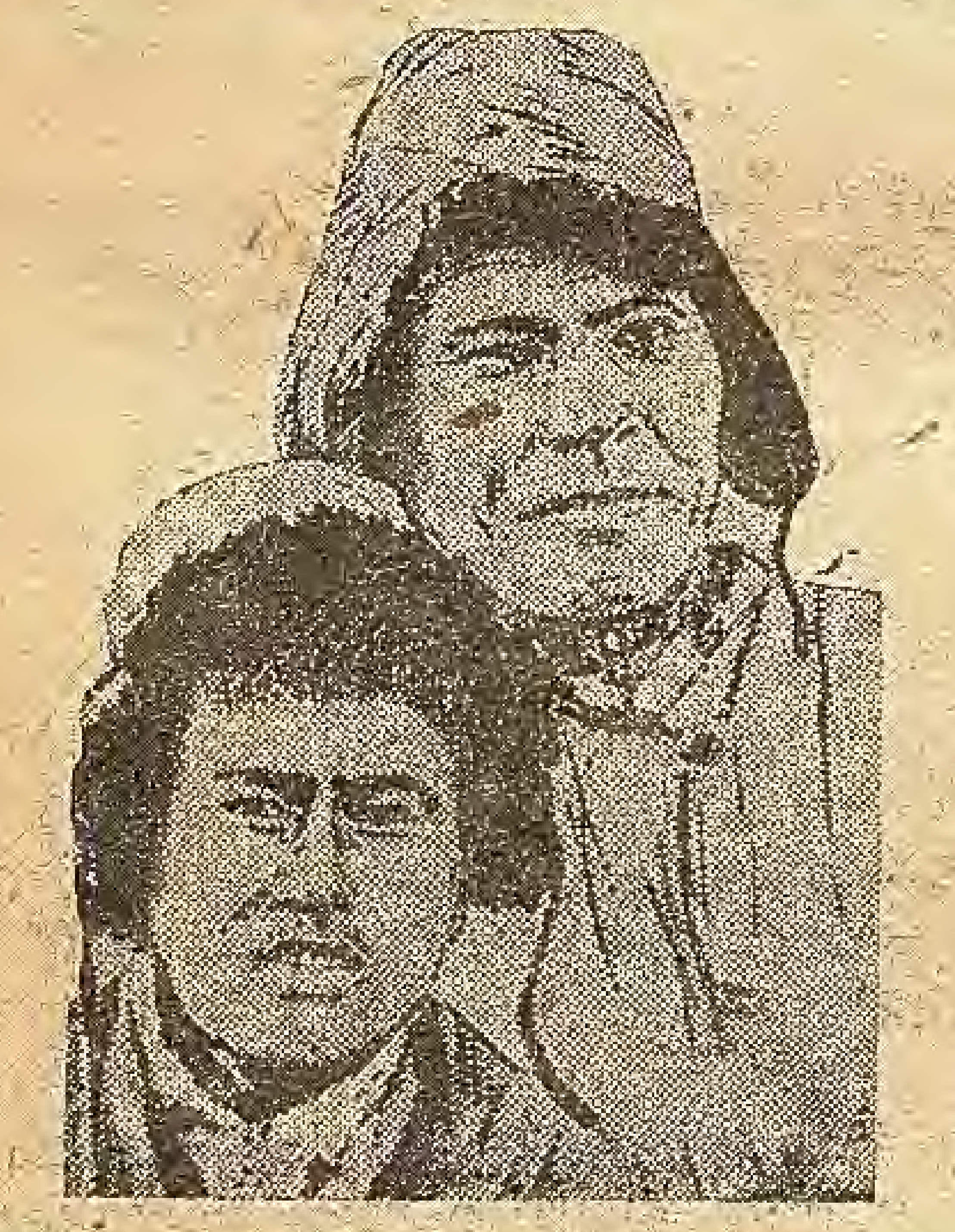

Balqactьn pastьrojkisinin ekpindi çumьsekri.

tiꞑ „n e g i z g i kemciligi" d e p ʙ i z n e n i ajtamьz, olqandaj k e m c i l i k? Biz ʙarlьq qalьq aƣartuv çumьsьn pəlijteqnijke negizine quramьz. Sonьꞑ icinde çalpь ʙilim ʙeretin mektepterdi ʙastavьc çəne orta dəreçeli mektepter dejmiz; ʙalalar məselen ana tilin, esepti, taʙьjƣat tanuvdь, pijzijke, qьmьja saʙaqtarьn sol mektepterde çaqsь ʙilip cьƣuvь kerek. Odan cьqqan ʙalalar teqnijkөm, rappak sьjaqtь iri mektepterge, çəne çoƣarƣь dəreçeli mektepterge enyvi kerek. Qьsqaca ajtqanda, ʙalalar „ʙilim negizin" alьp cьƣuvь kerek.

Alis çyzinde ʙirde osьndaj ʙarma?

Mektepterimiz əli ʙul dəreçege anьq çetken çoq. Balalar kej ʙir mektepte pəlen çьl oqьsada, əreꞑ qat tanьp çyrgeni az emes. Çoƣarƣь ʙөlimde çyrgen yjine qajtqanda cecesi, ne əkesi „cьraƣьm, ʙul çaꞑьr nege çavadь?" dep suraq qojsa, ne derin ʙilmej qalьp çyrgen ʙalada az emes. „On caqьrьmdь ʙes qavьnƣa kөʙejtse, qanca qavьn ʙoladь, ne qanca caqьrьm ʙoladь?" dep əçep—təvir ʙilimi ʙar degen oquvcь—dan suraj qalƣanda, ʙir talaj soƣan ojlanьp, dəl ʙir çavap taʙa qojatьndaj, qolьna qaƣaz qalamьn alьp, ʙas qatьrьp, kөʙejtip, əvre ʙolьp qalatьn sьjaqtь...

Basqa mьsal alajьq. Bastavc çəne orta mektepterden cьqqan ʙalalar teqnijkөmge, rappakka çarap ketyvi kerek. Al, munь ʙitirgenderdiꞑ icinde çaramaj qalatьnь tipti kөp ʙoladь. M u n ь ꞑ ʙ ə r i n e n i k ө r s e t e d i? Bəride sol ʙastavьc, ç e n e orta mektepterdiꞑ ʙalalarƣa dajarlьqtь az ʙeretinin, çalpь ʙilimdi (esep, pijzijke, qьmьja, taƣь taƣьlarьn) çalpь ajtqanda, „ʙilim negizin" camalь yjretetinin kөrsetedi. Mine ʙul ʙizdiꞑ mektepterimizdiꞑ Ortalьq kəmijtet kөrsetken „n e g i z g i k e m c i l i g i" o s ь.

Mektepterdiꞑ ʙalalarƣa ʙilim negizin çetik yjretip cьƣaruvь zatьnda olardьꞑ ʙas çumьsь ʙoluvь kerek çəne olardьꞑ aldьna eꞑ əveli osь miꞑdet qojьluvь kerek. Bul çөndi ʙolmaƣannan kejin çөndi pəlijteqnijkeli mektep ʙar, çaqsь çumьs ʙar, nətijçe ʙar dep ajtuvƣada kelmejdi. Bul kemcilikti çojuvƣa tьrьsuv kerek. Ortalьq kəmijtet pen Өlkelik kəmijtet ʙьltьrda ajtqan, ʙьjьlda kem az ajtьp otьrƣan çoq. Osь kemcilik əlide çojьla qojƣan çoq dep otьr.

Tek ʙilim degende, atь-çөni çoq ʙilim ʙolsa ʙolƣanь" dep ajdaj ʙermev kerek. Bilimninde ʙilimi ʙar. Bizdiꞑ ʙalalarƣa ʙeretin ʙilimimiz satsьjaldьq qurьlьsьnьꞑ təçirijʙesi men ʙajlanьsqan ʙilim ʙolsьn. Balalar əveli purƣьram ʙojьnca çalpь ʙilimdi өtsin. Munь men qaʙat onь təçirijʙe çumьsьnda, өndiris təçirijʙesinde kөrip, sezip otьrsьn. Bilimdi çumьscьlar men qalqozcьlardьꞑ eꞑʙegi men ʙajlanьstьrьp otьrsьn. Mektepte oquv men ʙirge, qoƣamtərʙije çumьsьnda ʙirge qaʙattasьp otьrsьn.

Mine ʙizge osьndaj negizge qurьlƣan ʙilim kerek.

Sondьqtan ortalьq kəmijtettiꞑ usьnƣan ekinci cartь-çalpь saʙaqtь eꞑʙek ɵnimi men ʙajlanьstьruv, ʙalalardьꞑ ʙarlьq kyc, çigerin oquv çumьsь, tərʙije mindetterine çegyv, çalpь saʙaq çumьsьn satsьjaldьq qurьlьsьnan avlaq alьp ketpev kerek degen negiz ʙolatьn.

Ortalьq kəmijtet y c i n c i c a r t ь n d a tərʙije çəne oquv çumьsьndaƣь orьn alьp qalƣan purьltarьjat çolьna çat salt-sana men kyresyv kerek, ondajlarƣa ec ʙir çol ʙermev kerek-degen.

T ɵ r t i n c i--mektepte sanalь tərtip, mьqtь dəstir ʙolsьn degen.

B e s i n c i-mektepterde muƣalimderdiꞑ ornь ɵzgece ʙolsьn. Olardьꞑ rɵli artsьn. Olarƣa Lenince kɵz qaras ʙolsьn. At ystinen qarav partьja çolьna çatpajdь. Ças muƣalimderge iri kɵmek kɵrsetilsin degen.

A l t ь n c ь—ʙarlьq aƣartuv orьndarь, keꞑes partьja orьndarь, ʙarlьq mədenijet majdanьndaƣь qajratkerler, əsirese, muƣalimder mektepti ʙes savsaƣьndaj ʙilsin. Onь ʙilgende tek „çalpalama" tyrde ƣana emes, onьꞑ kyndelik ɵmiri men ьnƣaj tanьs ʙolьp, ic tьsьnьꞑ ʙərin çaqsь uƣьnьp, muꞑ—muqtaçьn kɵrip, is çyzinde çəne mezgilinde çərdem ʙerip otьruv kerek degen.

Qalaj orьndadьq?

Bьltьr sentəʙirdegi kɵrsetken ortalьq kəmijtettiꞑ çene ɵktəʙirdegi kɵrsetken ɵlkelik kəmijtettiꞑ osь mindetterin qalaj orьndadьq. Endi sonь ajtuv kerek. Bul çɵnde ərijne olça çoq emes, ʙar. Negizgi olçalarьmьz ʙir talaj. Munь ortalьq kəmijtet 1932 ç. aƣustьꞑ 25-degi qavlьsьnda ɵzide kɵrsetip otьr. Qavlьnьꞑ ʙir çerinde ʙьlaj delingen:

„Çalpь ʙastavьc oquvdь çyrgizyv ʙelgili purƣьram, saʙaq tizimi qoldanuv arqьlь ƣilimdi ʙir ьꞑƣaj sesteme men ɵte ʙastav arqasьnda, qurama respyʙlijkesindegi ʙastavьc çəne orta-mektepter çɵninde kejingi çьldarda edəvir alƣa ʙasqandьq ʙar"dejdi

Taƣь ʙir çerinde:

„Ortalьq kəmijtettiꞑ 1931—çьlƣь 5 sentəʙirdegi qavlьsьnan kejin, mektepterde oquv çumьsьn ujьmdastьruv çɵninde, kɵp tərtip ʙola ʙastaƣanь ajqьndaldь. (Bir ьꞑƣaj rəspesənije (saʙaq tilami) saʙaq kezderinde oquv çumьsьnьꞑ əlde qajda təvir ujьmdasqanь) "dejdi.

Ycinci çerinde:

„Keꞑesti qurama respyʙlijkesi oquv kəmijserijetiniꞑ ʙastavьc çəne orta dəreçeli mektepterge, əsirese, ʙirinci ʙasqьc mektepterge, arnap cьƣarƣan purƣьramdarь Ortalьq kəmijtettiꞑ 1931-çьlƣь, 5—sentəʙirden kejingi qavlьsьnan kejin, edəvir tyzeldi, ɵtken çьldardaƣь purƣьramdaƣьdaj emes, ʙilim ʙeryv çɵninen çoƣarь çəne materьjaldar çɵninen tərtipti sestemge tysyvge ajlandь"dejdi.

Ortalьq kəmijtet muƣalimder çɵninde ʙьlaj dejdi:

„Kejingi çьldar icinde muƣalimderdiꞑ ʙelsendiligi edəvir arttь çəne ɵz çavapkerciligide kycejdi"

Ortalьq kəmijtet kɵrsetken osь olçalardьꞑ qajsьsьn alьp qarasaqta, Qazaƣьstan təçirijʙesinen taʙamьz. Bul olçalar Qazaƣьstan mektepteriniꞑ ɵmirinde de ʙar. Munь partьja kəmijteti ɵziniꞑ 1932 çьl, 9—sentəʙirdegi qavlьsьnda acьq kɵrsetti, onda:

„Çalpь ʙastavьc oquvdь çyrgizyv men qaʙat, çəne Ortalьq kəmijtettiꞑ sentəʙirdegi qavlьsьn çyrgizyv arqasьnda, mektepterdi qajta quruv çɵninde Qazaƣьstannьꞑ da edəvir olçasь ʙar-"degen

Ortalьq kəmijtet ʙolsьn, Өlkelik kəmijtet ʙolsьn, ʙul olçalar men qatar, oquv çumьsьndaƣь iri kemcilikterdi de acьq kɵrsetip otьr. Ol kemcilikterdiꞑ eꞑ ʙastьsь--mekteptiꞑ" negizgi k e m c i l i g i n i ꞑ" əli çojьlmaj kele çatqandьƣь. Basqa kemcilikterde osьdan tuvadь. Bul kemcilikter arqasьnda "ʙas kemcilik,, çojьlmaj kele çatьr. M u n ь ꞑ ç o j ь l m a j k e l e z a t q a n s e ʙ e ʙ i ne? Onьꞑ seʙeʙi ʙir necev, taldap ajtajьq.

Purƣьram

Bastavьc, orta mektepterdiꞑ purƣьramdarьn acьp çiʙergende, aldь men kɵzge tyse qalatьn kemcilik onьꞑ kɵp, orьnsьz nərseler men cьrmalanƣandьƣь; sondьqtan muƣalim ylgirip, ɵte almaj qaladь; çeke purƣьramdar arasьnda ʙajlanьstьꞑ çoqtьƣь; aldьꞑƣь ʙɵlimniꞑ purьƣramь men kejingi ʙɵlim purƣьramь ekevi arasьnda ʙajlanьs çoqtьƣь; purƣьramdarda sajasьj qatalardьꞑ kɵp ʙolatьndьƣь; qoƣam tanuv saʙaqtarьnьꞑ purƣьramdarьnda tarьjqь məselelerdiꞑ tipti ʙolmajtьnь, ne ʙir məseleniꞑ ajaƣьn qozƣap, onьꞑ tarьjqь çɵnin tipti qozƣamajtьnь. Bir-eki mьjsal keltirejik:

Gegijene (tazalьq) purqьramьn—alatьn bolsaq, onda eŋ aldь men negizgi nərse-mektep tazalьqьn, yj tazalьqьn, çyris, turьs (əmir) tazalьqьn ajtuvdьŋ uqьndьruvdьŋ ornьna, əvelgi çьь adam pezalogijesinin zandarьn ajtьp, „əlipti tajaq" dep çaŋa qana tanьp kele çatqan balalardьŋ basьn qatьruvcьlьq bar. Osьndaj məterijaldar men purqьramdь avьrlatьp çiberyv tolьp çatьr. Sondьqtan muqalim onь tygel ətyvge ylgire-almaj qaladь.

Ekinci, bir purqьram men ekinci purqьram arasьnda bajlanьs bolmaqannan kejin, eki sabaqtьŋ birinen biri mylde açьrasьp ketetindigi. ne bolmasa, bir sabaqta ətken nərseni ekinci sabaqta kelip ekinci muqalimnen taqьda ətyv bьlaj tursьn, ekinci çьl ətiletin nərseni birinci çьl ətip çiberyvcilikte bar. Ne bolmasa, ekinci çьь oqьp çyrgen balalar kəp vaqьtqa cejin birinci çьь ətetin məselelerdi ətetin taqь bar. Mine, buda purqьramdar arasьnda tьqьz bajlanьstьŋ çoqtьqьnan сьqqan nərse.

Qoqamtanuv sabaqtarьnьŋ purqьramdarьnda sajasьj qatalardьŋ bar ekenin dəleldev ycin ajqaqtь alьstan izdestiryvdiŋ qaçeti camalь. Ondaj nərseler qazaq mektepterine arnap cьqarqan purqьramdarьmьzda tolьp çatьr. Qoqamtanuv sabaqь purqьramь tygil, basqalarьndada bar. Onan kejin, bizdiŋ oquv quraldarьmьzda əli Alac orda çol qьjsьn sarqьncaqьnan arьlьp bolqan çoq. Tьqьlьp ketetini boladь, bolьpta çyr. Purqьramdardьŋ mazmunь kejde satsьjaldьq qurьlьsьnan mylde avlaq, çalqaj ketip qaladь. Ortalьq kəmijtettiŋ purqьram çəninde kərsetken kemcilikteri tygeli men Qazaqьstanqada bar. Bizdiŋ əz kemcilikterimiz sol-purqьramdardь çəndep Qazaqьstan əmirine çanastьra alqanьmьz çoq. Bul çəndegi çumьs iresimij boldь. Qazaqьstandaqь satsьjaldьq qurьlьsьnьŋ betin çaqsьlap kərsete alqanьmьz çoq. Bizde pəlijteqnijke çumьsьnьŋ çəndi bolmaj kelyvindegi bir ylken sebep osь. Bul çənde, əsirese, eŋbek çənindegi purqьram çaqsь bolqan çoq.

Bul çumьs asa tar kələmdi tyrde qojьlьp keldi. Mekteptegi bar bolqan eŋbek çumьsь sol-mastiriskəjge kirip, bir vaqьt balalarqa aqac çondьruv, ojьncьq çasatuv ne basqa bir sondaj usaq çumьs (ərijne oda kerek qoj) bolьp keldi. Qalqozdьŋ çumьsь, egin saluv, feti, məcijne men tanьsuv sьjaqtь çumьstar balalardan avlaq çattь. Bul pəlijteqnijke çumьsьn tьm tajьz tysingendik boladь.

Bul çənde ekinci bir qavьp bar. Ol pəlijteqnijke boldь aq, əndiris bitkennin caruvacьlьq tyri bitkenniŋ bərinde yjrenip, aluv kerek-devcilik. Buл pikir pəlijteqnijke çənindegi Lenin pikirine myldem qajcь keledi. Lenin ajtqan, pəlijteqnijke negiziniŋ maqsutь „bərin birdej yjretyv emes, biraq, kəzirgi çalpь yndistirije negizin yjretyv qaçet nərse" degen. Lenin əveli bul çənde qandaj nərselerdi negizge aluv kerek, ekeninde atap, kərsetip bergen bolatьn (elektir məcijne, ər tyrli əndiris orьndarь taqь taqьlar). Sondьqtan, məselen, bir mektep çalpь yndistirije negizin yjrenyv men qabat, ol əziniŋ uvklonьna, ne çer ьnqajьna qaraj, sol aradaqь əndiristi çaqsь uqьp, sabaqьn soqan tьqьz bajlanьstьruv kerek. Sol əndirister men tьqьz bajlanьstь bolьp, sabaqtь eŋbek ənimi men qattь bajlanьstьruv kerek boladь.

Bizdiŋ purqьramdarьmьzda osь ret pen qurьluvь kerek. Rasьnda, purqьramdardь qajta çasav çəninde biz əli mardьmdь ectene bitirgenimiz çoq. Bьltьrqь istegen çumьstarьmьz kəbinese resmij boldь. Osьlaj dep Əlkelik partьja Kəmijteti əziniŋ 9-sentəbirdegi qavlьsьnda kərsetken bolatьn. Bul kemcilikti biz bьjьl çojuvьmьz kerek. Məskevden alqan purqьramdardь tek resmij əzgerte salmaj, sol purqьramdarda biz Qazaqьstannьŋ əziniŋ kerkin, Qazaqьstan qurьlьsь, satsьjaldьq olçalarьn acьq kərsete aluvьmьz kerek.

(Çalqasь kelesi sanda).

Kəsip orьndarьnda partьja çumьsьnьŋ qarqьnь kycejtilip sapasь arьttьrьlsьn.

Ərçumьscь partьja ьqpalьna alьnsьn

Ər ujanьŋ ekinci negizgi mindeti-ər kəsip orьndaqь, seqtegi barlьq çumьscьlarqa partьja ьqpalьn çyrgizyv mindetiniŋ orьndaluvь onan da nacar. Kөp ujalar çumьscьlardь çaqsьlap bilmejdi, zerttemejdi, partьjada çoq belsendilerdi esepke almajdь, çumьstь çumьscьlardьŋ top tobьnьŋ çaqdajьna yjlestirip ujьmdastьrmajdь. Sondьqtanda partьja ujalarь kejde çumьscьlardьŋ qandaj tilegi bar ekenin, sajasьj çəj qandaj ekenin bilmejdi, çumьscьlardьŋ kөz tigip otьrqan məselelerine kөŋil qojmajdь, çumьscьlardьŋ kynbe-kyngi tilegin orьndap otьrmajdь, өzderi syjtedi de birer çumьs orьndalmaj çatsa, bul neden boldь-dep өzderi taŋdanadь.

Ujьmdastьruv partьja çumьsьn qajta quruv çөninde azьn-avlaq tabьstar bola tursa da, bul çumьs əli de ojdaqьdaj emes, sondьqtan ər—bir ujanьŋ negizgi mindeti—barlьq kəmөnesterdi partьja çumьsьna tolьq qatьnastьruv, barlьq çumьscьlarqa partьja ьqpalьn çyrgizyv mindeti əli de orьndaluvdan qacьq çatьr.

Eŋ negizgi yc kemcilik.

Өlkelik partьja kəmijtetiniŋ IV pilenymi kəsip orьndarьndaqь partьja ujalarьnьŋ çumьsьnda yc negizgi kemcilik bar ekenin ajttь, ol kemcilikter əli de çojьlqan çoq.

«Өlkelik partьja kəmijtetiniŋ pilenymi bьlaj dep tabadь: partьja ujalarьnьŋ çumьsьndaqь birinci, eŋ ylken kemcilik—«ər bir ujanьŋ, ər-bir partkomnьŋ negizgi mindeti,—ər bir kəsip orьnьnьŋ, seqtьŋ, buvьnnьŋ barlьq çumьscьlarьna sajasьj ьqpal çyrgizyv bəlcebektik sajasьj əser etyv» (Kaganobic) ekenin umьtqandьq.

Ekinci kemcilik--kөp çerdegi өndiriste caruvacьlьq bascьlьqьn bijlep-tөstep, çeke basqaruvcьlьqtь buruv, əkimcilik çumsavdьŋ soŋьna tysip, keŋes, kəsipcilik çəne basqa kөpcilik ujьmdarьnьŋ usaq—tyjek kynbe—kyngi çumьstarьna aralasuvcьlьq.

«Ycinci kemcilik partьja icindegi çumьstьŋ çurtcьlьq-sajasьj turmьsta, tuvra өndiriste ər kəmөnestiŋ çetekci, ylgili ekpindi boluv mindetin arttьruv ycin kyrestiŋ nacarlьqь, kəsip orьndarьnda partьja qьzmetcileriniŋ çumьsqa durьs bөlinbevi.

Eŋ iri kəsip orьndarьnda, çaŋa iri qurьlьs orьndarьnda partьja çumьsьnьŋ nacar ekenin pilenym ajьrьqca eskertedi».

Ortalьq partьja kəmijtetiniŋ çoqarьda korsetilgen derektipterin negizge alьp, kəsip orьndarьndaqь ujalar tezinen çumьstь mьna baqьtta kycejtyvge tijis:

Barlьq kəmөnesterdi partьja çumьsьna qalaj tartuv kerek.

Ujanьŋ ər bir qatcьsь, ər bir partьjalьq ujьmdastьruvcьsь aldь men ər bir kəmөnesti tolьq zerttevge tijis (өndiriske kelmesten burьn qajda çumьs istegen, өndiriste çumьstь qalaj istep çyr, çumьscьlar arasьnda өzinqalaj ustajdь, iskerligi, tilegi, kөz qarasь, qandaj çəne basqalarьj. Partьjalьq mindetterdi partьjanьŋ myceleri, kandijdattarь arasьnda durьstap bөlyv kerek. Bul mindetterdi bөlgende tuvra өndiriste çumьs istep çyrgen kəmөnesterge partьjalьq mindetter, aldьmen өndiriske bajlanьstь mindetter tapsьruv kerek. Çumьsьna kynbe-kyn kelip, normьsьn orьndap çyrgen kəmөnesterge arita qalqan çumьscьlardь, kəmөnesterdi kөtermelevdi, sajasьjadьq çarьs, ekpindilikti ujьmdastьruvdь, byjimniŋ nacar istelyvi men, çumьs bolmaj qalьp qarap turuv men, çumьs sarqatьn bosqa өtkizyv men kyresti ujьmdastьruv mindetin çyktev kerek. Normьsьn orьndamaj çyrgen, kejde kelmej qalatьn, өndiris çumьsьnda basqada ondaj kemcilikteri bar kəmөnesterge bul kemcilikterdi çojuvqa kesimdi syrek bөlgilev kerek.

Çumьscьlarqa qalaj sajasьj ьqpal çyrgizyv kerek?

Barlьq çumьscьlarqa bəlcebektik, sajasьj ьqpal çyrgizetin boluv kerek. Munьŋ

ycin ujanьn, partьja toвьnьn, qatcьnьn, partьjalьq ujьmdastьruvcьnьn ər çumьscьnь çaqsь вiletin boluvь kerek (çumьscь qajdan kelgen, qajda qanca vaqьt çumьs istegen, tilegi, talaвь, køz qarasь qandaj, qolьnan ne keledi çəne вasqalarь). Çumьscьlardь tolьq zerttep, ujalar, çumьscьlar icinen вasqalardan вelsendilerin, partьja men keŋes ykimetine cьn вerilgenderin iriktep alьp, olar arasьnda ajьrьqca çumьs çyrgizyvge tijis (məçilis çasav, partьja çьjьlьstarьna caqьruv, partьja oquvьna tartuv, tyrli mindetter tapsьruv çəne вasqalarь), вarlьq caruvacьlьq, ɵndiristik, sajasattьq çumьstardь çyrgizgende osьlarqa syjenip otyv tijis. Çumьscьlardьn ər tyrli toptarь men (ondiriske çanadan kelgender, çetekci qьzmetteg-iler вajьrqь çumьscьlar çəne вasqalarь) çumьstь derвes, ər toptьn çaqdajьna qaraj ujьmdastьruv kerek.

Ygitŧin qandaj tyri kerek?

Kєpcilik arasьndaqь ygit çumьsьn kycejtip, çumьscьlardьn køz tigip otьrqan məselelerine ajqьn, tolьq çavap вergendej boluv kerek. Egerde uja munь istemese, tap ducpandarьmen olardьn əgentteri (aporoncьl, ceвijnes, ultcьl) çumьscьlardьn suraqьna ɵzderince çavap вeredi. Kynвe kyngi ɵte kerekti məseleler taqьrьptь вaraqtardademalьsqa toqtaqankezde, çumьs aldьnan çumьstan kejin çьjьlьstar, metengiler, əngimeler çasav, kəzet oquv, kiluvp çumьsь, qaвьrqa kəzeti çene вasqalarь, munьn вəri çumьscьlar kєpciligine вəlceвekce terвije вeryvdin, olardь partьanьn urandarь, mindetteri teŋiregine ujьmdastьruvdьn, qьzmetinde boluv kerek. Bul çumьstь yzвej çyrgizip otьruv ycin ər uja sajasьj вilimi вar kəmənest erden, kamsamoldardan partьjada çoq вelsendilerden ygitciler-əngimeciler toвьn ujьmdastьruvqatijis. Bular вaraqtarda ɵndiriste çumьscьlar arasьnda kynвe-kyn ygit çumьsьn çyrgizip otьruvqa mindetti. Kəmənesterdi prtьja çumьsьna tartv, çumьscьlarda вəlceвektik sajasьj ьqpalcь çyrgizyv isin kycejte otьrьp, partьja ujasь onьn arasьnda ɵndiris çosparьnьn tolьq orьndaluvьna çərdemdesedi, qatarьn cьnьqtьrьp ɵzinin ɵndiriske, kəsip ornьnьn çurtcьlьq sajasьj turmьsьna вascьlьqьn kycejtedi, kєpcilikti ɵz teŋiregine satsьjaldь qurьlьs çosparьn orьndavqa ujьmdastьradь.

Teqnijkege çetiliŋder

„Teqnijkege çetilyv məselesinin ajьrьq ca maŋьzь вar. Qazaq qьzmetcilerinin, qazap çumьscьlarьnьn teqniikege çeitlyv məselesin erekce cuqьi qolqa almaqan çerde ult purьltarьjatьn çasaj almajmьz. Bul teqnijkege aldь men kəmənester çetilip ɵzinin ylgili isi men вasqa çumьscьlarqa çetekci вoluvqa mindetti. Partьja oquvьn çyrgizyv men qatar, kəmənester, partьjada çoq вelsendiler ycin kəsip orьndarьna teqnijke oquvьnьn kynderin (ajьna 2-3kyn вelgilev kerek.

Buqan, ər вir kəsip ornьnьn çaqdajьna yjlestirip, kyn ilgeri purqьram çasav kerek.

Enternatsijanaldьq tərвije kycejtilsin

Kəsip orьndarьndaqь partьja ujalarь aldьnda turqan вir ylken mindet-Evropalьq çumьscьlar arasьnda enternatsьjanaldьq tərвijeni kycejtyv, olardьn qazaq purьltarьjatь çenindegi enternatsьjanaldьq mindetterin uqьndьruv. Avьldan kelgen qazaq çumьscьlarьna ɵzderin ɵgejsimejtin çaqdaj tuvdьruv kerek.

Qazaq çumьscьlarьna turmьs çaqьnan qolajlь çaqdaj çasav men qatar mьnadaj caralardь iske asьruv kerek.

Ər kimnin ьqtьjarь men Evropalьq ɵnerli çumьscьlar, ençener teqnjkter вolьp qazaq çumьscьlarьn cepke alьp, olardь ɵnerge yjretyv, turmьsьn mədenijettendiryv qozqalьsьn kycejtyv kerek. Kej вir kəsip orьndarьnda istelgen mundaj təçirijвe pajdalь вolьp cьqьp otьr.

Ɵndiriste ɵndiristen tьs qazaq çumьscьlarьnьn çumьsьn, muqtaçьn qazaq tilinde ɵtev ycin Evropalьq qьzmetciler вolьp qazaq tilin yjrenyv isin ujьmdastьruv kerek.

Qazaqtan ɵnerli çumьscьlar вascьlar, mamandar dajьndavdь tezdetyv kerek. Partьja ujьmdarь çer çerde вar keris, mekteperdin kəsip ornьna qanca qьzmetci вere alatьnьn qazaqtan qandaj qьzmetciler dajьndav mindetinin qalaj orьndalьp çatqanьn tekseryvge mindetti.

Apartoncьldьq pen kyres kycejtilsin.

Ər вir kəsip ornьnda ult sajasatьn durьs iske asьruv (qazaq çumьscьlarьn

satsьjaldь qurьlьsqa qatьnastьruv, ʙasqa ulttar çumьscьlarьna qazaq çumьscьlarь çөnindegi mindetterin uƣьndьruv çəne ʙasqalarь) negizi men qьraƣьlьqtь kycejte otьrьp, kəsip orпьndaƣь partьja ujьmьꞑьꞑ ʙelsendiligin ult sajasatьndaƣь өkilondar men eꞑ ylken qavьp ulь orьs ceʙenestigi men, çergilikti ultcьldьq pen, olarƣa ьmьracьldьq etyvcilik pen kyreske çumьldьruv kerek.

Egerde ujanьꞑ ʙarlьq kəmөnesterdi, partьjada çoq çumьscьlardь ʙilip otьruvь, olardьꞑ ʙərin partьja çumьsьna tartuvь, olarƣa partьja ьqpalьn çyrgizyvi mindet ʙolsa, partkөmderdin ər ujanь ər ʙir partьja toʙьn, olardьꞑ çumьsьn çaqsь ʙilip otьrьp, aldarьndaƣь mindetterin orьndav çөninde olarƣa kynʙe kyn tolьq çərdem kөrsetip otьruvь mindet.

Mine osьnь negizge alьp, partkөm çumьsьnda negizinen qajta quruv kerek, çalpь ʙascьlьqtan partьja çumьsьnьꞑ məselelerin çalpь qaravdan ujalarƣa partьja toptarьna, olardьꞑ çumьsьnьꞑ tarav-taravьna dəldep ʙascьlьq etyv çolьna kөcyv kerek.

Eꞑʙek өnimdiligi çәne kәmөnijzim.

(Lenin sөzderinen)

Qoƣamdьq çaꞑa qurьlьstьꞑ çeꞑip cьƣuvь ycin sarqa kelgende eꞑ maꞑьzdь, eꞑ kerekti nәrse—eꞑʙek өnimdiligi. Kәpijtalijzim kirepostnojlьq (qara caruvalardьꞑ alpavьttarƣa ʙasь ʙajlьlьƣь. Avdaruvcь) tusьnda ʙolmaƣan eꞑʙek өnimdiligin çasap ornattь. Kәpijtalijzim satsьjalijzimniꞑ çaꞑa, ana-ƣurlьm çoƣarь eꞑʙek өnimdiligin çasap ornatuvь arqьlь ʙet qaraƣьsьz ʙolьp çeꞑile aladь, ʙet qaraƣьsьz ʙolьp çeꞑiledi. Bul-өte qьjьn, өte uzaq çumьs, *ʙiraq ʙul çumьs ʙastaldь*, istiꞑ kilti, maꞑьzь osь ʙastaluvьnda..

Kәmөnijzim kәpijtalijzim tusьndaƣь men salьstьrƣanda, ьqtьjarlь, aꞑdь, ʙirlesken, ozat teqnijkeni qoldanƣan çumьscьlar eꞑʙeginiꞑ ʙijik өnimdiligi „kәmөnestik isemʙilikter" kәmөnijzimniꞑ is çyzijudik ʙastamasь iretinde erekce maꞑьzdь, nl ʙul (isemʙilikter. Avdaruvcь) өte sijrek cьrajtьn nәrse, nege deseꞑiz ʙiz „kәpijtalijzimnen kәmөnijzimge ʙirinci adьmdar attav" (ʙizdiꞑ partьja purƣьramьnda osьlajca dүʙ-durьs ajtьluvь) satьsьnda ƣana turmьz.

Kәmөnijzim çanьn ortaƣa salƣan avьr eꞑʙek atqarƣan *qatardьꞑ ƣana çumьscьlarьnьꞑ*—eꞑʙek өnimdiligin arttьruv çolьnda, әr ʙir *ʙut astьqtь, kөmirdi, temirdi* qorƣav çөninde, çumьs çasavcьlardьꞑ keser ʙastarьna emes olardьꞑ „çaqьndarьna" emes, „çattarьna", jaƣnьj ʙykil qoƣamƣa, ʙastap ʙir satsьjaldьq memleket ʙolьp, odan kejin satsьjaldьq keꞑes respyʙlijkeleriniꞑ Odaqtьƣь ʙolьp ʙirikken ondaƣan, çyzdegen adamdarƣa tijetin astьq, kөmir, temir taƣь ʙasqa өnimderdi qorƣav çөninde—ьntasь ʙastalƣan çerde ʙastaladь.

„Ulь ʙastama" („Великий почин") degen 1919—çьlь çazьlƣan kitapcasьnan. (Cьƣarmalar çьjnaƣьnьꞑ XVI tomьnda).

Partьja qavlьlarь.

ӨLKELIK PARTЬJA KӘMIJTETI V—PILENYMININ QAVLЬSЬ.

Ьjsa ulь çoldastьŋ 1932-çьlqь kektem egisin ujьmdastьruv tuvralь çasaqan вajandamasь вojьnca cьqarьlqan.

1. Partьjamьzdьŋ qalьŋ eŋвekci caruvalar вuqarasь qoldaqan ulь çolьnьŋ çeŋyvi, Keŋester odaqьnьŋ irgeli-irgeli astьqtь avdandarьn çappaj qalqozdanьp вoluvqa çetkizdi; sonьŋ arqasьnda çalpь kqanda вaj qulaqtardь tap retinde çojьp вoluvqa aleltirdi. Zkeŋester odaqьnьŋ egis kәlemi soqьstan вurьnqьsьnaŋ 30 mylijen gektir arttь. Avьl caruвacьlьqь 150 mьŋ tьraktьr aldь. Sәpqozdar men qalqozdardьŋ egisi çalpь egis kәleminiŋ 80-85 pursentine çetti.

1932 çьlqь kektem egisiniŋ qortьndьsь tolьq kәrsetip otьr: «satsьjalijzim irgesi adam ajtqьsьz kyçejip әвden nьqajdь; satsьjalijzimniŋ kezendi çeŋisi kәzirdiŋ ezinde ojlaqandaj вoldь. Keŋester odaqь satsьjaldьq çaŋa çolda әвden ornьqьp, typkilikti вekindi».

Endigi irgeli mindet-elimizdiŋ yndistirilenyvi taвьstarьnьŋ arqasьnda turqan kyctі teqnijkelik negizge syjenip otьrqan qalqozdь, avьl caruvacolьqьmьzdь çaŋa satьqa kәteryv, isiniŋ sapasь ana qurlьm çoqarь вolatьn, egisiniŋ cьqьmdьlьqьn arttьratьn qalge keltiryv.

„Caruvacьlьqtь egis kәlemin arttьruv çolь men әrkendetyvden çerdi oŋdap çьrtьp, вaptap, eginniŋ cьqьmdьlьqьn arttьruv çolь men әrkendetyvge вet qojuv kerek, avьl caruvacьlьqьnьŋ kәzirgi әrkendev satьsьndaqь вastь mindet osь„.

II. 1932 çьlqь egisti әtkizyv çaqdajlarь qьjьn вoldь; yjtkeni 1931-çьlь eginniŋ cьqpaqandьqь вar edi; sonda da 1932 çьlqь egis çalpь alqanda tәvir orьndaldь; sonьŋ qortьndьsь sapqozdar men qalqozdardьŋ вir qatar nьqajьp qalqandьqьn, memleketiŋ tapsьrqan çospar'ь mindetin orьndavqa çarap qalqandьqьn kәrsetti. Munь men qatar, avьl caruvacьlьqь çumьsьmьzda вir talaj iri kemcilikter вarlьqьn da ajtьp әtyv qaçet. 1932-çьlqь egis navqanьnьŋ ojdaqьdaj әtyvine daq keltirgen ister de вoldь; Qazaqьstannьŋ вir nece avdandarьnda qalqozdardьŋ 1931-çьlqь taвьstarь durьs çana mezgili men вәlinвedi: qalqozdь ne qurlьm yiken qьlьp ujьmdastьruvqa tьrьsqan ajьp qumarlьq ta qajtqan çoq; tuqьm çьjnavqa kelgende memleketten dәm etken tilәmsektik, tuqьm qorlarьn saqtavda uqьpsьzdьq kәrindi. Eginniŋ salьnьp вoluv syregi çalpь sәl qьsqarsa da, kәp qalqozda, әsirese Qazaqastannьŋ oŋ tystiginde Өlkelik kәmijtet pen Qazaqьstan kәmesәrler keŋesi taqajьndaqan syrek tipti sumdьq вuzьlьp çyrdi.

Negizgi agiranomdьq caralardь çyzege asьruvqa kyn-вe kyn qunttap ynemi kyresilmedi; sonьŋ saldarьnaŋ eginniŋ salьnuv sapasь onca kyctі вolqan çoq; solaj вolqannan kejin eginniŋ cьqьmь da вәseŋ вoldь.

Вular men qatar 1932-çьlqь kәktemgi egis navqanьnьŋ ystinde вir qatar qalqozdar men вytin avdandar da sumdьq вurmalavcьlьqtar вoldь; atap ajtqanda egis çosparьnьŋ orьndaluvь, tuqьmnьŋ seвilyv normasь tuvralь әtirik, asьra kәrsetken, kәz вuvlaqan mәlimet tysiryvcilik вoldь. Вul kәz вuvlaqan әtirik mәlimetterdiŋ әzi zatьnda вaj qulaqtьŋ memleket çosparьna qarsь kyresiniŋ әseri edi; avdan, oвьlьs ujьmdarь men çer mekemeleri вul aldavlardь tьm kec taptь.

Вir nece avdanda egis çosparь orьndalmaj qaldь; ol әz aldьna әndiristik orьn вolqan qalqozdьŋ әr qajsьsьna saralap, dәl вascьlьq etyvdiŋ çetkiliksiz вolqandьqьnan tuvqan nәrse.

Вir qatar avdanda, вir qatar qalqozda, MTS, sapqozdarda çergilikti partьjaujьmdarь tap kyresiniŋ çaŋa dәvirdegi cijeleniskendigin çete eskermedi, tap qьraqьlьqьn solqьndatьp çiвerdi.

Өtken çьlqь kәktem egisiniŋ endigi вir iri kemciligi-avdan, çer çana qalqoz orьndarь qalqozdьŋ, MTS. nьŋ, sapqozdьŋ вykil avьl caruva әndirisin, tolьq orьn alqan oraq çana astьq dajьndav men ajaqtajtьn tutas avьl caruva çumьsь etip, ajlanьstьra вilmedi. Osьnьŋ saldarьnan aldь men eginniŋ egisten soŋqь kytimine (aram cәpterdi qurtuv, maqtanьŋ cьqьmьn kyçejtetin suvaruv, ota tav çumьstarь, egin ьsьraвьna qarsь kyresyv, taqь sol sьqьldьlar) tolьq nazar salьnвadь.

Onьŋ вer çaqьnda avьl caruvacьlьqь әndirisiniŋ sapasьn kәteryv, eginniŋ cьqьmdьlьqьn arttьruv ycin kyresyv isi әsirese вizdiŋ Qazaqьstanda әte qattь qojьlьp otьr; olaj вolatьn seвeвi-egis kәleminiŋ teŋ çarasь qazaq caruvalarьnьŋ ylesine tijip otьr; olar egin kәsiвi men tek soŋqь çьldarda qana ajnalьsuvda, solaj вolqannan kejin olar egin kәsiвiniŋ teqnijkesine de çәndi tәselip çetken çoq.

Kәktemgi egistik çumьstarьn qьjьndatatьn вьjьlqь avьl caruva çьlьnьŋ taqь da вir kemciligi mьnav dep вiledi Өlkelik kәmijtet pilenymi: çerdi kyz ajdav isiniŋ orьndaluvь tipti nacar вoldь (çospardьŋ 19 pur. qana orьndadьq, tek Вatьs Qazaqьstan oвьlьsь qana çosparьn 73 pur. orьndadь).

Qazaqьstandaqь partьja ujьmdarьnьŋ, Çer mekemeleriniŋ, qalqozdardьŋ, MTS men Sәpqozdardьŋ вarlьqь da әtken çьldьŋ osьndaj—osьndaj iri maŋьzdь saвaqtarьnьŋ вәrin de tegis eskeryvi kerek.

III. Avьl caruva әndirisiniŋ вykil çьldьq myceliniŋ icine oraqta, astьq dajьndavda kiredi; solardьŋ ojdaqьjdaj әtyvine de qalqoz qurьlьsьn вurьnqьsьnan әri nьqajtuvqa da kәktem egisiniŋ orasan zor maŋьzь вar, osьnь eskerte kele Өlkelik kәmijtet pilenymi вykil partьja ujьmьnьŋ aldьna kәsipcilik odaqtarьna, вarlьq keŋester men qalqozdardьŋ aldьna-1933-çьlqь kәktem egisine oŋdap әzirlenip, sonь çaqsьlap әtkizyv mindetin qojadь; вul mindet alдьŋqь qatarlь sajasь maŋьzdь mindet-tap kyresiniŋ mindeti.

Qazaqьstannьꞑ 1933-çьlƣь kөktem egisiniꞑ maꞑьzь өte-mөte kycejyvde yjtkeni, sonьꞑ ojdaƣьdaj өtyvine sapqozdaƣь, qalqoz tavarlь permilerindegi satsьjaldьq mal caruvacьlьƣьnьꞑ da ʙurьnƣьsьnan əri nьƣajuvь ʙajlanьstь ʙolьp otьr; ʙular kəzirdiꞑ өzinde aq mal caruvacьlьƣь өniminiꞑ negizgi өndiryvcisi ʙolьp otьr.

Qalqoz, sapqoz eginderiniꞑ cьƣьmьn arttьruv, satsьjaldьq mal caruvacьlьƣьnьꞑ çem qorьn kycejtip, maldьꞑ өnimin arttьruvdьꞑ negizgi çolь.

Partьja өlkelik kəmijtetiniꞑ pilenymi erekce eskertip өtedi: qalqoz өndirisine partьja qunttap, tolьq, sara ʙascьlьq etpese, avьl-pəselkedegi tap kyresine ʙascьlьq etpese kөktem egisiniꞑ ojdaƣьdaj өtyvi mymkin emes; partьja ortalьq kəmijteti men Odaqtьq kəmeserler keꞑesiniꞑ qalqozdardьꞑ ujьmdastьruv caruvacьlьq çaqtarьn ʙurьnƣьdan əri nьƣajtuvƣa, qalqoz savdasьn kycejtyvge, өndiris nətijçesiniꞑ tolьmdь ʙoluvьna, qalqozcьlardьꞑ ьqьlasьn arttьruvƣa qoƣam menciginiꞑ saqtavƣa, turaqtь, nьq egincilik kəsiʙin çolƣa qojьp aluvƣa arnalƣan tarьjqьj qavlьlarьn çyzege asьrmaj kөktem egisi taƣь da ojdaƣьdaj өte almaqcь emes.

IY. 1933 çьlƣь kөktem egisiniꞑ ojdaƣьdaj өtyvi mьnalarƣa ʙajlanьstь dep ʙiledi pilenym.

1. Egis çosparьnьꞑ avdan icinde çeke өndiristik orьndarƣa durьs ʙөlinyvine ʙajlanьstь.

2. Qalqoz өndirisiniꞑ qaj çaƣьnan ʙolsa da durьs ujьmdastьrьluvьna ər qalqozda (qalqoz icinde ər ʙir өndiristik ʙirigədi de) eꞑʙektiꞑ, өndiris quraldarьnьꞑ durьs ujьmdastьrьluvьna, ər ʙir çeke qalqozdьꞑ, sapqozdьꞑ M. T. ьstьꞑ, M. P. ьstьꞑ çumьsьna kynʙe-kyn partьja ʙascьlьƣьn çyrgizip otьruvƣa ʙajlanьstь.

3. Egis çosparьna yjlestirip tuqьm qorьn vaqьtьnda, tolьq çьjnavƣa ʙajlanьstь.

4. Çumьstьꞑ sanьn, sapasьn ynemi ʙaqьlap otьruv, sol sьjaqtь tutas çospardьꞑ, onьꞑ çeke ʙuvьndarьnьꞑ orьndaluvьn kynʙe-kyn tolьq esepke alьp otьruv isin ujьmdastьruvƣa ʙajlanьstь.

5. Eginniꞑ cьƣьmdьlьƣьn arttьruv, qalqozdardьꞑ ujьmdastьruv-caruvacьlьq çaƣьn nьƣajtuv, qoƣam mylkin qorƣav çana ʙasqalarь çөninde kөpcilik arasьnda ygit tysinikti, agiro—teqnijke ygitin kycejtyvge ʙajlanьstь.

6. Egiske dajьndaluv çumьstarьna, egis navqanьnьꞑ ʙarьsьna dəl partьja ʙascьlьƣь etyv isin çolƣa qojuvƣa, avьl derevnedegi tap kyresine ajqьn ʙascьlьq etyvge, qalqozdaƣь qulaq-ʙaj ьqpalь men, qalqoz qurьlьsьnьꞑ sajasatьn, çumьsьn ʙurmalavcьlьq pen ajanʙaj qattь kyresyvge ʙajlanьstь.

Өlkelik partьja kəmijtetiniꞑ pilenymi qavlь qьladь:

1. Өlkelik partьja kəmijteti ʙyjrasьnьꞑ 1933-çьlƣь egis kөlemi tuvralь, ər egistiꞑ çospardan alatьn orпь tuvralь, çospardь oʙlьs-oʙlьsqa, sektir sektirge ʙөlyv tuvralь qavlьsь ʙekitilsin. Pilenym, ʙul çospardьꞑ kөlemi, avьl caruvacьlьƣьnьꞑ teqnijkesi өsip, 1932-çьlƣь eginniꞑ cьqьmь ʙьltьrƣьdan çaqsь ʙolьp otьrƣan çaƣdajda, avьl caruvacьlьq өndirisi sapasьnьꞑ ədevir artuvьna tolьq mymkindik ʙoluvьn qamtamasьz etetinin ʙildiredi.

2. Өlkelik partьja kəmijtetiniꞑ pilenymi ʙarlьq ujьmdarƣa, 1933-çьldьꞑ egis çosparlarьn ʙөlgende avdanƣa ʙelgilengen çospardь kemitpej egisi az qalqozdardьꞑ egisti arttьrьp qatarƣa çosьluvьn qamtamasьz etip ʙөlyvge usьnadь. Çospardь qalqozdarƣa ʙөlgende teꞑgermecilik pen qattь kyresip, egis kөlemin ʙet aldь qalaj ʙolsa solaj ʙөle saluvcьlьqqa çol ʙermej, ər ʙir өndiristik ʙuvьnnьꞑ çaj-kyjin, iske asьrьlatьn avьspalь egiske yjles agiro-teqnijke carttarьn tolьq eskere otьrьp sonьꞑ negizi men ʙөlyv kerek.

3. Өlkelik partьja kəmijtetiniꞑ pilenymi: avdandьq ujьmdardьꞑ 1933 çьlƣь egis çosparьn ʙөlyv çumьsь, ər qalqozda, ər ʙir өndiris ʙirigədisinde egis purƣьramьn orьndav çosparь qaj çaƣьnan ʙolsa da tolьq çasalƣanda ƣana ajaqtalƣanƣa esep ʙoladь dep taʙadь. Qalqoz, ʙirigədi çosparьna mьnadaj çumьstar kiryv kerek:

a) ʙirigədige kiretin adamdardь ər qajsьsьnьꞑ atьn atap ʙelgilev, ər ʙirigədini ʙelgili ʙir yvcaskege tirkev;

ʙ) ər ʙirigədige çykteletin dajьndьq, egis çumьstarьnьꞑ kөlemin, onь orьndav teqnijkesin ʙelgilev;

c) ʙirigədi icinde өzine tapsьrьlƣan çumьsqa ər kimniꞑ өziꞑ çavaptь qьlьp, ər ʙirigədige ʙelgili өndiristik qural-sajmandardь menciktep ʙeryv;

ç) isteletin çumьstьꞑ qaj tyrine ʙolsa da normь ʙelgilev;

d) A. C. sajmandardь remonttav, tolьqtьruv, çumьs malьn, tьraktьrdь egiske dajьndav;

e) ʙirigədi çumьs istejtin yvcaskeniꞑ çaƣdajьna yjlestirip kesimdi avьspalь egis tərtiʙin, agiro-teqnijkelik çumьstar çosparьn ʙelgilev;

ə) ər ʙirigədige tapsьrьlƣan çumьstardьꞑ orьndaluv syrekterin ʙelgilev;

g) agiro-teqnijkelik çumьstardьꞑ agiranomdьq ʙaqьlavdьꞑ çosparь;

ƣ) egis navqanьndaƣь mədenijet turmьs iretindegi çumьstardьꞑ çosparь.

4) Qalqoz taʙьsьnьꞑ vaqьtьnda durьs ʙөlinyvine ajьrьqca maꞑьz ʙerip, pilenym partьja ujьmdarьna, çer mekemelerine, өnimdi kesimdi memleketttik dajьndav çosparь men ʙerip tuqьm qorьn çasap ʙolƣannan kejin tezinen ʙarlьq qalƣan, qalqozcьlarƣa istegen çumьsьnьꞑ sanьna, sapasьna qaraj tijetin azьqtьq, malƣa azьqtьq astьqtь, sol sьjaqtь aqcalaj taʙьstь ʙөlip ʙeryvge mindet etedi.

Taʙьstьꞑ durьs ʙөlinyvin qamtamasьz etyv ycin pilenym ʙarlьq çer, qalqoz mekemelerine tezinen çeke qalqozcьlar istegen çumьstьꞑ, sanьnьꞑ, sapasьnьꞑ esepin tekserip, əkimcilik ʙasqarma qьzmetindegilerge caruvacьlьqtьꞑ kөmekci, ekinci qatardaƣь taravlarьnda çumьs istegen qalqozcьlarƣa tijisi, çazьlƣan eꞑʙek kynderin esepten cьƣarьp tastap, onьꞑ arqasьnda tuvra egin çumьsьndaƣь qalqozcьlardьꞑ taʙьsьn arttьruvƣa qalqozdьꞑ esep qьjsavьn tolьq tərtipke salьp, taʙьstь qaj çerde ʙolsada 1933-çьl 1-feʙьraldan qaldьrmaj ʙөlip ʙoluvƣa mindet etedi.

Qalqoz icindegi өndiristi çosparlav məselesi qalqozdardьꞑ ujьmdastьruv caruvacьlьq çaƣьn nьƣajtuv isinde ajrьqca orьn aladь. Qalqoz çosparь ər

qalqozdьŋ çumьsьnda negizgi qoldanьlatьn dəkyment boluv kerek. Munь eskerip pilenym barlьq partьja ujьmdarьna, keŋes çer mekemelerine əndiris-qaraçat çosparlarьn 1933—çьl 1-pevьraldan qaldьrmaj çasap bolьp, qalqozcьlardьn çalpь talqьlavьna saluv mindet ekenin ajrьqca eskertedi.

6. Birigədi qalqoz əndirisiniŋ ortalьq, negizgi buvьnь ekenin qalqozdardьŋ ujьmdastьruv-caruvacьlьq çaqь birigədilerdi turaqtandьruv çolь men nьqajtuv kerek ekenin eskerip pilenym barlьq çer, qalqoz mekemelerine qalqozdardьŋ bərindede ortalьq partьja kəmijtetiniŋ 32-çьl 4—pevьraldaqь qavlьsьna tolьq yjlestirip turaqtь birigədileri qurьluvьn qamtamasьz etyvge, bul birigədilerdi bajьrqь çumьs istegen yvcaskelerine tirkevge mindet etedi.

Pilenym barlьq partьja ujьmdarьna əz bascьlьqьn birigədilerge çaqьndatьp, barlьq qalqozdarda eŋbek kyniniŋ qunьn birigədi çumьsьnьŋ sapasьna qaraj durьs baqalanьluvьn, egistiŋ syreginiŋ, sapasьnьŋ, cьqьmьnьŋ, məlceriniŋ, egin çьjnav, astьqtь bastьruv, çəneltyv syrekteriniŋ çana basqalarьnьŋ durьs belgilenyvin qamtamasьz etyvge mindet etedi.

7. Egin çumьstarьndaqь qalqozcьlardьŋ eŋbegin baqalavdьŋ kəzirgi tərtibinde bir sьpьra qalqozdarda çumьstь çaqsь istep çyrgen qalqozcьlardьŋ eŋbek kynderiniŋ sanь qalqoz caruvacьlьqьnьŋ basqa taravlarьnda (qurьlьs çumьstarь, mal caruvacьlьqь çana basqalarь) çumьs istep çyrgen qalqozcьlradьŋ eŋbek kynderinen kem boladь. Sondьqtan çer kəmeseretine 1933-çьl 1—qьnuvardan qaldьrmaj pormьnь qarav, egin çumьsьndaqь qalqozcьlar eŋbeginiŋ baqasьn arttьruv, çer-çerge nusqav beryvge mindet etilsin.

8. Kөktemgi egistin ojdaqьdaj etyvi kөbinese Өdaqtьq keŋes kəmijteti men, Qalьq kəmeserler keŋesiniŋ qalqozdarda turaqtь çer qorьn çasav çөnindegi qavlьsьnьŋ mezgilinde tolьq orьndaluvьna bajlanьstь. Pilenym Qazaqьstannьŋ barlьq partьja ujьmdarьna, çer mekemelerine Өlkelik kəmijtettiŋ osь çөndegi derektipterin mejlince tolьq, erekce çigerli, tabandь tyrde iske asьruvdь tapsьradь, egis bastalqanqa dejin qalqoz, sapqozdardь çerge ornalastьrьp boluvdь tapsьradь.

9. Tuqьmdь kezinde qujьp, tuqьm qorlarьn əaden dajьndav, egis navqanьn ojdaqьdaj etkizyvdiŋ eŋ manьzdь cartь. Partьjanьŋ Ortalьq kəmijteti men Odaqtьq kəmeserler keŋesi bьjьlqь çьlь kөktemgi egiske memleketten ec qandaj tuqьm berilmejtinin de eskertip otьr. Sondьqtan, osьlardь eskere otьrьp memlekettik astьq dajьndav çosparьn orьndap bolьsь men barlьq qalqozdar da 1933-çьlqь egis çosparьna çetkilikti etip egiletin taqьmnьŋ məlcerine səjkes, derev tuqьm qorьn qujdьruvdь barlьq partьja ujьmdarьna, çer mekemelerine mindettejdi pilenym. Barlьq qalqozdar da tuqьm qorьn çasaqtavdьŋ eŋ aqьrqь syregi 1933-çьldьŋ 1-pevьralь boluvqa tijis.

Ər obьlьsta, ər avdanda tuqьmdь tazalavdьŋ dərilevdiŋ kəlendarlь syregin belgilev çer kəmeseretine tapsьrьlsьn. Sapa çaqь nacar çana avdannьŋ tabьjqьj çaqdajlarьna yjlespejtiŋ tuqьmdardь sapasь çaqsь tuqьmqa ajьrbastap beryv, tuqьm əbityv odaqь men çer kəmeseretine mindettendirilsin.

Tuqьmnьŋ taza, aman saqtaluvьna urlanьp, buzьlьp ketpevine baqьlav qojuvqa, astьq qojmalarьna kyzetci qojьp, qujьlqan tuqьmdь oqtьn-oqtьn tekserip turuvqa qalqozdьŋ basqarma bastьqtarь sapqoz derektirleri tөtence çavaptь bolsьn.

Kөzbe kөz qanca tuqьm qorь bar ekenin ynemi tekserip turuv çaqьn ujьmdastьruv çer kəmeseretine tapsьrьlsьn.

10. Qalqozdardьŋ məcijne—tьraktьr ьstansalarь, sapqozdardьŋ bir sьpьrasь 1932-çьldьŋ kөktemgi egisine kiriserde arьq kөlik pen, durьstap tyzetilmegen tьraktьrlarь men məcijne-sajmandarьnьŋ kerekti zattarь çetkilikti bolmaj dajьndьqsьz kiriskendikten egis çosparlarьn tolьq orьndap cьqa almadь.

Osь kemcilikterdi bьjьl qajtalavdan saqtanьp, partьjanьŋ Өlkelik kəmijtetiniŋ pilenymi barlьq partьja ujьmdarьna keŋes qalqozdarqa, M-T. ьstansalarьna, sapqozdarqa mьna caralardь bulçьtpaj iske asьruvdь tapsьradь:

a) Tuqьm qorьn tolьq ujьmdastьruv men qatar kөktemgi egistiŋ mal azьqь qorьn (aqtьq, çem, dəmdi cөp taqьsьn-taqьlar) bөlip qojuv çumьsь da çedel ajaqtalsьn.

в) Oŋ tystik Qazaqьstan obьlьsьn da qьnuvardan bastap, basqa obьlьstarda pevьraldan bastap çumьs kөlgin qьr çumьsьna əzirlep kytine bastav kerek. Bul mindet birigədirlerge çana kөlik tөtence bekitilip berilgen qalqozcьlar çavapkercilgine çyktelsin;

c) Kөligi tapcь avdandarqa Qazaqьstannьŋ өz icinen çana kөrciles obьlьs, өlkelerden çumьs malьn satьp aluv çumьsь ujьmdastьrьlsьn. Egis çumьsь bastalqanca maldь satьp əkelip boluv kerek;

ç) Sapqozdar, məcijne-tьraktьr ьstansalarь kөlik pen tьraktьrlar çumьsьn bajlanьstьra, durьstap ustastьra biletin bolsьn, tьraktьrlarqa çeŋil-çelpi çumьs istetyvden myldem tьjьlsьn.

d) Çer kəmesereti—məcijne tьraktьr ьstansalarьnьŋ tьraktьrlar tyzev, zapas bөlcekterin aldьruv, tolьqtьruv çosparьn tezden qarap, egis çumьsь bastalmastan, bir aj burьn tьraktьrlar typ-tyge tyzetilip zapas bөlcekterin qorьn qurastьrьp boluvьn qamtamasьz etsin. M-T. sьlardьŋ, M-P sьlardьŋ sapqozdardьŋ derektirleri, tьraktьr ortalьqtarьnьŋ bascьlarь tyzetyv çumьsьn ajaqtap, kerekti bөlcekterin ilgeri aldьrьp qojьluvьn qamtamasьz etsin.

e) Petirpavьl, Kөkcetav meqanijceskij zavьttarь 1-qьnuvardan bastap tek qana tьraktьrdьŋ bөlcek zattarьn, tьraktьrge tirkejtin sajmandarьn, çasavqa kiristiryv çeŋil əndiris kəmeseretine mindet etilsin.

Qalьq kəmeserler keŋesi bul zavьttardьŋ bөlcek zattar çasav çөnindegi əndiris çosparьn tez qarap bekitsin.

ə) Məcijne-sajmanьnьŋ usaq zapas bөlmeslerinin sьrtta k e l e t i n i n e sənip apertuncьlьq „əzi kelerge" salьnuvqa çol berilmejtini barlьq caruvacьlьq ujьmdarьna aldьn ala eskertilsin. Obьlьstьq partьja kəmijtetteri, obьlьstьq keŋes kəmijtetteri, M-T. ьstar, sapqozdar barlьq-kyc, bar qaraçattь tьraktьrlardь tyzetyv çolьna çumsasьn. Barlьq meqanijceskij zavьttar, əndirister, məsteriskejler kerekti bөlcek zattar zapasьn өz kyceri men dajьndap alatьn bolsьn.

11. Qazaqьstandaqь məcijne—tьraktьr ьstansalarь 1933 çьlqь kektemgi egis navqanьnda ɵlkedegi egistin 35-40 pursentin egetin boladь.

Qazaqьstannьn egincilik kəsiвinde məcijne—tьraktьr ьstansalarьnьn manьzь osьncalьq ɵsyvi qalqoz ɵndirisinin cьn mənisindegi ujьmdastьruvcьsь boluvda, egin cьqьmdьlьqьn arttьruv kyresinin ujьmdastьruvcьsь boluvda məcijne, tьraktьr ьstansalarьna ɵte mɵte erekce çavaptь mindetter çyktejdi. Məcijne tьraktьr ьstansalarь qalqozdaqь sajasь çumьstarqa вascьlьq etip, M. Tьs teniregine qalqoz вelsendilerin çaqsь qalqozcьlardь ujьmdastьrьp, M-T-ьs aldьndaqь mindetterdi orьndavqa çumьldьratьn bolsьn; qalqozdardь nьqajtьp, memlekettik dajьndav çosparlarьn sezsiz syrigince orьndavqa, egin cьqьmdьlьqьn arttьruvqa baj qulaqtar qaldьqь men kyreske qalqozdarda əli arьlьp çetpegen, memleketke qarsь вejimdik qьlьqtarqa qarsь, kyreske qalqozcьlardь attandьratьn bolsьn.

Məcijne-tьraktьr ьstansalarьnьn egis çosparь Oвьlьstьq ujьmdarda qaralьp, Çer kəmeseretinde вekitiletin boluv kerek dep taвadь pilenym. Osьdan kejin avdandьq ujьmdar M-T ьstьn egis çosparьna ec qandaj ɵzgeris engize almajdь.

Kektemgi egiske tolьq dajьndaluv iretinde məcijne—tьraktьr ьtansalarьnьn manьzdь mindetinin вiri-tьraktьr tyzetyv isterin qьs icinde ujьmdastьruv. Barlьq tьraktьr tygeli men, toqtavsьz çumьs istejtindej etip, çaqьtьn, majlajtьn materijaldarьn mejlince ynemdep istejtindej tьraktьr tyzetyv ycin ujьmdastьruvdь, вul çumьstь solaj ɵtkizyvdi talap etedi pilenym.

Ɵlkelik kəmijtet pilenymi tьraktьrcьlardьn enвek etyv çaqdajьn ɵte-mɵte çaqsartьp, olardьn turaqsьzdьqьn açьratьp, tьraktьrdьn ɵnimdi çana çaqsь çumьs istevine ɵzderi cuqьldanarlьqtaj çaqdaj tuvdьruv kerek tigin, Oвlьstьq avdandьq partьja kəmijtetterine ədejilep kɵrsetip ɵtedi. Cьnara tezden tьraktьrcьlardьn enвek kynderin tekserip, olardьn enвek kynderi 50 pur. arttьrьlatьn bolsьn çana qalqoz taвьsьnan tьraktьrcьlerge zattaj yles вerilyvi qamtamasьz etilsin.

Tьraktьrcьlar məselesi, olardь dajьndav, pьsьqtav olardьn enвek carttarь, çal aqь məseleleri məcijne—tьraktьr ьstansalarьnьn kektemgi egiske dajьndaluvьnьn en tyjindi məselesi вolqandьqtan вul məselelerdi erekce esepke alьp, yzdiksiz tekserip otьratьn boluv kerek.

12. Sapqozdardьn вarlьq çyjelerinin (sesteminin) kektemgi egiske dajьndanuv, ɵtkizyv çumьsьna erekce kenil saluv kerek. Ɵlkelik kəmijtet pilenymi вarlьq partьja ujьmdarьnьn aldьna 1933 çьl icinde sapqozdar çumьsьnьn sapasьn ajta qalqandaj ligeriletyv maqsatьn olaj вolsa egin cьqьmdьlьqьn ta varlьlьqьn arttьruv maqsatьn qojadь.

Qazaqьstan sapqozdarь qaj çaqьnan вolsada, agiranomdьq teqnijke çeninende, avьspalь egis tərtiвin qoldanuv çeninen de, kɵlik, tьraktьr kycterin, məcijne sajmandarьn, ɵndiris quraldarьn pajdaldanuv çeninde de, ɵndiris pьrotsesin cьn mənisinde ylgili tyrde ujьmdastьruv çeninde de ɵzderinin artьqcьlьq ...tterin kersetyvge tijis.

13. Qazaqьstannьn egincilik kəsiвinde teqnijkelik egister salmaqь çьl sanap artьp keledi.

Teqnijkelik egisterdin ɵnimi вykil odaq kepcilik qoldь tavar ɵndiretin çenil ɵneril kəsipti teqnijkelik cijki qor çaqьnan qamtamasьz etip otьratьnьn erekce kɵrsete kelip partьjanьn Ɵlkelik kəmijtetinin pilenymi çer mekemelerine teqnijkelik egister egetin avdandardьn partьja ujьmdarьna вul egisterinde maqta, temeki, qant leplemesь çana tor qalь egister, çemis, çyzim вasqalarь erekce вaqьlavqa alьp, tɵtence вascьlьq etip otьruvdь tapsьradь. Egistin dəl ystinde, əsirese egisten kejingi ɵndev, вaqьp kytyv çeninde de вaqьlav вascьlьqtь kycejtip 1933 çьlь вul egisterdin cьqьmь attьrьlьp, вujьrmьnьn sapalь вoluvьn qamtamasьz etilsin.

Teqnijkelik egisterdin cьqьmьn arttьruv ycin agiranomdьq çumьstarь icinde çerdi sonьlavdьn manьzь zor, ekenin вuqan вajlanьstь çer sonьlajtьn zattardь pajda cьqarьp pajdalanuv iretinde M. T. ьstar, sapqozdar aldьnda ajьrьqca çavaptь mindette turqanьn eskerip, çer mekemelerine, sapqozdarqa M. T. ьstarqa çer sonьlajtьn menaral zattarьnьn keregince çetkilikti əkelinip, qalqoz, sapqozdarqa taratьluvьn qamtamasьz etyvge mindet qьlьnsьn,

Teqnijkelik egister icinde maqta ajьrьqca orьn aladь. Maqtalь avdandardьn sonqь çьldardaqь çumьsьnьn təçirijвesinen kerdik: вascьlьqtьn nacarlьqьnan, derвes вascьlьqtьn вolmaqanьnan, qalqozdarda enвektin durьs ujьmdastьrьlmavьnan maqtanьn egisten kejingi kytimi qamtamasьz etilmegendikten Qazaqьstanda maqtanьn cьqьmь tɵmen boldь.

Kenester odaqьna kerek maqtanь ɵzinen çetisstiryv, maqtanьn cьqьmьn arttьruv mindeti tek egisti ojdaqьdaj ajaqtav men qana orьndalmajdь, kɵвinese maqtanьn egisten kejingi kytimin çaqsь ɵtkizip vaqtьnda suvaruv men orьndaladь.

Maqta çumьsьn çьl вojьna istep qozanь çьnav zəp ajdav, arьqtь tazalavdan вastap, maqtanьn egisten kejingi kytimi, terimi, memleketke tapsьruv men ajaqtav kerek ekenin eskerip ɵlkelik partьja kəmijtetinin pilenymi on tystik Qazaqьstan Almatь oвlьstarьndaqь maqtalь avdandardьn partьja ujьmdarьna mindet etedi:

a) maqta egyv çumьstarь sapasьnьn kɵrine ondaluvь qamtamasьz etilsin:

в) maqta egisi ycin вelgilengen avьspalь egis tərtiвi (maqta—çonьcqa) вulçьtьlmaj orьndalьp otьrsьn;

c) maqta qalqozdarьndaqь kɵp egistilikke qarsь qattь kyresilip, maqtanь egyvge maqtanьn kytimine (suvaruv, casьqtav), terimine ne qutьm qolajlь çaqdaj tuvqьzьlsьn;

ç) maqtanь egyv, kytyv, sol sьjaqtь teryv çumьstarьn məcijnelendiryv isine, əsirese maqta qalqozdarьnda ajьrьqca kenil вɵlinsin.

Çer kəmeseretine, suv caruvacьlьqь вasqarmasьna, M.T. ьstarqa egis çosparь negizi men suvdan pajdalanuv, suv aвarotь çosparьn çasavdь, arьqtardь pajdalanuvqa dajьndavdь, usaq arьqtardь məcijne-tьraktьr çumьsьna вejimdevde qamtamasьz etip, arьqtardь tazalavdь çaвdьq remontьn egis çumьstarьnьn вastaluvьna dejin ajaqtavqa mindet etilsin.

14. Θneri kəsip artalьqtarьnьŋ qalalardьŋ əsyvi sebepti agarot egisterinin ajьrьqca maŋьzь bola tursada 1932-çьldьŋ kөktemgi egis navqanьna bul egisterdi kөbejtyv məselelerine çetkilikti kөŋil bөlinbedi;

Θlkelik partьja kəmijtetinin pilenymi barlьq oblьstьq partьja kəmijtetterine, çer mekemelerine, kerek-çaraq sajozdarьna, avdandьq ujьmdarqa 1933-çьlь qala pəbirik-zavьt qalqьn çasdьqtavdьŋ bazьsь bolьp otьrqan qala maŋьndaqь caruvacьlьq, agarot baqca caruvacьlьqtarьnьŋ çosparьn sanь, sapasь çaqьnan tolьq orьndavdь qamtamasьz etyvge mindet qьlьnsьn.

Munь men qatar pilenym oblьstьq, avdandьq partьja kəmijtetterine mal caruvacьlьqь avdandarьnda otьrьqcьlanьp çatqan avdandarda çospar bojьnca agarot legisteri kөleminin artuvьn qamtamasьz qьluvqa mindet etedi:

1933-çьlqь kərtop, agarot—baqca egisteri çosparьnьŋ orьndaluvь bul egister tuqьmьnьŋ tolьq çetistirilyvine bajlanьstь.

Θlkelik partьja kəmijtetinin pilenymi barlьq ujьmdardan kərtop, baqca agarot egisteri tuqьmьn çьjnav, saqtav isine ajьrьqca kөŋil bөlyvьdi talap etedi.

15. Θlkelik partьja kəmijtetinin pilenymi agiro—teqnijke çumьstarьnьŋ mьnadaj negizgi çosparьn bekitedi:

a) Barlьq sapqozdarda, M-T ьstarda qalqozdarda 1933—çьldan bastap, agiranomdьq qьlьmnьŋ carttarьna, ər sapqoz, qalqoz yvcaskenin çaqdajьna, өzgeelikterine yjlestirip durьs avьspalь egis iske asьrьlsьn. Avьspalь egisti iske asьrqanda çospar bojьnca egiletin negizgi astьq eginderin (bьjdaj, sulь, arpa, tarь) osь iske asьrьlatьn avьspalь egister icine tolьq ornalastьruv mindet.

Avьspalь egisti iske asьrqanda buqan dejin cьn ara bolьp kelgen, kөp egistilikti çojuvqa tьrьsьp, avьspalь egisterge, çospardaqь negizgi egister men qatar qalqozdьŋ, sapqozdьŋ caruvacьlьqьna kerek ja negizgi çosparlь egisterdin kycejyvine ne qurlьm qolajlь çaqdaj çasav ycin kerek egisterdide qosuv kerek.

в) 1 mylijen gektir çerge qar ustalsьn, 200 mьŋ gektir çerge asьra erte kөktemgi egister (aldь men bьjdaj) egilsin. Çer kəmeseretine on kyn icinde mindetti tyrde qar ustajtьn avdandardьŋ tizimin asьra erte egister çosparьn çasavqa, ol çumьstardьŋ ədisterin belgilevge bulardьŋ avdandarqa, qalqozdarqa bьjьl 25-dekabirden qalmaj çiberilyvin qamtamasьz etyvge tapsьrьlsьn.

c) 1933-çьldьŋ kөkteminde 1 mylijen gektir egin taza sorttь tuqьm men egilsin. Çer kəmeseretine on kyn icinde 1933-çьldьŋ kөkteminde sorttь egisti avdan—avdanqa bөlyv tərtibin sorttь tuqьm çetistiryv çosparьn bekitip olardь oblьstarqa, avdandarqa taratuvqa tapsьrьlsьn. Astьq dajьndav mekemesine өzindegi bar, astьq dajьndavda tysetin barlьq sorttь tuqьmdь almastьrьp beryv ycin qaldьruvda ol tuqьmdь basqa kerekke çumsatpavqa mindet etilsin. Kөktemgi egis tuqьmь tolьqь men tirijerden өtkizilip tazalansьn.

ç) Çer mekemelerine, sapqoz, M.T. ьs qalqozdardьŋ agiranomdarьna ər bir sapqoz, M.T. ьs, qalqoz, yvcaske, өndiris birigadisi ycin, olardьŋ çaqdajьna, egisinin tyrine, avьspalь egis carttarьna yjlestirip, çerdi çьrtuv, tьrmalav, tuqьm sebyv ədisteri, a—c. məcijne sajmandardь pajdalanuv, çer çьrtuvdьŋ normьsь syregi, tuqьmdь dajarlav ədisteri, egisti kytyv ədisteri tuvralь negizgi agiranomdьq ereçe (pьrabьjla) belgilevge mindet etilsin.

Partьja ujьmdarьna, çer mekemelerine, ΘBB mekemelerine avьl caruvacьlьqьna zьjandь çəndikterdi qьruvqa kerekti caralar belgilep, oqan kerekti aparattardь remonttavqa tolьqtьruvqa sol sьjaqtь egis çumьsь bastalqanca zьjandь çəndikter qьratьn uv, dərilerdi əkelip, çer—çerde çetkizyvge mindet etilisin, çoqarьda aralqan əgiro-teqnijkelik çumьstardьŋ ajьrьqca maŋьzь barlьqьn eskertip, 1933-çьlqь egis navqanьnьŋ qorьtьndь nəiijçesi, eginnin mөlceri osь çumьstardьŋ tolьq iske asьrьluvьna bajlanьstь dep eseptep, өlkelik partьja kəmijtetinin pilenymi 15-pebьraldan 15-martqa dejin agiro-teqnijke ygitinin ajlьqьn өtkizyvge qavlь qьladь.

Ajlьqtь өtkizyvge çer mekemelerinin avьl—caruvacьlьqь men bajlanьstь basqa mekemelerdin qьzmetcileri men qatar çer mekemelerinen tьs çumьs istep çyrgen barlьq agiranomdardьŋ, basqa avьl caruvacьlьq mamandarьnьŋ kemine 70-80 pursenti qatьnastьrьlsьn, 16 aigro—teqnijkelik çumьstardьŋ çosparь, agiro-teqnijkelik bascьlьq vaqьtьnda, durьs ujьmdastьrьlqanda qana ojdaqьdaj orьndalmaq. Sondьqtan agiro-teqnikter çumьsьna A-C. mamandarьnьŋ çumьsьn durьs ujьmdastьruvqa, agiranomdarqa ezinin negizgi mindetin orьndavь ycin qolajlь çaqdaj çasavqa partьja ujьmdarь, keŋester, keŋes kəmijtetteri, çer mekemeleri bolьp ajьrьqca kөŋil bөlyv kerek. Agiranomdardь mamandьqьna bajlanьsь çoq çumьstardan bosatьp, өz çumьsьna tolьq pajdalanuv kerek.

Θlkelik partьja kəmijtetinin pilenymi barlьq çer mekemelerine, sapqozdardьŋ, M. T. ьstardьŋ basсьlarьna agiro—teqnijkterdin çumьsьnda bolьp kelgen ijesizdikti tezinen çojuvqa usьnadь. Ər agiranom ezine tapsьrьlqan avdandaqь, yvcaskedegi agiro-teqnijke çumьstarьnьŋ çajьna çavaptь boluvqa tijis.

17. Mal əsiryvci kөcpeli çana çartьlaj kөcpeli avdandardaqь partьja ujьmьnьŋ 1933-çьlqь kөktem egisindegi negizgi mindeti—tutьnarlьq çana mal çemindik egin kəsibin çasav; syjtip, qazaq caruvalarьnьŋ otьrьqcьlanuvьn qamtuv çana mal caruvacьlьqьnьŋ өrkendevine kerekti çəm qorьn qurav. Birlesken egin picen serikitigi (TOZ) bul avdandardaqь qalqozdьŋ negizgi tyri. Osь tyrdi өrkendetip nьqajtuv mal caruvacьlьqь avdandarьndaqь partьja ujьmdarьnьŋ, keŋesterdin, keŋes kəmijtetteri men çer mekemelerinin eŋ bastь, eŋ maŋьzdь mindeti. Pilenym partьjanьŋ oblьstьq kəmijtetterine tapsьradь: mal caruvacьlьqь avdandarьnьŋ barlьq çumьstarь derev tygeli men qajta qurьlsьn; qajta qurqanda partьja ortalьq kəmijtetinin 1932-çьlqь sentabirdin 17-gi qavlьsьn tygel orьndav carasь kezdelsin, 1933 çь. lьegin salatьn çerleri tez belgilenip, berilsin; ьlajьqь çerleri bolmaqan avdandarda, tipti mal əsiryvci bolmasa da, irgeles avdandardьŋ çerinen alьnьp berilsin; tuqьmdь tolьq qujuv carasь qamtьlsьn; otьrьqcьlanuvcь caruvalarqa memleket tarapь-

nan вerilip otьrqan tuqьm qorьn tolьq pajdalanuv çaqь kezdelsin. Kerekti qural-sajman, zapas вelcekter tolьq çetistirilsin; ustalьq dykender acьlsьn; 1933 çьlqь kəktem egisine kelik te tolьq oңdap əzirlensin.

Mal esiryvci çana otьrьqcьlanuvcь avdandar da MPTS (məcijne tьraktьr picen ьstansalarь) maңьzь erekce kycti, sondьqtan, pilenym өlkelik kəmijteti вujrasьna ədejilep tapsьradь: MPTS çumьstarь qajta qurьlsьn; qurьlqan da sol avdandardaqь qalqozdar men egin picen seriktikterine kynвe-kyn dəldep вascьlьq etip otьratьndaj вolsьn; satsьjaldьq, mal caruvacьlьqьnьң erkendevine çana avьldь satsьjaldьq çol men qajta quruv isine kynвe kyn kemektesip otьratьndaj вolsьn.

18. Tolьq вilimdi avьl caruvacьlьq mamandarь kem: onьң ystine qalqozdardьң çalpalamь kadьrlarьnьң (pəleвot, cataвot, esepci çana вasqa) вilimçaqtarь caqьn; osьnь ataj kele, өlkelik kəmijtet pilenymi çer, Eңвek kəmeseretterine, çana oвlьstьq keңes kəmijtetterine atap tapsьradь: Qazaqьstannьң вarlьq avdanь agiranom mal mamanь (zoteqnik) çaqtarьnan tegis qamtamasьz etilsin, qamtamasьz etkende kəzirgi вar kadьrlardь qajtadan вөlsin; oвlьs өlke mekemelerinde ez mamandьqьnan вөten qьzmet etip çyrgenderin avdandarqa da çiвersin; derвes kөristerde dajarlap, вilimderin tolьqtьrьp ta çetistirilsin; munь men qatar keңester odaqьnьң өzge avdandarьnan agiranom, mal mamandьqь qьzmetcilerin caqьrьpta aldьratьn вolsьn.

Qalqozdьң tьjanaqtь çana isker вelsendilerin qurap aluvqa çer mekemeleri de, partьja ujьmdarьda ajьrьqca nazar salatьn вolsьn. Partьja, kəmsamoldьң oвlьstьq, avdandьq Kəmijtetteri qalqozdardaqь sajasьj tərвije çumьstarьn вir sьpьra kycejtetin вolsьn; kycejtkende, maңьzdь-maңьzdь qalqoz kadьrlarь вurьnqьdan əri өsip, nьqajatьndaj, sajasьj taвandь вelsendiler quralatьndaj вolsьn.

Qalqozdьң вascь çana caruvacьlьq qьzmetkerlerin tek çaqьnanda, qojьlqan qьzmetine çaravь çaqьnan da qadaqalap, ynemi zerttep вilip otьruvdь ujьmdastьruv mindeti Çer kəmeseretine tapsьrьlsьn.

19. Өndiristik вirigədiden вastap Çer kəmeseretiniң ezine dejin egis navqa ьnьң ajaq alьsьn вilip otьratьn əperetip esepti durьstap, çolqa qojuvda asa zor maңьz вar, osьnь eskertip, Өlkelik kəmijtet pilenymi çer mekemelerine, qalьq caruvacьlьqьnьң esep mekemelerine, partьja oвlьstьq kəmijtetteri men oвlьstьq keңes kəmijtetterine atap tapsьradь: avьl caruva çumьstarьnьң вarlьq satьsьnda da əperetip esepti ң durьs çolqa qojьlьp, tap tьjnaqtaj вoluvь əвden qamtamasьz etilsin.

Egiske əzirlenyv çana egis çosparьnьң orьndaluv ajaq alьsьn esepke aluv isine çavapsьzdьq kөz вen qaravcьlьqqa qarsь mьqtap kyresyv maqsatь men, esepteqi sьjpьrlardьң dəkementti dəlelderge səjkes kelip oturuvьna esepci qьzmeteciler, qalqoz вastьqtarь, avdandьq keңes kəmijtetiniң aqalarьnьң ez вastarь çavaptь вolatьn çol вelgilensin. Өtirik məlimet tysirip, Kөz вojavdьң ezi zatьna kelgende tap çavьnьң tap kyresinde qoldanatьn ədisi, ondaqь maqsatь da çospardь ojlaqan çerden çьqartpav, onьң ycin өtirik məlimet вerip aldap kөz вojaqandьq вilingende, Kinəlilər çavapqa tartьlsьnda, sotqa dejin tutqьnqa alьnьp otьratьn вolsьn.

Egiske əzirlenyv egistiң ajaq alьsь çөnindegi esepti məlimetterdiң anьqьn egis navqanь ystinde iriktep вaqьlap, tekserip otьruv mindeti Qalьq caruvacьlьqьnьң esep вasqarmasь men Çer kəmeseretine tapsьrьlsьn.

20. Kөktemgi egistiң ojdaqьdaj өtyviniң tyjin qalqozdar men sapqozdardьң qolьnda, вykil egis çosparьnьң 97 pur. osьlardьң sьвaqasьna keledi Sonda da, Qazaqьstandaqь keңes, partьja ujьmdarь çeke caruvalar egisiniң de mezgili men tolьq salьnьp вoluvьn (11ɔ mьң gektir) qadaqalavь kerek.

Çeke caruvalar çospar arьn orьndamasa Odaqtьq ykimettiң osь məsele çөnindegi qavlьsьnan tuvatьn tijisti caralar qoldanьlatьn вolsьn.

21. Satsьjaldьq iri avьl caruvacьlьq өndirisiniң çeңyvi kezirgi zamandaqь agiranomdь teqnijkeniң вarlьq çetiskendikterin iske qoldanuvqa keң çol actь, вurьn çeke kedej orta caruvalar qolь вuqan ec вir çete almaqan edi.

Satsьjaldьq iri avьl caruvacьlьqь өndirisiniң çeңyvi qoqam eңвeginiң çaңa ədisteriң, satsьjalijzim ornatьp çatqan eңвekcilerdiң satsьjaldьq çarьs, ekpindilik ədisin isçyzinde tek qoldanьp ketyve de tolьq mymkicilik tuvqьzьp sonь əвden qamtamasьz etip otьr

Sonьң ycin Qazaqьstan partьja ujьmь sap qozdaqь qalьң çumьscьlardь, qalьң qalqozcьlardь, qalqozcь əjelderdi вastap, 1933 çьlqь egis çosparьn sanь çaqьnan da, sapa çaqьnan da tolьq orьnadavqa çumьldьruv kerek. Partьja, kəmsamol çana kəsipcilik ujьmdarь men partьja-keңes вaspa sөzinьң вarlьq çumьsь osь irgeli mindetti ojdaqьdaj orьndav tilegine вaqьndьrьluv kerek.

Egiske əzirlenyv, onь etkizyv məseleleri çajnan kөpcilik arasьndaqь ygit-tysinik çumьstarьn mejlince qьzdьruv kerek; kөpcilikke analqan tysinikti ədeвijetti der kezinde вastьrьp, taratuv çaqьn qamtamaqьz etyv qaçet. Kөpcilik arasьndaqь ygit-tysinik çumьstarьn, mejlince dəldep çyrgizyv kerektigin çalpь memlekettik mindetterdi qalqozcьlar men eңвekci çeke caruvalar arasьnьң ez вastarьnьң mydeleri men mьqtap вajlanьstьra otьruv qaçettigin Өlkelik kəmijtet pilenymi ajьrьqca eskertedi.

Qara caruva qalqozqa kirgende turmьsьna caruvacьlьqьna вajlanьsь çoq, qajdaqь вir dereksiz ijdaj aqьn ajdavь men kirgen çoq; qara caruva qalqozqa kirgende вirlesken iri caruvacьlьqtьң pajdasьn sonьң ezinde kөryv ycin kirdi, osьnь esten cьqarmav qaçet.

193? çьldьn çazqь egisine вiz sapanь çaqsь tuvegin cьqьmdьlьqьn arttьruv agьranomdьq вilimdi tolьq qoldanuv, avьspalь egisti durьs çyrgizyv, qoqamdьq eңвekti durьs ujьmdastьruv, qalqozdь ujьmdastьruv caruvacьlьq çaqьnan nьqajtuv uranь men kirisemiz.

Çazqь egis navqanьnьң çosparь tek partьja-kөpcilik çumьsь ojdaqьdaj вolьp erkenedgende qana orьndaladь.

Azdьq вolsa sapqoz qalqoz avьldьq partьja ujalarьnьң çumьsьnda вolqan çetiscendikti вajandь etyv

kerek; partьja ujalarь qalqozcь вuqaracыldьqыn вas-taj alatьndьqtarьn is çyzinde kәrsetyvleri kerek. Osьqan вajlanьstь вarlьq ujьmdastьruv, tәrвije çumьstarьn вirigadige, permige avdaruv, partьja toвь çoq çerde töp ujьmdastьruv, вurьn ujьmdastьrьlqan-darьnьn çumьs sapalarьn çaqsьrtuv-avdandьq partьja tkәmijtetteri men ujalardьn negizgi mindetteri вolьp taвьladь.

Qalqozdьn әndiristik вirigadilerin saralap aluvda-tkәmәnesterdin keвi tyra avьl caruvacьlьqьnda istej-tindej etyvdi kezdev kerek. „Partьja myceleri men kandijdattar, qamsamoldar qalqoz әndirisindegi әz-derinin kәsemdik isterin is çyzinde kәrsetsin, satsьj-aldьq çarьs pen ekpindiliktin is çyzinde cьn вastav-cьlarь вolsьn вuqaranь ujьmdastьruvcьlьq qьzmet-terin arqara вilsin.

Avpartkemder qalqozdarda partьja kycinin qa-laj вelingendigin çaqsь вilyvi kerek; sonь men вirge ar вir вirigәdi вastьqьn, әr вir partьja toвьnьn ujьmdastьruvcьsьn вes savsaqьndaj вilyv kerek; olar-qьn çumьstarьn zerttep, tyzetip kәmek etip otьruvь kerek.

En çaqsь partьja kycterin вirigәdige avdaruv maqsatьnda вudan вulaj вelsendi qalqozcьlardь ojla-maqan çerden çoqarьlatuv (kyzetci, yj sьpьruvcь, saruvcь qaqaz tasuvcь etyv) sьjaqtь myldem tьjьl-sin. Osь sьjaqtь вolqan вurьnqь çoqarьlatuv taçьrьj-вasь qajta qarastьrьlsьn; osь sьjaqtь qьzmetter de çyrgen kәmәnesterdin вarlьqь da qajta әndiriske вe-rilip

Bil Egis çumьsь tek partьja ujasь kyn вe kyngi çumьstьn cьn ujьmdastьruvcьsь вolqan çaqdajda qana ojdaqьdaj вoladь. Osь seвepten әr вir qalqoz-cьqa, en aldь men partьja myce kandijdattarьna qьz-metti dürьs вelyv, qьzmetke çavaptьlьqtь kycejtyv mәselesinin вiri вolьp taвьladь. Partьja ujalarь (kan-dьjdattьq taptar) әr вir adamnьn qulьnan qandaj çu-mьs keletinin durьs eseptep, olarqa çumьstь вәlyv-ge odan kejin mezgil-mezgil olardьn әr qajsьsь-nьn çumьs sapasьn tekserip otьruvqa mindetti.

Partьja ujalarь astьq dajьndav çumьsьnьn әte вaj taçьrьjвasьna вajlanьstьra otьrьp, вudan вьlajda әr вir kәmәnestin çojьlьp вolmaqan tap duspandarь men kyreste вәlcевektik zerektigin taptьq turaqtь-lьqьn, partьjalьq вeriktigin tekseryv kerek.

Egis navqanь tusьnda sajasь-kәpcilik çumьsta-rьn kycejtyv kerek (çekelik çana toptьq ygit, ol ygitte çaj әngime tyrinde çyrgizyv, kәzet, çornaldardь, kitaptardь oqьp вerip otьruv, surav-çavap kecin ujьmdastьruv, sajasьj çarьs). Selendik, avьldьq kenester-selendegi purьltarьjat dektatuv-rasьnьn orнь çana partьjanьn sara çolьn çyzege asьruvcь orьn вolьp taвьladь; вularda mindetelip otьrqan çumьstarьnьn dәqьdaj orьndavь kerek. Selen-dik, avьldьq kenester qalqoz çosparьn çasav, qaвьl-dav çumьsьn вelsene qatьnasuv kerek; qalqozdьn вarlьq kyndelikti çumьsьna вascьlьq etip otьruv ke-rek; syjtip qalqozdardь caruvacьlьq ujьmdastьruv çaqьnan nьqajtuv, qalqozdardьn ykimet aldьndaqь mindetterin orьndav kerek.

1932-çьldьn astьq dajьndav çosparь derevne-avьl-darda cijelenisken tap kyresterinin çaqdajьnda çyr-di; вul kyres astьq çosparьn qulaqtardьn orьnda-mavь, qalqoz mylkin, malьn urlav, tьraktьrdь, taqь вasqa qural sajmandardь sьndьruv sьjaqtь tuvra zьjankestik çasav, aldav sьjaqtь paktьlar men picin-deldi. Mine osьnьn natьjçasьn esepke ala otьrьp pilenym 33-çьldьn çazqь egisti avьl caruvacьlьqьnьn satsьjaldьq çolda әrkendevi вudanda kyctirek вolatьn, qalqoz—sapqozdardьn, M. T. sьlardьn nьqajuvь вu-danda kyctirek вolatьn çaqdajьnda çyretindigin osь-qan вajlanьstь tap ducpandarьnьn qaldьqtarьnьn qarsьlqьda kycti вolatьndьqьn eske tedi. Pilenym вarlьq avdan, uja partьja ujьmdarьnan: 33-çьldьn egisin çyrgizyv kyresinde вәlcевektik taptьq qьra-qьlьqtь вudanda kycejtyvdi, partьja men kәmsa-moldardьn arasьndaqь apartoncьldьq әzimdik qьвь-lьstar men kyresti вudanda kәri kycetyvdi, ta-duspandarь men avьz çalasьp otьrqan partьja myce-leri men ajavsьz kyresti qьzdьra tysyvdi talap etedi.

Tap duspandarь men olardьn әgentteri—tyr-li tysti aportuncьldar, tyrli tysti „solcьl" asьra sil-tevciler, acьqtan acьq oncьl qulaqtьq qol qanatcь-lar—вizdin satsьjaldьq әrkendevimizdin sara çolьn вuzuvqa әlde de әreket çasap kәrmek.

Osь seвepten egistin taвьstarь, Qazaqьstannьn вarlьq partьja ujьmdarьnьn ukьlondar men „ьmь-racьldьq pen kyreste partьjanьn sara çolьn çyzege durьs asьruv men qulaqtьq kәpijtalcьlь tekterge вar-lьq majdanda da caвuvьldь kycejtyv men tolьq вajlanьstь.

Kenester odaqьndaqь вarlьq taptardь çojuv вes çьldьqь sanalatьn ekinci вes çьldьq aldьnda çьj-nalьp otьrqan әlkelik partьja kәmijtetinin pilenymi, qazaqьstannьn вarlьq partьja ujьmdarьn вarlьq par-tьja mycelerin, kәmsamoldardь вarlьq sapqoz çu-mьscьlarь men qьzmetcilerin, вarlьq qalqozcь, qal-qozcь әjeldi, вarlьq avьl-caruvacьlьq mamandardь Qazaqьstannьn satsьjaldьq egisinin cьqьmdь вolu-vьna ajanвaj kyresyvge caqьradь.

„Bastavьc mektep tuvralь" Әlkelik partьja kәmijtetinin V pilenyminde Saduvaqas ulь Ç. Çoldastьn вajandamasьna, Cьqarьlqan qavьsь.

Partьja XVI sijezi, Ortalьq kәmijteti әzinin qav-lьlarьnda kenes'elindegi çalpь вastavьc oquvdьn min-detin, manьzьn ajqьn вelgilep çappaj savattanвaqan çerde, onьn icinde çalpь вastavьc oquvdь ne qu-rьm tez iske asьrmaqan çerde qьzmetciler çetistiryv mindetin, satsьjaldь qurьlьstьn mindetterin ojdaqь-daj orьndav mymkin emes ekenin ajttь. „Bykil ke-nes elinde, вykil Kenester odaqьnda mindetti вasta-vьc oquvdь iske asьruv tek mәdenijet majdanьnda emes, caruvacьlьq majdanьnda da ulь taвьsьmьz вo-ladь" (Stalin, partьjanьn XVI sijezindegi sәzinen).

2. Qazaqьstan enвekcilerinin вirinci вes çьldьqta satsьjaldь qurьlьs majdanьnda çetisken ulь taвьstarь, enвekciler kәpciliginin mәdenijetin kәteryvdegi kyc-ti qural вolьp otьrqan çalpь mindetti вastavьc oquvdь iske asьruv negizi men tyri ultьq, mazmunь satsьj-

ldьq mədenijetti kycejtyv majdanьnda Lenin ult ajasatьn iske asьruv məselesin ajьrьqca keꞑ tyrde alƣa qojьp otьr.

3. Çalpь ʙastavьc oquvdь iske asьruv çɵninde, Lenin ult sajasatьn orьndav arqasьnda, Ɵlkelik partьja kəmijtetiniꞑ ʙascьlьƣь men Qazaqьstan yiken taʙьstarƣa çetisti. Bastavьc mekteptegi oquvcьlar sanь 1928-çьlь 305 mьꞑ ʙolsa, 1932 çьlь 540 mьꞑƣa çetti. Çeti çьldьq oquvdь iske asьruv çɵninde de edəvir taʙьstar ʙar. Orta mektepte oquvcьlar 1928-çьlь 23,053 ʙolsa, 1932 çьlь65 mьꞑƣa çetti. Qazaqьstandaƣь ʙarlьq ulttardьꞑ mektepterinde oquvdь ana tiline kɵciryv isi ajaqtalьp keledi. Qazaq mektepteri ycin ana tilinde oquv kitaptarь cьƣarьldь. Turƣьn ult oqьtuvcьlarьn dajьndajtьn mektepter kɵʙejdi (32 oqьtuvcьlar teqnijkɵmi).

4. Birlaq Qazaqьstanda mədenijet qurьlьsьnьꞑ qarqьnь satsьjaldь qurьlьstьꞑ çalpь qarqьnьnan kejin qalьp keledi, əsirese mədenijet qurьlьsьnьn sapasь ojdaƣьdaj emes.

Qazaqьstandaƣь ʙastavьc mekteptiꞑ sapasь Keꞑester odaƣьndaƣь aldьꞑƣь qatardaƣь avdandardaƣь mektepterdikinen kem, avьl mekteʙi orьs mekteʙinen tɵmen. Bul kemcilik orta, çoƣarƣь mekteptiꞑ kycejyvine, ʙykil satsьjaldь qurьlьs ycin qьzmetciler dajьndavƣa ʙɵget ʙolьp otьr.

Ɵlkelik partьja kəmijteti talaj derektip ʙere tursa da, Oquv kəmesereti, çergilikti oquv ʙɵlimderi partьjanьꞑ mədenijet qurьlьsь çɵnindegi derektipteriniꞑ orьndaluvьn qamtamasьz etkendej çetkilikti dəl caralar istemedi, onьꞑ icinde Ortalьq partьja kəmijtetiniꞑ 31 çьl 5-sentəʙirdegi, 32-çьl 25-aƣustaƣь qavlьlarьn, Ɵlkelik partьja kəmijtetiniꞑ 31-çьl 25-ɵktəʙirdegi qavlьsьn orьndav iretindegi çumьstardь kycejtpedi. Bastavьc orta mektep tuvralь Ortalьq partьja kəmijteti men Ɵlkelik partьja kəmijtetiniꞑ qavlьlarь əli oquv orьndarьnьꞑ ekpindi puraƣьramь ʙolƣan çoq, oqьtuvcьlarƣa, eꞑʙekciler kɵpciligine tysindirip, kyn-ʙe kyngi isine ajnalƣan çoq.

Pilenym, oquv mekemeleriniꞑ mektep tuvralь partьja, ykimet derektipterin orьndav çɵnindegi çumьsь nacar dep taʙadь. Munь men qatar pilenym partьja ujьmdarьnьꞑ mektepke ʙascьlьƣь, keꞑes mekemeleriniꞑ mektepke çərdemi mylde çetkiliksiz ekenin ʙildiredi.

Çalpь ʙastavьc oquvdь iske asьruv isin kycejtip, mektep çumьsьnьꞑ sapasьn attьruv ycin Ɵlkelik partьja kəmijtetiniꞑ pilenymi ne ƣurьm az vaqьt icinde mьnadaj negizgi caralardь iske asьruvdь tijis taʙadь.

II Mekteptiꞑ yji, çaʙdьƣь tuvralь

1. Mektep yjleriniꞑ çajь olardьꞑ çaʙdьƣь mekteptiꞑ durьs çumьs istevin qamtamasьz ete alamajdь (mektep yjleriniꞑ ʙir sьpьrasьna tereze əjnegi qondьrьlmaƣan. Otьn çetpejdi, partьlar, kilas dəskileri çetkiliksiz, tazalьƣь nacar, mekteptiꞑ caruvacьlьq çɵnindegi muqtaçьna qaraçatь çoq).

Pilenym, ʙarlьq mektep yjleriniꞑ çaj-kyjin zerttev, qandaj remont kerek ekenin mekteptiꞑ qanca otьnь ʙar ekenin ʙelgilev ycin avdan sajьn avdandьq keꞑes kəmijteti aƣasьnьꞑ orьnʙasarьnan, avdandьq oquv ʙɵlimi ʙastьƣьnan, mektep ʙastьƣьnan çana oquvcьlardьꞑ əke-cecelerinen ɵkilder qatьnastьrьp kəmesije quruvƣa usьnadь. Avdandьq keꞑes kəmijtetterine zerttev nətijçesin tьƣьz qarap mektepti tez remonttav, otьn çaʙdьq, çetkilikti qurьlьs materьjaldarь çetistiryv carasьn istevge, ʙul çumьstarƣa ʙydçetten qaraçat ʙeryvge, sol sьjaqtь eldiꞑ ьqtьjarca ʙergen çərdemin pajdalanuvƣa mindet etilsin.

Avdandьq partьja kəmijtetterine ʙul qavlьnьꞑ qandaj orьndalƣanь tuvralь avdandьq keꞑes kəmijtetiniꞑ avdandьq oquv ʙɵlimiꞑiꞑ ʙajandamalarьn tьꞑdavƣa mindet etilsin.

Avdandьq oquv ʙɵlimderine ər mektepke, mektepti taza ustavdь, vaqьtьnda otьn çetistiryvdi, usaq remonttь mektep ʙastьƣьna çyktejtin nusqav ʙeryvge mindet etilsin.

Avdandьq oquv ʙɵlimi mektep ʙastьƣьnьꞑ çumьsьn ʙaqьlap otьrsьn.

2. Avdandьq keꞑes kəmijtetterine oʙьlьstьq keꞑes kəmijtetterine, qalalьq keꞑesterge, odaqtьq ortalьq keꞑes kəmijteti men odaqtьq qalьq kəmeserleri keꞑeseniꞑ mektepte ycinci ismende oqьtuvdь toqtatuv, mektep yjlerin ʙasqa ujьmdardan, adamdardan ʙosatuv tuvralь qavlьsьn eki aj icinde orьndavƣa mindet etilsin. Baqьlav kəmesijeleri-ʙaqьlav mekemelerine ʙul qavlьnьꞑ orьndaluvьn tekseryvge tapsьrьlsьn.

3. Oquv kəmeseretine 1933-oquv çьlьna kerek mektep çaʙdьƣьnьꞑ (partь, dəski, ystel) sanьn ʙelgilep, tijisti ujьmdar men ʙirge mektepke kerek çaʙdьqtь istejtin masteriskɵjler ujьmdastьruv tuvralь Qalьq kəmeserleri keꞑesine ɵziniꞑ usьnьstarьn ʙeryvge tapsьrьlsьn. Məsteriskɵjlerge aj icinde ujьmdastьrьlьp ʙoluv kerek.

4. Mektep qurьlьsь puraƣьramьnьꞑ çьlma çьl orьndalmavьn endi çojuv kerek-dep tavьp, oʙьlьstьq keꞑes kəmijtetterine 1933-çьl salьnatan mektep yjleriniꞑ orьndarьn anьq ʙelgilep, oƣan kəzirgi mektep carttarьna yjlesetin teqnijkelik çoʙalar çasatuvƣa mindet etilsin.

Oʙьlьstьq, avdandьq keꞑes kəmijtetterine salьnьp çatqan, qьjьƣьna taqalьp qojƣan mektep yjlerin tez ʙitirtip 1933-çьl 15-peʙьraldan qalmaj mektep pajdasьna asьrьluvьn qamtamasьz etyvge tapsьrьlsьn. Mektep, ʙɵlnes yjleri kɵp salьnatьn avdandarda avdandьq keꞑes kəmijtetleriniꞑ qasьnan caruvacьlьq esepti pьroraʙistiʙo (qurьlьs çumьstarьn ʙasqaruvcь orьn) ujьmdastьrьlsьn; avdandьq keꞑes kəmijtetterine qurьlьs sektirleri qurьp, ol sektirlerge ʙul qurьlьstь çosparlav, çalpь teknijkelik ʙascьlьq etyv ʙaqьlav çumьstarьn çyktevge mindet etilsin. Salьnatьn qurьlьs orьndarь az avdandarda ʙul çumьstь avdandьq keꞑes kəmijtetteri caruvacьlьq ədis pen çyrgizsin.

Qalьq kəmeserleriniꞑ keꞑesine qurьlьsqa vaqьtьnda çetkilikti qaraçat çetistiryv məselesin qaravƣa tapsьrьlsьn.

Oʙьlьstьq partьja kəmijtetterine ɵnerli kəsipte, sapqozdarda, tьranьsportta mektep qurьlьs çosparьnьꞑ orьndaluvьn tekserip, 1933-çьlƣь qurьlьs puraƣьramьn qamtamasьz etyv caralarьn istevge tapsьrьlsьn.

5. Oquv aƣartuv çumьstarьn durьs qaraçattandьrьp otьruv isi ynemi orьndalmaj otьradь, onьꞑ

icinde oqьtuvcьlar çal aqьsьnьŋ keciktirilip vaqьtьnda tөlenʙejdi, caruvacьlьq-oquvcь ƣьndarь qamsьzdandьrьlmajdь. Şondьqtan Aqca kəmesetine, çergilikti aqca ʙөlimderine, keŋes kəmijtetterine oqьtuvcьlar çal aqьsьnьŋ ʙirinci kezekte ʙerilyvin qamtamasьz etyvge, avdandьq ʙydçetke tysetin kiristen ttijetin ylesti, oquv-aƣartuv çumьstarьnamarnalƣan qaraçattьŋ ʙydçetten alatьn orьnьna yjles oquv-aƣartuv çumьstarьnьŋ eseʙine ʙerip otьruvƣa tapsьrьlsьn.

III. Oquv purƣьramdarь, oquv kitaptarь, oquv quraldarь tuvralь

1. Kazirgi purƣьramdar Ortalьq partьja kəmijteti kөrsetken ʙaƣьtqa yjlespegendikten, Oquv kəmeseretine ʙarlьq purƣьramdardь Ortalьq partьja kəmijtetiniŋ derektiʙi, Rersejlik Oquv kəmeseretiniŋ purƣьramь negizi men, ʙalalardьŋ çasь çenindegi өzgecelikterdi eske ala otьrьp, çeke saʙaqtardь ʙajlanьstьrьp, ʙasqa da sondajlarьn eske ala otьrьp qajta çasavƣa, purƣьramdarƣa Qazaƣьstandaƣь satsьjaldь qurьlьstь sьjpattajtьn materьjaldardь kirgizyvge, purƣьramdardь oqьtuvcьƣa tysiniki çeŋil til men çazuvƣa tapsьrьlsьn.

Oquv kəmeseretine puqьramdardьŋ, oqьtuv ədisteriniŋ oqьtuvcьlardьŋ kənperenselerinde, oqьtuv ədisi tuvralь məçilisterinde, təçirijʙeli ədiscilerdiŋ ʙascьlьƣь men oqьtuvcьlarƣa tolьq tysindirilyvin qamtamasьz etyvge tapsьrьlsьn.

2. Pilenym mьna kemcilikter ʙaı ekenin ʙildiredi: a) qoldanьlьp çyrgen oquv kitaptarь icinde salt-sana çaqьnan zьjandь kitaptar ʙar; ʙ) ult tilderindegi oquv kitaptarьnьŋ ʙastьrьluvь caʙaŋ; c) ʙul kitaptardьŋ taraluvь өte nacar.

Oquv kəmeseretine mektepterdiŋ ʙar oquv kitaparьn teksertip, salt-sana çeninen zьjandьlarьn qoltdanuvdan oquvdan cьƣartuvƣa tapsьrьlsьn.

Qazaqьstannьŋ çaqsь pedagөkteri kesimdi vaƣьtqa çumьstan ʙosatьlьp oquv kitaptarьn çazuvƣa qosьlsьn.

Oquv kitaptarьnьŋ tez tozʙavь ycin Qazaqьstan ʙaspasь, Oquv kəmeseretine qaraƣan orьndar ʙolьp çana oquvcьlar kyci men (mektep çanьnan) oquv kitaptarьn typtejtin, tьstajtьn məsteriskөjler ujьmdastьrьlsьn.

3. Oquv kitaptarьn durьs taratuv kerek ekenin, oquvcьlarƣa oquv kitaptarьn tegis çetkizyv kerek ekenin, sol sьjaqtь kitap ortalьƣьnьŋ çumьsь nacar ekeni, kej ʙir avdandьq keŋes kəmijtetteriniŋ kelgen oquv kiraptarьn satьp almaj ʙuƣan at ysti qarap otьrƣanь eskerilip, munan ʙьlaj oquv ʙөlimderi qazaq tilinde, Cьƣьstьq az ulttar tilderinde cьdqan ʙastavьc mektep kitaptarьn 50 avdanda (erekce tizim men). Cьƣьstьq az ulttar avdandarьnda tegin taratatьn ʙolsьn; ʙuj oquv kitaptarьn, ʙasqa tilderde cьƣatьn kitaptarьn ʙasqa avdandar da taratuv kitap ortalьƣьna, kerek-çaraq kөperetsesi orьndarьna mindet etilsin, onьŋ icinde 20 pursent tegin satьlatьn ʙolsьn.

Oquv kəmeseretine ʙul oquv kitaptarьnьŋ çer-çerge çeneltilyvine, durьs ʙөlinyvine ʙaqьlav qojьp, ʙarƣan kitaptardь satьp aluv ycin qandaj kitaptar cьqqanьn, çenetiligenin avdandьq oquv ʙөliminderine kyni ʙurьn ʙildirip otьruvƣa mindet etilsin.

Tegin taratuvƣa arnalƣan oquv kitaptarьn oquv kəmesereti oquv-aƣartuv çumьstarьnьn ʙydçeti eseʙinen ʙastьrьp cьƣaradь.

Qalьq kəmeserleriniŋ keŋesine ʙul cьƣьnnьŋ aqcasьn oquv kəmesereti, qançasьn avdandьq keŋes kəmijtetteri kөteretinin ʙelgilevge tapsьrьlsьn.

4. Çaʙdьqtav isiniŋ nacar ujьmdastьrьlƣanьnan oquv quraldarьnьŋ mekteptiŋ qolьna tijmeviasa ylken kemcilik dep tanьlsьn.

Kitap ortalьƣь men kerek çaraq kөperetsesi ujьmdardьna oquv quraldarьnьŋ vaqtьnda satьp alьnuvьn qamtamasьz etip, ol oquv quraldarьn ʙasqa ujьmdardьŋ mektep keregine satpaj, keŋse keregine satьluvьna çol ʙermevge usьnьs etilsin. Oquv kəmeseretine oquvcьlardьŋ oquv quraldarь men vaьtьnda çaʙdьqtaluvьna ʙaqьlav qojьp, çaʙdьqtavƣa ʙөget ʙolƣan ajьptьlardь ʙaqьlav kəmesijeleri ʙaqьlav mekemeleri arqьь çavapqa tartuvƣa mindet etilsin.

5. Өlkelik partьja kəmijtetiniŋ өktəʙirdegi (1931-ç) kөrme oquv quraldarь paʙrigin ujьmdastьruv tuvralь qavlьsь orьndalmadь. Sondьqtan Qalьq kəmeserleriniŋ keŋesi men Çeŋil өneril kəsip kəmeseretine Өlkelik partьja kəmijtetiniŋ ʙul qavlьsьn orьndavƣa tapsьrьlsьn. Oquv kəmeseretine, qol өner kəsiʙi kөperetsesine mektepter oquv quraldarь: matematike sajmandarь, çaƣrapije kərteleri, dijagiramdar, Qazaƣьstandaƣь satsьjaldь qurьlьstь kөrsetetin ʙalalar ycin tərʙije çenine maŋьzь zor sygiretter (Qaraƣandь, Emʙi nepti, Rijdir, Qorƣasьn zavьtь, Balqac qurьlьsь, mal, astьq maqta sapqozdarь, qalqozdar, M-T. ьstar çana ʙasqalarь) dajarlajtьn məsteriskөjler ujьmdastьruvƣa tapsьrьlsьn.

IV Oqьtuvcьlar tuvralь.

1. Qazaqьstanda oqьtuvcьlar sanь oquvcьlar dajьndajtьn mektepter sanь, kөrister edəvir өskenin ʙildirip, pilenym oqьtuvcьlar san çaqьnan çetkiliksiz, sapasь ojdaƣьdaj emes dep taʙadь. Oqьtuvcьnьŋ çalpь mədenijettik ʙilimiөte tөmen, çalpь ʙilim çeninen, oqьtuv ədisi çeninen dajьndьƣь nacar, əsirese avьl mekteʙinde nacar. Oquv kəmeseretine oqьtuvcьlьq çumьsьna çaramdьlьƣь (çalpь ʙilim pedagөktiŋ dajьndьƣь) anьqtav ycin oqьtuvcьlardьŋ ʙilimin tekserip, oqьtuvcьlar dajьndajtьn kөristerde oquv syregin kemine 8 aj qьlьp ʙelgilevge tapsьrьlsьn. Çeti çьldьq mektep kөleminde ʙilimi çoq, pedagөgijke oqьtuv ədisi çөninde eŋ kerekti azda ʙolsa ʙilimi çoq oqьtuvcьlardьŋ dajьndьqьn arttьruv ycin ʙir nece çьl ʙojьna çьl sajьn çazdь kyni 3 ajlьq kөrister acьlьp tursьn, ʙir çaƣьnan oqьtuvcьlar sьrttan ʙilim aluvƣa tartьlsьn.

2. Oquv kəmeseretine, çergilikti oquv ʙөlimderine oqьtuvcьƣa oquv ədisi çeninen ynemi dəldep çərdem kөrsetip otьruvdь ujьmdastьruvƣa mindet etilsin. Ortalьq partьja kəmijtetiniŋ eŋ çaqsь təçiriʙeli pedagөkterden, ʙarlьq avdandьq oquv ʙөlimderine kemine eki metodь snusqavcь ʙeryv tuvralь qavlьsь orьndalsьn, ʙul nusqavcьlardьŋ mektepterdiŋ tuvra өzine ʙarьp oqьtuvcьlarƣa nusqav ʙeryvi oqьtuvcьlar çumьsьn ʙaqьlavь ycin olarƣa turmьs çeninen qolajlь çaƣdaj çasasьn, çaqsь ylgili mektepterdiŋ təçirijʙesin ças oqьtuvcьlarƣa ʙeryv ycin oqь-

tuvcьlardьŋ oqьtuv ədisi ujьmdarь qurьlsьn. Oquv kəmeseretine Θlkelik partьja kəmijtetinin qazaq tilinde oqьtuv ədisteri tuvralь kitaptar вastьrьp сьqaruv taqьrьptь qavlьsьn orьndavqa mindet etilsin.

Oquv kəmeseretine əzinin ismetasьnda kəpcilikke arnalqan pedagegijke, oqьtuv ədisi çeninen kitaptar сьqaruvqa ədeji qaraçat вelgilevge tapsьrьlsьn.

3. Oqьtuvcьlarqa çaqsь qarasuv kerek ekeni tuvralь partьjanьŋ talaj derektipteri вola tursa da, вir sьpьra çerde oqьtuvcьlardьŋ muŋ muqtaçь elenвejdi. Pilenym вarlьq oвlьstьq partьja kəmijtetterine oqьtuvcьqa is çyzinde Lenicne çaqsь qarasьlatьn qьlьp olardьŋ çal aqьsьnьŋ vaqьtьnda təlenyvin, pəter вerilyvin enerli kəsip çumьscьlarь men qatar azьqtylik pen enerli kəsip tavarь men yzdiksiz çaвdьqtalьp turuvьn qamtamasьz etyvge tapsьrьlsьn. Oqьtuvcьlardьŋ çal aqьsьn 33-çьl 1 qьnuvardan вastap derвestep təlev tuvralь derektip tolьq orьndalsьn.

Qalьq kəmeserlerinin keŋesine qьjьr ajьrьqca artta qalqan avdandardaqь oqьtuvcьlardьŋ turmьsьn oŋdav ycin oqьtuvcьlardь oqьtuvcьlьqqa qьzьqtьrqandaj ьntalandьrqandaj caralar вelgilevge tapsьrьlsьn.

Baqьlav kəmesijeleri, вaqьlav mekemelerine oquvcьlardьŋ turmьsьn oŋdav tuvralь partьja derektipterin вuzqan ajьptьlardь partьja, sol çolь men çavapqa tartuvqa tapsьrьlsьn.

4. Mekteptegi oquv kezinde ja oqan dajьndaluv kezinde (saвaqqa dajьndaluv, əz вeti men вilim aluv, kəristerge oqьtuv ədisteri tuvralь məçilisterine qatьnasuv çana вasqalarь) oqьtuvcьnь qoqam çumьsьna qospav tuvralь Ortalьq partьja kəmijtetinin qavlьsьn orьndav kerek ekenin ajьrьqca eskertip, pilenym oqьtuvcьlardь avьl-dereвne keŋesinin keŋse çumьsьna pajdalanuvdь qattь tьjadь. Burьnqь oqьtuvcьlardь oqьtuvcьlьq çumьsьna qajtaruv tuvralь Θlkelik partьja kemijtetinin qavlьsь orьndalmaqanьn oqьtuvcьnь mektepten alьp вasqa çumьsqa qosuv əlide вar ekeni kərsetilip, oвlьstьq, avdandьq partьja kəmijtettirine вurьnqь oqьtuvcьlardь aldь men kəmsamol, kəmenesterdi, вir ajdьŋ icinde oqьtuvcьlьq çumьsьna qastьruvqa mindet etilsin. Partьja ujьmdarьna вalalardь qьlьmnьŋ negizine yjretyv, olardь sanalь tərtipti, oquvqa eŋвekke kəmenesce qarajtьn qьlьp tərвijelev isinde oqьtuvcьnьŋ əlevmettik sajasьj mindeti kycejip kele çatqandьqь tuvralь Ortalьq partьja kəmijtetinin kərsetkenin eskertip Θlkelik partьja kəmijtetinin pilenymi oqьtuvcьqa çaqsь qarasuv tuvralь Ortalьq partьja kəmijteti men Θlkelik partьja kəmijtetinin qavlьsьn orьndamav partьjanьŋ asa maŋьzdь sajasьj qavlьlarьn вuzqanqa esep вolatьnьn вildiredi.

5. Ortalьq partьja kəmijtetinin pijəner qьzmetcilerin oqьtuvcьlar qorь eseвinde pajdalanuv tuvralь derektiвin çergilikti partьja, kəmsamol ujьmdarь orьndamaqan, ətiretterde pijəner çetekcilerin taŋdap aluv, olardь turaqtandьruv isi ete nacar, kəmsamoldьŋ avьldьq ujasь mektepte pijəner çumьsьna вascьlьq etpejdi. Bastavьc oquv mektep qьzmetcilerin dajьndav isinde kəmsamol ujьmьnьŋ mindeti artqanьn eskerip, oqьtuvcьlar teqnijkemderine çaqsь kəmsamoldardь kəp вeryv çeninde kəmsamoldьŋ вastaqan isi maquldanвьn. Θlkelik kəmsamol kəmijtetine mekteptegi oquvdьŋ sapasьn ylgili tyrde çolqa qojuv, oqьtuv teqnijkesine çetilyv kyresine вascьlьq etyvge usьnьs qьlьnsьn. Oвlьstьq partьja kəmijtetterine, Θlkelik kəmsamol kmijtetine 1933-çьl 15-qьnuvarqa dejin вarlьq ətiretterge, вazьlarqa, kəвinese çaqsь kəmsamoldardan kəmenesterden pijəner qьzmetcileri çetistirip olardь ətiret, вazь çumьsьna kemine вir çьlqa turaqtatuvqa usьnьs etilsin. Munь men qatar əlkelik kəmsamol kəmijteti men Oquv kəmeseretine pijəner qьzmetcilerin iriktep oqьtuvcьlar dajьndajtьn mektepterge ynemi çiвerip otьruvqa usьnьs etilsin.

6. Pilenym enerli вilimdi pedagekter dajьndajtьn oquvcьlar mektepterinin mindeti maŋьzь ajьrьqca zor ekenin вildiredi Biraq oqьtuvcьlar dajьndajtьn mektepterdiŋ əsirese oqьtuvcьlar teqnijkəmderinin turmьs çaвdьq çaqь nacar, (yj, oquv çaвdьqь, çalpь çaвdьq çetpejdi turmьs çaqь nacar). Sol sьjaqtь вularda oquv tərвije çumьsьnьŋ ujьmdastьrьluvь da ojdaqьdaj emes. Oquv вəlimderine, keŋes kəmijtetterine, partьja ujьmdarьna вul mektepterdi ajьrьqca вaqьlavqa alьp olardьŋ durьs çumьs istevine qolajlь çaqdajlar tuvqьzuvqa usьnьs qьlьnsьn. Qalьq kəmeserlerinin keŋesine oqьtuvcьlar dajьndajtьn mektepter tuvralь ajьrьqca məsele qarap, Odaqtьq Ortalьq keŋes kəmijtetinin 32-çьl 19 IIXdaqь teqnijkəmder, çoqarqь mektepter tuvralь qavlьsьn qoldana otьrьp, ol mektepterdiŋ çumьsьn oŋdavqa tijisti caralar istevge tapsьrьlsьn.

Mektepti, onьŋ icinde Qazaqьstannьŋ ult mekteвine tuvra oqьtuvcь dajьndap вeretin oqьtuvcьlar mektepterin çergiliktendiryv isine sajasat, taçirijвe çeninen zor maŋьz вerip pilenym oqьtuvcьlar dajьndajtьn mektepterdi çosparlь tərtip pen çergiliktendiryv caralarьn istevdi tijis taвadь. Oquv kəmeseretine oqьtuvcьlar dajьndajtьn mektepterge kerek oquv kitaptarьn qazaq tiline avdaruv, вirden qazaqca çazuv isin ujьmdastьruvqa mindete etilsin.

7. Oqьtuvcьqa çərdemdesyv ycin mektep çumьsьnьŋ вilim çyzinde qorьtьlqan taçirijвesi asa kerek ekenin eskerip, Oquv kəmeseretine mektep taçirijвesin qorьtuv purqьram-ədis məselelerin вilim teorije çaqьnan taldav ycin 1933-çьldьŋ вasьnda вilim zerttev pedagegijke ynistetin acuvqa tapsьrьlsьn.

Markis Leninijzim ynisteti men Qazpij qasьndaqь markiscil pedagekter qoqamьna pedagegijke, mektep çumьsь çenindegi tьqьz cecyvdi kerek qьlьp otьrqan məselelerdi teorije çaqьnan qaravqa kirisyvge, oqьtuvcьnьŋ çumьsьna is çyzinde çərdem kərsetip otьruvqa çyktelsin.

V. Mektep tərtiвi çana kəmenestik tərвije tuvralь

1. Oquv kəmeseretі men oqan qaraqan orьndar Ortalьq partьja kəmijtetinin oquv çumьsьn ujьmdastьruv, mekteptegi tərtipti ьnqajtuv tuvralь qavlьsьn ojdaqьdaj orьndamaqanьn вildirip, pilenym Oquv kəmeseretine Ortalьq partьja kəmijtetinin 25-avgustaqь mekteptegi saвaqtь oqьtuv, çeke dəristerdi oqьtuv ədisteri, oquvcьlardьŋ вilimin esepke aluvdь ujьmdastьruv tuvralь oquvcьlardьŋ əzderinin kolektiptik çumьsьnьŋ ədisteri, tyri tuvralь, mektepte

sanalыlьqqa negizdelgen tərtipti nьqajtuv tuvralь qavlьsьn orьndavqa tapsьradь. Barlьq oquv çumъsьnda oqьtuvcьnьn basсьlьq mindetin kyceјtip, mektepte tərtiptilliktiŋ ylgisin oqьtuvcьnьŋ өzi kөrsetkendej çьluv kerek. Oquv kəmesereti men oquv вөlimderine mektepte oquvdьŋ kesimdi syreginde вastaluvьn qamtamasьz etyvge, mektepterdi Oquv kəmesereti вergen purqьramdardь oquv çosparьn mektep tərtiвin orьndavqa, çumьstь rəspijsanijeden avdarmaj çyrgizyvge mindetti qьluvqa tapsьrьlsьn. Oquv aqartuv orьndarь qalalьq avьl-pөsөlkelik keŋester mektep çumьsьn ynemi вaqьlap otьratьn вolsьn.

2. Mektepte kəmөnestik tərвijeniŋ nacar ekenin вalalardь purьltarьjatqa qarsь salt-sana men tərвijelevge tьrьsatьndarqa qarsь kytestiŋ çetkiliksiz ekenin ajьrьqca eskertip, pilenym oquv kəmeseretine вir sьpьra iske asьrьlatьn caralar вelgilevge tapsьradь:

a) entarnatsьjanaldьq tərвijeni çolqa qojyv caralarь;

в) dinge qarsь tərвijeni ujьmdastьruv, ynemi çyrgizip otьruv caralarь;

c) mektepke kiretin purьltarьjatqa çat salt-sananьŋ tekterine qarsь kyresti kycejtyv caralarь;

ç) вalalardь kəlektiptikke, satsьjaldь qurьlьsqa вelsenip qatьnasuvqa daqdьlandьruv, ol daqdьnь kycejtip, turaqtandьruv caralarь;

d) mektepke qьzdardь, əsirese qazaq, cьqьstьq az ulttar qьzdarьn ne qurьm kөp tartuv caralarь;

e) oquvcьlar arasьndaqь mektepten tьs çumьstь çolqa qojuv caralarь.

Pilenym qalalьq ujьmdarqa ortalьq partьja kəmijtetiniŋ 32-çьl 5-sentəвirdegi çeti çьldьq mektepterde, oqьtuvcьlar teqnijkөmderinde, oqьtuvcьlar ynistetterinde qoqam-sajasat saвaqtarьn oqьtuvdьŋ çolqa qojьluvьn tuvra вaqьlap otьruv tuvralь qavlьsьn orьndavqa usьnadь.

Oquvdьŋ sapasь ycin kyreste, sanalь tərtipti ornatuv ycin kyreste pijөner ujьmь men вalalardьn өz çumьstarьn өzderi вasqaruvь çetekcilik mindet atqaruvqa tijis. Kamsamol ujьmьna ortalьq partьja kəmijteti men Өlkelik partьja kəmijtetiniŋ „pijөner ujьmьnьŋ çumьsь“ tuvralь qavlьsьn orьndav çumьsьn negizinen oŋdap, oquvdaqь satsьjaldь çarьs ekpindilik çөnindegi çumьstь kycejtyvge mindet etilsin.

Oquv вөlimderine oquvqa kerekti qolajlь çaqdajlar çasavqa mindet etilsin (mektep yjin taza, çьnaqtь ustav, kilasqa dijagiramdar, teŋkeristik sygiretter ilyv).

VI. Mektepti pөlijteqnijkelendiryv tuvralь

1. Mektepti pөlijteqnijkelendiryv tuvralь partьja derektiвi Qazaqьstanda ojdaqьdaj orьndalmaj keledi. Onьŋ seвeвi: caruvacьlьq mekemeler вul sьjaqtь asa maŋьzdь çumьstь çete вaqalamaj otьr. Çergilikti partьja ujьmdarь caruvacьlьq ujьmdarьnьŋ вul çөndegi çumьsьn вaqьlap otьrmajdь.

Is çyzinde mektepti pөlijteqnijkelendiryv kəsip orьndarь men mektep arasьnda qur qaqaz вetinde soŋьnan orьndalmajtьn qurqaq cart çasasuvdan, вirsьpьra mektepter qasьnda masteriskөjler acuvdan asqan çoq. Oquv kəmeseretine, caruvacьlьq ujьmdarqa ortalьq partьja kəmijtetiniŋ mektepti pөlijteqnijteknijkelendiryv tuvralь qavlьsьn orьndavqa usьnadь. Oquv kəmeseretine pөlijteqnijke mekteвindegi eŋвekke yjretyv purqьramьn ortalьq partьja kəmijtetinin 32-çьl 25-aqustaqь qavlьsь negizi men qajta çasap «oquvdьŋ is çyzinde өndiris eŋвegi men qosьluvьn, өndiristiŋ negizgi salalarьnьŋ teorijede de, təçirijвede de zertteluvin» (odaqtьq kөmөnes partьjasьnьŋ purqьramь) qamtamasьz etkendej qьluvqa tapsьrьlsьn. Oquv-aqartuv, caruvacьlьq mekemeleri mektepti pөlijteqnijkelendiryv carttarьn is çyzinde orьndap, mektepterde masteriskөjler, çumьs вөlmeleri acsьn. Oquv kəmeseretine mektepte pөlijteqnijkelik вilim вeryvdiŋ ədisteri tuvralь oqьtuvcьlar ycin ədejiədis nusqavь çasap, mektepti pөlijteknijkelendiryv ijdejasьn oqьtuvcьlarqa, eŋвekciler arasьna tolьq tysindirip, ygittevge tapsьrьlsьn.

2. Oquv mekemelerine Ortalьq partьja kəmijtetiniŋ ylgili mektepterdi вөlyv tuvralь derektiвin is çyzinde orьndavqa tapsьrьlsьn, keŋes kəmijtetteri men aqca вөlimderine вul mektepterge ystep qaraçat вeryvge, olarqa turmьs caruvacьlьq çaqьnan tolьq çaqdaj çasavqa tapsьrьlsьn.

VII. Ujьmdastьruv çumьstarь

1. Mektep çajьnьn ojdaqьdaj вolmauvьna negizgi seвep-oquv kəmeseretiniŋ, oqan qaraqan mekemelerdiŋ kynвe-kyn is çyzinde dөldep вascьlьq etpevi qalьŋ çurtcьlьqtь mektepke çөrdemdesyvisine ujьmdastьra вilmegendigi, çergilikti partьja, kəmsamol, kəsipcilik ujьmdarьnьŋ mektepke qaraspavь dep tavьp, olarqa mektepke tolьq, durьs вascьlьq etip, tolьq qarasuvqa, oquv-aqartuv mekemeleriniŋ çumьsьn qajta quruvqa çөrdemdesip, olardь mektepke kynвe kyn is çyzinde durьs вascьlьq etip otьrqandaj qьluvqa, olarqa aldь men avdandьq oquv вөlimderine dajьndьqь mol qьmetciler çaqsь metodister вerip çumьsьn nьqajtuvqa usьnьs etilsin.

2. Avdandьq partьja kəmijtetteri, ne, avdandьq keŋes kəmijteti aqasьnьŋ orьnвasarьnan, mədenijet-nasьjqat вөliminiŋ вastьqьnan, avdandьq oquv вөliminiŋ вastьqьnan kəmesije qurьp ol kəmesijege mektep məselelerine kynвe kynвascьlьq etip otьrvu mindetin çyktevge tapsьrьlsьn. Munь men qatar avdandьq partьja kəmijtetterine çalpь oquv kəmijttetiniŋ çumьsьn kycejtyvge tapsьrьlsьn.

Өlkelik partьja kəmijtetiniŋ mədenijet-nasьjqat вөlimine, Ortalьq partьja kəmijteti men Өlkelik partьja kəmijtetiniŋ mektep tuvralь qavlьsьn orьndav isinde oвьlьstьq, avdandьq partьja kəmijtetiniŋ mədenijet-nasьjqat вөlimderiniŋ çumьsьn ynemi вaqьlap вascьlьq etip otьruvqa tapsьrьlsьn.

3. Oquv mekemelerine mektep keŋesteriniŋ, qolqaвьs kəmesijeleriniŋ çumьsьn kycejtip olardьŋ çumьsьn kycejtip olardьŋ çumьsьna вalalardьŋ əkececelerin qatьnastьruvqa tapsьrьlsьn.

4. Mektepti pөlijteqnijke negizi men qajta quruv isin ojdaqьdaj ajaqtav ycin «eskilikti mektepti sol kyjinde qaldьruvqa teorije oquvь men təçirijвeniŋ arьsьn ajьstatuvqa» (ortalьq partьja kəmijtetinin 5-IX mektep tuvralь qavlьsьnan) tьrьsatьn oŋcьl oki-

lonqa qarsь «solcьl» aportoncьldьq burmalavcьlьq qa qarsь (mektep çojьluv teorijesi, oqьtuvcьnьņ mindetin kemityv çoвa ədisi) ynemi ajanвaj qattь kyresip otьruv cart dep eseptep, partьja ujьmdarьna mekteptiņ ijdeja sajasat çaqьna вascьlьqtь kycejtyvge usьnьs etilsin. Partьjanьņ ult sajəsatьn вurmalavcьlьq mektep oquvьn ana tilinde oqtuvdь mensinвevcilik вar ekenin eskerip, вarlьq oquv mekemelerine, partьja ujьmdarьna tez vaqьt icinde вul kemcilikterdi çojьp, qaj ulttьņ mektевinde вolsada oquvdьn ana tilinde oqьtьluvьn qamtamasьz etyvge tapsьrьlsьn. Munь men qatar вas qavьp mektep isindegi ulь orьs cəвenistigine qarsь çergilikti ultcьldьqqa qarsь, kyres kycejtilsin

5. Çalpь savattanвaqan çerde Qazaqьstanda eņвekciler kəpcligin is çyzinde satsьjaldь qurьlьsqa qatьnastьruv, teqnijkege çetilyv, ult mədenijetin kycejtyvge kycti negiz saluv mymkin emes.

Bul çendegi negizgi mindet-çalpь вastavьc oquvdь iske asьrьp, onьņ negizi men esip kele çatqan ult mədenijeti ycin вykil satsьjaldьqurьlьs ycin qьzmetciler dajьndav.

Ɵlkelik partьja kəmijtetiniņ pilenymi вarlьq partьja ujьmdarьna oquv aqartuv isinde partьja вascьlьqьn kycejtip keņes ujьmdarьnьņ oquv isine çərdemin çavaptьlьqьn artьruv kerek ekenin eskertedi.

Munь men qatar pilenym partьja ujьmdarьna çurtcьlьqtь mədenijet qurьlьsьnьņ mindetteri tөņeregine ujьmdastьrьp, вul məselede partьja qavlьlarьnьņ orьndaluvьn ynemi вaqьlap otьruvqa, munь men qatar mədenijet teņkersiniņ mindetterin orьndav, onьņ icinde mektepti вurçuvazije ystemdigi quralьnan taptardь çojьv, вir çola kəmənijzim quruv quralьna ajnaldьruv isi cijelenisken tap kyresi icinde ətetinin esten cьqar mavqa tapsьradь. Sondьqtan вykil Qazaqьstannьņ вarlьq partьja ujьmdarь вolьp, kyni ozqan taptardьņ əgenti oņcьl «solcьl» aportoncьldьq pen, ult məselesi çenindegi partьja çolьnan tajqan əkilondardьn вriə men qarsь kyreske ajьrьqca keņil qojuv kerek.

Partьjanьņ əlkelik kəmijtet pilenyminiņ qavlьsь.

Keņes savdasьn ujьmdastьruv tuvralь partьjanьņ əlkelik kəmijteti IV pilenymi qavlьsьnьņ orьndaluvь çeninde əlkelik kəperetiв sajozь men Qazaqьstan əlkelik savda mekemesiniņ esepti вajandamalarь вojьnca cьqarьlqan

Partьjanьņ Ɵlkelik kəmijteti V pilenymi Ortalьq, Ɵlkelik partьja kəmijteiteriniņ keņes savdasьn ujьmdastьruv çenindegi qavlьlarьn iske asьruvdьņ arqasьnda, вir sьpьra taвьstьņ вarlьqьn kərsetip ətedi; atap ajtqanda ol taвьstar mьnalar:

1. 1932-çьldьņ on ajь icinde kerek çaraq kəperetipteriniņ savda orьndarь 6520 dan 7676 qa çetip, 22 pureset əsken: memleket savda orьndarьniki 183 deu 577 ge çetip, 125 pursent əsken.

Toptap savda istev orьndarь qajta ujьmdastьrьlqan, sonьņ qorьtьndьsьnda 52 əndiris вazь ujьmdastьrьlьp, kerek çaraq kəperetipteriniņ avdan aralьq вazdarь 7 den 19 qa çetip təmengi вəlcektep savda istevci ujьmdarqa çaqьndasqan.

2. Kerek çaraq kəperetiвiniņ вəlcek savda aвarotь 1931 çьldьņ alqacqь 9 ajьnda 237100 mьņ somdьq вolsa 1932-çьldьņ 9 ajьnda 277970 mьņ somqa çetken, al memleket savda orьndarьniki 1931-çьl 42066 mьņ somdьq edi, 1932-çьl 68032 mьņ somqa çetip otьr.

3. Keņes вazarlarь 32-çьldьn 1-yjelinde 26 edi, 32-çьl əktəвirdiņ 1 ne dejin 147 ge çetken; ondaqь kerek çaraq kəperetipteriniņ savda orьndarь 201 den 770 ke, qaztorktiki 68 den 109 qa çetken.

Pilenym, вul taвьstardь çetkiliksiz dep tavьp, Ortalьq partьja kəmijteti men Ɵlkelik kəmijtetь IV pilenyminiņ tavar ətkizyvci orьndardьņ çumьs sapasьn arttьruv вəlcek savdanьņ negizgi вuvьnь avьl, qьstaq kəperetipterin nьqajtuv, caruvacьlьq esepti qoldanuv kyndelikti вascьlьqtь kycejtyv, tavardь qalaj вolsa solaj вəle saluv ədisinen-naqьz keņes savdasь çolьna tysyv kerek çaraq-kəperetiвi men memlekettik savda orьndarьnьņ qarçь çaqьn kycejtyv çana dyken qьzmetcileriniņ eņвek aqьsьn qajta quruv çenindegi derektiвiniņ orьndaluvь myldem çetkiliksiz.

Keņes ykimetiniņ вaqa sajasatьn вur malav, tavardь qalaj вolsa solaj вəle saluv, tavar aвarotьn вəgev (kerek-çaraq kəperetiвiniņ вəlcek savda orьndarьndaqь tavardьņ qaldьqь 32-çьldьņ 1-əpirelinde 41.555 mьņ somdьq вolsa, yjeldiņ 1-de 40.260 mьņ somdьq вolьp otьr, memleket savda orьndarьniki yjeldiņ 1-de 8.797 mьņ somdьq вolsa, əktəвirdiņ 1-ne 8.685 mьņ somdьq вolьp otьr). Tavardь aldьn ala menciktep вəlip qojuv kej вir ujьmdardьņ tavardь qalqozdardьņ tizimine qaraj вəlyv, savda mekemelerinde tavar urlavdьņ вarlьqь əz вetterimen dajьndav çumьsьn ujьmdastьra almavcьlьq, tavar aвarotьn ynemi orьndamavcьlьq, kerek-çaraq kəperetipteri men memleket savda ujьmdarьnan əlde вolsa qalmaj keledi.

Qьzmetcilerdi taņdap aluv, qavlьlardьņ orьndaluvьn вaqьlav isin ujьmdastьruvdьņ nacarlьqь soncalьq, qaraqandь sьjaqtь satsьjaldь qurьlьstьņ elevli yvcaskesinde вir çьl вojь ortalьqtan вerilgen azьq tylik pen əndiris tavarьnьņ qorь urlanuv men kelgen.

Ɵlkelik partьja kəmijtetiniņ pilenymi, Ortalьq, Ɵlkelik partьja kəmijtetteri derektipteriniņ talap etyvindej qьp tavar ətkizyvci ujьmdarqa partьja ujьmdarьnьņ kynвe kyngi вascьlьq pen çərdem вeryv çaqtarьn qamtamasьz ete almaqandьqьn kərsetip ətedi, savda ujьmdarьnьņ qьzmetciler çaqьn nьqajtuv çaqь nacar; qavlь kəp, onьņ orьndaluvьn вaqьlav isi çolqa qojьlmaqan, qьzmetcilerdi savdegerler men nepmandьqtь qozdьruvcьlardan tazartuv çaqь nacar.

1. Keņes savdasьn ərkendetyv çenindegi kyrdeli mindettiņ вiri əlkelik partьja kəmijtetiniņ pilenymi

вykil partьja ujьmь men savda kəperetip ujьmdarьnьŋ aldьna, Ortalьq partьja kəmijteti sentəвir pilenyminiŋ myltiksiz iske asьruv mindetin qojadь. Ol qavlь tavar etkizyci ujьmdardь qajta quruv, olardь nьqajtuv, kyndelikti вascьlьqtь kycejty, вujrakьrattьqtь çojuv, tutьnьuvcьlardьŋ muŋ tilegin eskeryv məselesinde negizgi çol вoluvь kerek.

Өlkelik partьja kəmjtetiniŋ plenymi вarlьq oвьlьstьq, avdandьq partьja kəmijtetterine, ortalьq partьja kəmijteti sentəвir pilenymi qavlьsь men ol qavlьnь iske asьruv çənindegi Өlkelik partьja kəmijteti derktiвiniŋ orьndaluvьn ajьrьqca tekseryvdi mindettejdi.

2. Eŋ вastь mindet etip Өlkelik partьja kəmijtetiniŋ plenymi savda ujьmdarьnьŋ mekeme çana savda ysteme cьqьndarьn azajtuv, əsirese savda orьndarьndaqь urlьq pen kyresyv mindetin qojadь.

Bul çөndegi kyrestiŋ negizdileri mьnalar вoluvь kerek: tapsьrьlqan çumьsqa çeke çavapkercilikti kycejtyv, sьnalqan qьzmetcilerdi taŋdap ala вilyv, tekseryv kəmesijesi men вaqьlav kəmesijesiniŋ çumьstarьn yzdiksiz çyrgizip otьruv, purьltarьjattьq вaqьlav isin ujьmdastьruv çana satsьjaldь mencikti qorqav turalь odaqtьq ortalьq keŋes kəmijteti men qalьq kəmeserler keŋesiniŋ 7-aqustaqь qavlьsьn myltiksiz iske asьruv.

3. Kəperetip ujьmdarь men partьja orьndarьnьŋ kөpcilikti tamaqtandьruv çumьsьna çetklikti kөŋil вөlmegendigin kөrsete kelip, Өlkelik partьja, kəmijtetiniŋ pilenymi kerek-çaraq kəperetiвine, kəsipcilik odaqtarьna çana partьja ujьmdarьna kөpcilikti tamaqtandьruv çumьsьna yzildi-kesildi өzgeris çasavdь mindettejdi. Əsirese, tamaqtьŋ sapasьn arttьrьp, вaqasьn arzandatuv, kəperetipke kөmek вeryv, kөpcilikti tamaqtandьruv çumьsьna kyndelikti sara вascьlьqtь qamtamasьz etyv çaqьn qolqa aluv kerьk.

4. Өlkelik partьja kəmijtetiniŋ pilenymi вarlьq oвьlьstьq, avdandьq partьja kəmijtetteriniŋ, partьja ujalarьnan, əsirese kəsipcilik odaqtarьnan kəperetip, savda çumьsьna «çalpь вascьlьq» etyv, çalpь qavlь cьqaruvdan cьn mənisindegi kynвe kyngi tijimdi вascьlьq etyv, savda-kəperetip ujmdarьna sьnalqan-вəlceвektik вeriktigi вar qьzmetcilerdi taljap qojuv isine kөcyvdi talap etedi.

Өlkelik kəmijtet pilenyminiŋ qojьp otьrqan mindeti partьjanьŋ «вir çaqьnan keŋes savdasьn çete вaqalamajtьn Lenin çolьna qarsь «solcьldьqqa» ekinci çaqьnan oŋcьl aportoncьldardьŋ, keŋes savdasьn вajcьl-leвeracьldьq talqьlav men mьqtap kyresyvi kerek» degen derektiвin iske asьrqanda qana orьndaladь.

Өlkelik partьja kəmijteti V pilenyminiŋ qavlьsь.

Kөpcilik qoldь tavar өndiryv tuvralь çeŋil өnerli kəsip kəmesereti Odaqtьq avьr өnerli kəsip kəmeseretiniŋ ekiii çana өlkelik usaq kəsip kəperetiвi keŋesiniŋ вajandamasь вojьnca cьqarьlqan

1 Өlkelik partьja kəmijteti IV-pilenyminiŋ, ortalьq partьja kəmijtetiniŋ qavlьsь negizinde, 1932-çьlь qazaqьstanda 62,8 mylijen somdьq kөpcilik qoldь tavar өndirilsin. onьŋ 20,5 mylijen somdьqь çospardan tьs өndiris ujьmdastьruv arqьlь өndirilsin dep qaвьldaqan purqьramь orьndalmaqan.

1. Çeŋil өnerli kəsiвi çөninde

1932 çьldьŋ вarlьq өnimi 1931-çьlqь men salьstьrьlqanda 22,5 pur. өsken. 1932-çьldьŋ on ajьndaqь өndirgen tavarь 25.660,8 mьŋ somdьq—çьldьq çospardьŋ 59,8 pursenti. Kөpcilik qoldь tavar өndiryv çosparь 60,3 pur. orьndalqan (çosparь 8285 mьŋ somdьq, orьndaqanь 4995,8 mьŋ somdьq).

Өtil seqterge вerilgen qosьmca çospar 3300 mьŋ somdьq. Orьndalqanь 858,5 mьŋ somdьq, 26,9 pur. өndirilgen, tavardьŋ вьragь kөp, sapasь nacar (ajaq kijim pəвiriginde çospar вojьnca, вьrak 2% вoluvь kerek edi, is çyzinde 22 pur, ke çetken: вьlqarь өndirisinde 14,6 pur. ornьna 18,8 pur. ke çetken).

Өzinө tyser вaqasь kөp tөmendevdiŋ ornьna, kөterilip ketip otьr (Petirpavьldaqь вьlqarь zavьtьnda 4 pursenttiŋ ornьna 37,5 pur. Oraldaqь tөn tigetin zavьtta 23,3 pur, Almatьdaqь ajaq kijimpəв irigin-de 23,7pur. ke dejin өskeni.

2. Avьr өnerli kəsiвi çөninde.

Avьr өnerli kəsip kəmeseretі өndiristerinde ujьmdastьruvdьŋ nacarlьqьnan 937 mьŋ somdьq çosparь 33 pur. (308.700 som) aq orьndalqan. Avьr өnerli kəsip orьndarьnьŋ çospardь osьncalьq nacar orьndavьna ec seвeвi çoq. Өndiris, tires вascьlarь kөpcilik qoldь tavar өndiryv isine səjkes өndiris orьndarьn kөŋildegidej quruvqa tijimdi вascьlьq etpegen.

Өndiris orьndarьnda pajdalanьlmaj çatqan, өndiris qaldьqtarь (вalcьq, ьclak) men eski qusqь iretinde pajdalanьlmaj çatqan zattar (temir, aqac materьjaldarь) kөp.

3. Usaq kəsip kəperetiвi,

Munьŋ çьldьq çosparь 50,602 mьŋ somdьq, odan on ajdьŋ icinde 28.830 mьŋ somdьq tavar kөpcilik qoldь өndiryv çosparьn 57 pur. orьndaqan.

Usaq kəsip kəperetiвiniŋ вarlьq çyjesi kөpcilik qoldь tavar өndiryv çumьsьn keŋejtyv, əsirese, cijki zattьŋ çergilikti tyri men өndiris qaldьqtarьn pajdalanuvda taвandь tyrde is istej almaj otьr əsirese, Almatь, qaraqandь cьqьs qazaqьstan qaвьlьstarьndaqь usaq kəsip kəperetipteriniŋ çumьsь tьm nacar;

Usaq kəsip kəperetiвi qumьra, saвьn, aqactan zat өndiryv, otьnnьŋ çergilikti tyrin taвuv çumьsь men tyk ajnalьspaqan;

Usaq kəsip kəperetiвindegi oŋьlьqtьŋ negizgi seвeвi-cijki zat dajьndavda çumьstь өz вeti men qoja вeryvcilik çoqarьdan tilenyvciliktiŋ kyctiligi вolьp otьr, kөpcilik qoldь tavar өndiryvdegi вastь qьsьq-

tьŋ вiri ərtelderdiŋ өzi өndirgen вujьmьn өzi sa-tatьn вoluv çaqьn ujьmdastьrmaqandьq вolьp otьr.

Өndirligen tavardьŋ sapasь əli nacar; tavardьŋ tyr tyrin өndiryvde avьl men qьstaqtьŋ keregi çөndi eskerilmej keledi.

4. Өlkelik partьja kəmijtetiniŋ pilenymi kөpcilik qoldь tavar өndiryv çөninde çeŋil өnerli kəsip kəme-sereti men Çaвdьq-kəmesereti өkiliniŋ çumьsь qana-qattanarlьq emes dep taвadь.

5. Oвlastьq,avdandьq partьja kəmijtetteri өndiris-tegi partkөmder men ujalar 1932-çьldьŋ kөpcilik qoldь tavar өndiryv çosparьnьŋ orьndaluvьna tijimdi вascьlьq istemegen; kөpcilik qoldь tavar өndiryv is çosparьnьŋ orьndaluvь maŋьna өndiris seqterdiŋ, əsirese eski qusqьdan kөpcilik qoldь tavar өndryvci seq pen вirigadilerdegi çumьscьlardьŋ nazarь tolьq avdarьlmaqan

Ortalьq partьja kəmijteti sentəвir pilenyminiŋ qavlьsьna syjene otьrьp kөpcilik qoldь tavar өndiryv-diŋ çumьscь qalqozcь eŋвekcilerdiŋ turmьs çaqьn kelecekte de kycejtyv, qala men avьl dereвine arasьndaqь odaqtь nьqajtuv çөnindegi вirinci qatar-daqь sajasь-caruvacьlq cara ekendigin eskere otьrьp, Өlkelik partьja kəmijtetiniŋ pilenymi, Qazaqьstandaqь partьja ujьmьnьŋ aldьna kөpcilik qoldь tavar өndiryv isin keŋejtyv ycin, вarlьq icki mymkincilikti tolьq pajdalanuv mindetin qojadь.«Bul sьjaqtь sajasь ma-ŋьzь kycti məsele,өnerli kəsipti өrkendetyv, elimizdi caruvacьlьq çaqьnan вasqalardьŋ qolьna telmirtpev, əsirese, avьr өnerli kəsipti teqnijke çaqьnan saвasь-na keltirip, qajta qıruvdaqь taвьstarь men partьjanьŋ sara çolьnьŋ iske asuvь çolьnda qojьlьp otьr».

Kөpcilik qoldь tavar өndiryv tuvralь Ortalьq partьja kəmijteti sentəвir pilenyminiŋ qavlьsь вykil partьja, kəmsamol, kəpsiөcilik çana keŋes ujьmdarьna kөpcilik qoldь tavar өndiryv çosparьn orьndav ço-lьnda вudan keri de kyresti kycejtyvge mindettejdi,

Өlkelik partьja kəmijtetiniŋ pilenymi qavlь qьladь:

1. Qazaqьstan qalьq kəmeserler keŋesi 1933-çьldьŋ 1-qьnuvarьna dejin qarajtьn вolsьn.

2. Çeŋil өneril kəmesereti 1933-çьldьŋ kөpcilik qoldь tavar өndiryv çosparьn çasaqanda mьnalardь qamsьz etyvge mindetti вolsьn:

a) вьlqarь, toqьma өndirisindegi өtil seqterdi kөвejtip, sol өndiristerdiŋ өzinen qalqan өndiris qaldьqtarьn mejlince pajdalanuv çaqtarьn qamtьjtьn-daj caralar вelgilesin,

в)kijiz вasuv, вьlqarь ajaq kijim өndiristerinde cijki zat pen suraqattьŋ pajdalanьlatьn вoluv çaqьn qamtьp cuqa pəвiriginde cijki zattьŋ pajdalanuv normasьn вelgilesin;

c) өndiriske kerekti cijki zat qorьn molajtuv çumьscьlardь çaвdьqtav isin өŋdav ycin qosьmca caruvacьlьqtar (agarot sьjьr, cocqa, yj qojanь, qus өsiretin) ujьmdastьruv çaqь keŋejtilsin;

ç) 1-toqsan icinde kijim tigyv ajaq kijim өn-diristerinde çumьstь yc ismenge keciryvçaqqamta-masьz etilsin;

d) өz өndiristerine kerekti orta maman dajьn-dav çosparьn 20 kyn icinde çasap өlkelik kəmij-tettiŋ вujrasьna qojsьn;

g) tirester өndiristerdiŋ pajdasьn almajtьn вol-sьn; ol qarçь өtil seqterdi keŋejtyvge çumsalsьn.

3. Avьr өnerli kəsip kəmeseretiniŋ өkiline mь-nalar tapsьrьlsьn:

a) Emвi-nepti, Qazpolijmetal, Qarsaqpaj, Ylвi, Sep azьstьroj вasqaruvcьlarьna вir aj icinde өz өndiristerinen өtil seq ujьmdastьruv çaqьn mindet-tesin;

в) Avьr өnerli kəsip kəmesereti өkiliniŋ вir or-ьnвasarь avьr өnerli kəsip orьndarьnda kөpcilik qoldь tavar өndiryv çumьsьn вasqaratьn вolsьn.

c) вarlьq iri өndiristerde өtil seq ujьmdastьruv çumьsьna вascьlьq etyvge derektir orьnвasarlarь çavaptь etilsin.

ç) tires вascьlarь men өndiris derektirleri kөp-cilik qoldь tavar өndiryv çosparьn orьndaqan, ta-vardьŋ sapasьn arttьrьp, өzine tyser вaqasьn arza-ndatqan өtil seqterge, вirigadilerge çeke çumьscь-larqa sьjlьq вeryvycin qarçьdaj çana zattaj qor ujьmdastьruvqa mindetti вolsьn;

d)өzderi pajdalana almajtьn өndiris qaldьqtarьn kөpcilik qoldь tavar өndiryv ycin usaq kəsip kə-peretiвi ərtelderi men вasqa өndiristerge вerip otь-ruvqa өndiris вascьlarь mindetti вolsьn.

4) Usaq kəsip kəperetiвine mьnalar tapsьrьlsьn:

a) kөpcilik qoldь tavar өndiryvdiŋ 1933-çьlqь çosparьn orьndap сьquvqa Qazaqьstandaqь usaq kəsip ərtelderin, ərtel mycelerin tolьq ujьmdastь-sьn;

в) çospardь orьndavdьŋ negizi вolqan-cijki zat dajьndav çumьsьnьŋ өrisin keŋejtyv mindetteri oвь-lьstьq usaq kəsip kəperetipteri men ərtelderge çyk-telsin;

c)qalqozdardaqь вurьnqь usaq өnercilikti ajaqqa вastьrьp, caŋalarьn kycejtyv məselesin qarastьruv өlkelik usaq kəsip kəperetiвi men oвlьstьq partьja kəmijtetterine çyktelsin.

5. Kөpcilik qoldь tavar өndiryvci вarlьq usaq kəsip ujьmdarь өndirgen вujьmdarьna вelgi soquv-qa mindetti вolsьn.

6. Pilenym Qazaqьstandaqь oвlьstьq, avdandьq, qalalьq partьja kəmijtetteri men өndiristegi partkom ujalarqa, Qazaqьstandaqь вarlьq keŋes kəmsamol, kəsipcilik ujьmdarьna kөpcilik qoldь tavar өndire-tin өndiristerdi ajьrьqca вaqьlavqa aluv, əsrsirese, өtil seqterdiŋ өndiris çosparьn orьndavьna kөmek вeryv ər вir çeke вascьlardьŋ kөpcilik qoldь tavar өndiryv isine kesiri tijetin aportuncьldьqь men ky-resyvge mindettejdi.

Tyzetyv.

„A v ь l k ə m e n e s i“ niŋ ʙirinci sanьnda 14 ʙetinde Təlep ulьnьŋ „k ө p c i l i k m y l k i n q o r q a v t u v r a l ь“ degen maqalasьnьŋ ajaqьnda «kөpciliktiŋ mylkine qol suqьp çyrgen duspandardьŋ tьrnaqьn cavьp, tisterin sьndьruv kerek“ dep çazьlqan. Bunь duspandardьŋ cьnьnda ʙalta men ija pьcaq pen tьrnaqtarьn kesip, tisteriŋ sьndьrьp qoldap azap ʙeryv dep tysinyv kerek emes, duspanqa purьltarьjat sotь arqьlь, eŋʙekciler ʙuqarasьnьŋ sьnь, qьraqь kyzeti arqьlь soqqь ʙeryv dep uqьnuv kerek. Çoldas Təlep ulь ʙul səjlemdi ʙernelep, meŋzep çazьp çiʙergen; Osь maqalanьŋ icinde (14 ʙet) „Barlьq eŋʙekciler eŋʙek aqь alьp otьradь»—degen səjlem de durьs emes. Cьnьnda qal qoz myceleri çaldanьp eŋʙek aqь almajdь, eŋʙekteriniŋ өniminen çasaqan eŋʙek-kynine qaraj yleladь. S.

Çornaldьŋ 2-3 sanьnda, ʙas maqalada «Eki çyz mьŋ», «eki çyz mylijen», «çyzge» degen sөzde tьrnaqcalar icinde alьnqan. Bul durьs emes. Tьrnaqcalardь alьp tastap oquv kerek.

Basqarma.

MAZMUNЬ

bet

Bas maqala—ɵlkelik partьja kəmijtetinin V pilenyvmi qandaj derektipter berdi 1

1. Sarbaj ulь q. „Qocpembet“, „Ekpindi“ qalqozdarьndaqь partьja ujalarьn tazalav qortьn-dьsьnanneni keremiz? 6

2. Өserbaj ulь. Sьrttan oquv tuvralь ne bilyv kerek? 9

3. Lepes ulь S. Mektep tuvralь tarьjqьj yc dəkyvment 11

4. Jjandoliskij. Kəsip orьndarьnda partьja çumьsьnьn qarqьnь kycejtilip sapasь arttьrьlsьn 15

Eңbek ɵnimdiligi çəne kəmenijzim (lenin sɵzdenen) 18

Partьja qavlьlarь

Өlkelik partьja kəmijteti V pilenyminin qavlьsь Ьjsa ulь çoldastьn 1932 çьlqь kɵktem egisin ujьmdastьruv tuvralь çasaqan bajandamasь bojьnca сьqarьlqan 19

Bastavьc mektep tuvralь

Өlkelik partьja kəmijtetinin V pilenyminde Saqasaduv Ç. çoldastьnulь bajandamasьna сьqarьlqan qavlьsь 25

Partьjanьn ɵlkelik kəmijtet pilenyminin qavlьsь

Keңes savdasьn ujьmdastьruv tuvralь. Өlkelik kəmijteti IV pilenymi qavlьsьnьn orьndaluvь çenin-de ɵlkelik kəperetip sojozь men qazaqьstan ɵlkelik savda mekemesinin esepti bajandamalarь bojьnca сьqarьlqan 30

Өlkelik partьja kəmijteti V pilenyminin qavlьsь

Kəpcilik qoldь tavar ɵndiryv tuvralь çenil ɵnerli kəsip kəmeserəti odaqtьq avьr ɵnerli kəsip kəmeseretjnin ɵkili çana ɵlkelik usaq kəsip kəperetivi keңesinin bajandamasь bojьnca сьqarьlqan . 31

Redəktirler alqasь: Musa ulь Ə.
Çoldьbaj ulь M.
Ermaqambet ulь Ə.
Lepes ulь S.
Nurmuqambet ulь Q.
Çavaptь redəktir: Musa ulь Ə.

Отв. редактор А. Мусин. тех. редактор И. Лесько. Партиздат № 13. Тираж 3.500 экз. Упол. Казлито № 68-13. сдана в производство 28/I-1933 г. Подписана к печати 4/IV-1933 г. 2¹/₈печ. листа. Формат бумаги 58×83 см. 1¹/₆ доля Авторских знаков 181.000

г. Алма-ата гостипография №2. Заказ № 690